Rudolf Steiner

NOUA SPIRITUALITATE ŞI TRĂIREA LUI HRISTOS

GA 200

CONFERINŢA I

Dornach, 17 octombrie 1920

În prelegerile ţinute aici în cadrul cursului *despre istorie* (Nota 1) au fost menţionate mai multe lucruri care pot fi considerate, tocmai în perioada actuală, ca având o importanţă cu totul deosebită. Mai întâi, în ce priveşte desfăşurarea istorică a evoluţiei omenirii, s-a pus problema, deseori discutată, dacă principalele forţe motrice în această evoluţie sunt unele personalităţi proeminente, care dau tonul, sau dacă esenţialul este determinat nu de către aceste personalităţi individuale, ci de către mase. În multe cercetări o asemenea abordare a constituit întotdeauna un punct în litigiu şi, în această privinţă, decizia s-a luat într-adevăr mai mult pe considerente de simpatie sau antipatie decât dintr-o reală cunoaştere. Acesta este unul dintre lucrurile pe care, într-o anumită măsură, aş vrea să-l menţionez ca fiind important. Celălalt lucru, pe care aş vrea să-l reţin aici ca fiind important tocmai din considerente istorice, este următorul: la începutul secolului al XIX-lea, *Wilhelm von Humbotdt a lansat un mesaj clar* (Nota 2), cerând ca istoria să nu fie judecată doar pe baza faptelor izolate care pot fi observate în lumea fizică, ci ca, printr-o forţă rezumativă, sintetizatoare, să vadă ceea ce acţionează în devenirea istorică, dar care poate fi descoperit doar de cel ce este capabil să rezume faptele istorice de o manieră într-un anumit sens poetică şi care, poetizând, de fapt, adevărul, ştie să rezume aceste fapte. S-a mai atras apoi atenţia asupra faptului că, în cursul secolului al XIX-lea, au fost cultivate în mod deosebit tocmai modul de abordare şi concepţiile opuse asupra istoriei, că în istorie n-au fost urmărite câtuşi de puţin ideile, ci a fost dezvoltat doar simţul pentru lumea exterioară a faptelor. Şi s-a mai atras atenţia asupra faptului că, în privinţa ultimei probleme, se poate ajunge la o clarificare doar dacă se porneşte de la ştiinţa spiritului, pentru că doar această ştiinţă poate dezvălui forţele motrice reale ale devenirii istorice a omenirii. Humboldt nu a avut acces la o asemenea ştiinţă a spiritului. El vorbea de idei, dar ideile nu au o forţă motrice. *Ideile ca atare sunt abstracţiuni, aşa cum menţionum ieri aici* (Nota 3). Iar cel care ar dori să considere şi ideile ca forţe motrice ale istoriei n-ar putea niciodată dovedi că aceste idei realizează cu adevărat ceva, căci ele nu sunt fiinţiale, or numai ceea ce este fiinţal poate face ceva. Ştiinţa spiritului semnalează forţe spirituale reale, care se află dincolo de faptele senzorial-fizice şi în asemenea forţe se află

motoarele fenomenului istoric, chiar dacă, pentru om, forţele spirituale trebuie să fie exprimate prin idei. În privinţa tuturor acestor lucruri ne lămurim abia atunci când aruncăm o privire mai profundă asupra devenirii istorice a omenirii din punctul de vedere al ştiinţei spiritului, şi o vom face astăzi în aşa fel încât, prin consideraţiile noastre, să ni se deslușească unele fapte care pot fi importante tocmai pentru judecarea actualei situatii a omenirii. *Am amintit deseori* (Nota 4)că, atunci când se ocupă de istorie, ştiinţa spiritului trebuie să realizeze o simptomatologie, şi anume una care constă în conştientizarea faptului că dincolo de ceea ce se scurge ca un torent fizic-senzorial de fapte se află forţele motrice spirituale. Dar pretutindeni în devenirea istorică există puncte în care ceea ce este fiinţial iese în mod simptomatic la suprafaţă şi unde, pornind din miezul fenomenelor, el poate fi apreciat, dacă există capacitatea de a pătrunde în profunzimile devenirii istorice.

Aş vrea să exemplific toate acestea printr-un desen simplu, expresiv. Să presupunem că avem în faţă un torent de fapte istorice. Pentru contemplarea obişnuită, forţele motrice se află, de fapt, sub torentul acestor fapte. Dacă un ochi al sufletului ar contempla acest torent de fapte, sub el s-ar afla acţiunea propriu-zisă a forţelor motrice (roşu).



În interiorul torentului de fapte există însă puncte importante, care se remarcă tocmai prin aceea că, în ele, iese la suprafaţă ceea ce altminteri este ascuns. Aşa încât putem spune: Aici, în cazul unui fenomen deosebit, care trebuie doar să fie evaluat corect, s-ar putea lămuri ceea ce acţionează pretutindeni, dar nu se şi manifestă prin fenomene atât de pregnante. Să presupunem că aceasta (vezi desenul) s-ar petrece într-un an oarecare din istoria omenirii, să zicem pe la 800 după Hristos. Ceea ce era important pentru Europa, să spunem pentru Europa Occidentală, a acţionat, fireşte, şi înainte, şi a acţionat şi după aceea; dar nici în perioada premergătoare, nici în cea ulterioară nu s-a manifestat într-un mod atât de pregnant ca în acest moment. O asemenea abordare a istoriei care focalizează punctele pregnante este cu totul în spiritul goetheanismului. Căci Goethe a dorit ca orice contemplare a lumii să fie în aşa fel articulată, încât să vizeze anumite puncte pregnante, pentru ca din ceea ce poate fi descoperit în asemenea puncte să poată fi înţeles apoi restul conţinutului devenirii lumii. *Goethe spune chiar* (Nota 5): În interiorul întregii abundenţe de fapte problema care se pune este de a găsi

pretutindeni un punct pregnant din care pot fi supervizate zonele învecinate şi din care pot fi dezlegate multe enigme.

Acum, să ne oprim asupra acestui an 800. Ne putem referi aici la un fapt din evoluţia omenirii vest-europene care ar putea părea lipsit de importanţă pentru abordarea obişnuită a istoriei, care poate nici n-ar fi demn de a fi luat în seamă pentru ceea ce se numeşte istorie, dar care, pentru o evaluare mai profundă a devenirii umanităţii, reprezintă tocmai un punct pregnant. În preajma acestui an a existat o dispută teologic-savantă între un bărbat, care era un fel de filosof de curte al Imperiului francilor, *Alkuin* (Nota 6), şi un grec care trăia pe atunci în acest imperiu. Cunoscător al structurii sufleteşti deosebite a poporului grec, pe care o şi moştenise, grecul a dorit să analizeze principiile creştinismului şi a ajuns la conceptul de mântuire. El a pus întrebarea: Cui i s-au plătit, de fapt, banii de răscumpărare în cazul acestei mântuiri prin Iisus Hristos? Gânditorul grec a ajuns la concluzia că banii de răscumpărare ar fi fost platiţi morţii. Aceasta era un fel de teorie a mântuirii pe care grecul o dezvoltase din modul său de gândire ce lua cunoştinţă de creştinism: banii de răscumpărare îi fuseseră plătiţi mortii prin intermediul puterilor lumeşti.

Alkuin, implicat atunci în acel curent teologic care a devenit ulterior determinant pentru evoluţia Bisericii romano-catolice a Occidentului, a comentat în modul următor cele prezentate de acest grec. El spunea: Banii de răscumpărare nu pot fi plătiţi decât unei fiinţe care este reală; moartea nu are însă nici o realitate, ea nu face decât să încheie realitateâ, nu este ceva real; aşadar, nu se poate ca banii de răscumpărare să fi fost plătiţi morţii.

Aici nu se pune problema de a critica modul de gândire al lui Alkuin căci, pentru cel care poate pătrunde cât de cât contextul faptic, întreaga concepţie conform căreia moartea nu este ceva real este asemănătoare cu acea concepţie care spune: Frigul nu este ceva real, este doar diminuarea căldurii, este o căldură mai mică; întrucât frigul nu este real, iarna nu îmbrac o haină mai groasă, căci nu mă voi proteja împotriva a ceva nereal. Dar să facem abstracţie de toate acestea şi mai degrabă să luăm într-un sens pur pozitiv disputa dintre Alkuin şi grec şi să vedem ce s-a întâmplat de fapt; este cât se poate de evident că nu se discută despre noţiunea de mântuire, nu se discută ca şi când cele două personalităţi, grecul şi teologul romano-catolic, ar fi adoptat acelaşi punct de vedere, ci că teologul romano-catolic deplasează complet punctul de vedere înainte de a-l aborda. El nu poartă discuţia în direcţia pe care tocmai a marcat-o, ci duce întreaga problemă într-o cu totul altă direcţie. El întreabă: Moartea este ceva real sau nu? - şi replică, moartea nu reprezintă nimic real.

Aceasta ne arată din capul lucului că aici se ciocnesc două concepţii rezultate din structuri sufleteşti diferite. Şi aşa şi este. Grecul cugeta, într-o oarecare măsură, mai departe în sensul care în lumea greacă abia se stinsese mocnind disputa dintre platonicism şi aristotelism. În Platon mai era viu ceva din vechea înţelepciune a omenirii, din acea înţelepciune care ne poartă spre vechiul Orient, unde a existat o

înţelepciune primordială, în orice caz în vremuri vechi care au decăzut apoi din ce în ce mai mult. Ulţimele ecouri le găsim la Platon, dacă îl putem înţelege corect. Apoi, ca printr-o metamorfoză care se petrece rapid, se instalează aristotelismul, care prezintă, în fond, o cu totul altă structură a sufletului decât cea platoniciană. În dezvoltarea omenirii, aristotelismul reprezintă un cu totul alt element decât platonicismul. Apoi, dacă urmărim în continuare aristotelismul, vedem că şi el ia forme diferite, trece prin diverse metamorfoze, dar toate se pot recunoaşte prin ceea ce le aseamănă. Mai vedem apoi cum în grecul care avea de luptat cu Alkuin continua să trăiască platonicismul, în timp ce la Alkuin era deja prezent aristotelismul. Şi, în timp ce aceşti doi bărbaţi intră în câmpul nostru vizual, suntem orientaţi spre acea alternanţă care s-a realizat pe terenul european între două, nu putem spune chiar cu sufletul împăcat concepţii de viaţă, ci structuri sufleteşti umane, cea care îşi are originea în perioada veche a Orientului şi cea care se instalează mai târziu, pe care încă n-o găsim în Orient, care a apărut în perioada de mijloc a civilizaţiei receptate mai întâi de Aristotel. Ecoul ei în Aristotel este însă slab la început, căci în el mai trăieşte încă intens lumea greacă, dar ea se dezvoltă apoi cu o energie deosebită în cultura romană, în interiorul căreia a fost pregătită cu mult înainte de Aristotel, ba chiar şi de Platon. Aşa încât vedem cum, din Peninsula italică, încă din secolul al VIII-lea înainte de Hristos se răspândeşte o cultură deosebită, nuanţată, paralel cu ceea ce continua să trăiască în Peninsula greacă - un fel de ultime ramificaţii ale structurii sufleteşti orientale. Iar dacă vom cerceta deosebirile dintre cele două moduri de gândire, vom găsi importante impulsuri istorice. Căci ceea ce se exprimă în aceste moduri de gândire a trecut apoi în viaţa afectivă a oamenilor, a trecut în structura acţiunilor umane, şi tot aşa mai departe.

Să ne punem întrebarea: Ce a trăit în ceea ce s-a dezvoltat în vremurile primordiale în Orient ca o concepţie asupra vieţii, în ceea ce a dat ramificaţii în platonicism, ba care şi-a găsit continuări, chiar şi ca un rod târziu, în neoplatonicism? Este vorba de o cultură înalt spirituală, provenită dintr-o concepţie interioară, care trăia cu predileciie în imagini, în imaginaţiuni, dar în imagini care nu erau pătrunse de conştienţă deplină, nu erau încă pătrunse de deplina conştientă de sine a Eului oamenilor. În vechea viaţă spirituală orientală, de la care avem ecouri în *Vede* şi *Vedanta*, tot ce trăieşte în om ca element spiritual s-a prefăcut în imagini puternice. Totul s-a petrecut într-un mod - vă rog să nu înţelegeţi greşit cuvântul şi să nu-l confundaţi cu visarea obişnuită - oniric, înăbuşit, aşa încât această viaţă spirituală nu era străbătută de undele şi razele a ceea ce trăieşte în om atunci când este în mod clar conştient de Eul său şi de propria sa materialitate. Orientalul era, cu siguranţă, conştient de faptul că entitatea sa exista încă înainte de naştere, că, prin moarte, ea se întoarce în aceeaşi lume spirituală în care exista şi înainte de naştere sau de concepere. Orientalul privea spre ceea ce trecea prin naştere şi prin moarte. Dar acea simţire interioară care trăieşte în „Eu sunt" nu era privită ca atare de oriental. Era ceva într-o oarecare măsură înăbuşit, ascuns într-o concepţie generală asupra sufletului, care nu se concentrează până la un asemenea punct cum este trăirea Eului. În ce

pătrundea, de fapt, cu privirea orientalul pe vremea când deţinea vederea sa instinctivă?

Cât de diferită era această structură sufletească orientală faţă de cea a omenirii de mai târziu se poate înţelege dacă te pregăteşti pentru aceasta cu ajutorul ştiinţei spiritului, adâncindu-te în *acele scrieri uimitoare care-i sunt atribuite lui Dionisie din Areopag, areopagitul* (Nota 7)- nu vreau să insist acum mai mult asupra problemei, căci mi-am exprimat deseori părerea în această privinţă. Acolo încă se mai vorbeşte de „nimic" ca despre o realitate căreia nu i se opune ca altă realitate decât fiinţarea lumii exterioare, aşa cum o vedem în conştienţa obişnuită. Această vorbire despre nimic continuă să se audă şi după aceea. La *Scotus Erigena* (Nota 8), care a trăit la curtea lui Carol cel Pleşuv, se mai găsesc ecouri; ultimul ecou îl aflăm în secolul al XV-lea la *Nikolaus Cusanus* (Nota 9). După aceea însă, tot ce se înţelegea prin nimic, tot ce se găseşte la Dionisie areopagitul, dar despre care orientalul vorbea ca de ceva ce pentru el era de la sine înţeles, se stinge treptat. Dar ce era pentru oriental acest nimic? Pentru el era ceva real. El îşi îndrepta privirea spre lumea simţurilor din jur şi spunea: Această lume a simţurilor este extinsă în spaţiu, se scurge în timp, iar în viaţa obişnuită despre ceea ce este extins în spaţiu şi se scurge în timp se spune că ar fi ceva real.

Dar ce vedea orientalul, ceea ce pentru el era o realitate, trecând prin naştere şi prin moarte, nu era conţinut în acest spaţiu, în care se găsesc mineralele, se dezvoltă plantele, se mişcă animalele, iar omul ca fiinţă fizică se deplasează şi acţionează, nu era conţinut nici în acel timp în care se desfăşoară reprezentările, sentimentele şi impulsurile noastre de voinţă. Orientalului îi era absolut clar: Trebuie să ieşi din acest spaţiu în care lucrurile fizice se extind, din acest timp în care sunt active forţele sufleteşti ale vieţii obişnuite. Trebuie să pătrunzi într-o cu totul altă lume, în lumea care pentru existenţa exterioară temporar-spaţială este nimicul, dar care, totuşi, este ceva real. Orientalul simţea faţă de fenomenele Universului ceea ce europeanul simte cel mult în domeniul numărului real. Dacă europeanul are cinci-zeci de franci înseamnă că are ceva. Dacă din aceştia cheltuieşte douăzeci şi cinci de franci, el nu mai are decât douăzeci şi cinci de franci; dacă mai cheltuieşte cincisprezece franci; mai are zece; dacă îi cheltuieşte şi pe aceştia, nu mai are nimic; dacă va continua să cheltuiască, va avea cinci, zece, cincisprezece, douăzeci şi cinci de franci datorie. El nu are nimic, dar are, totuşi, ceva foarte real dacă, în locul portofelului gol, are o datorie de douăzeci şi cinci sau cinci-zeci de franci. În lumea reală, a avea datorii înseamnă ceva foarte real. Există o deosebire între a nu avea nimic şi a avea o datorie de cincizeci de franci. Aceşti cincizeci de franci datorie sunt forţe active pentru realitatea vieţii, după cum, în cazul opus, reprezintă forţe active şi o avere de cincizeci de franci. În acest domeniu, europeanul se lansează, probabil, în realitatea datoriilor, căci în lumea reală trebuie să existe întotdeauna ceva când există datorii. Datoriile fiecăruia pot fi pentru unul o mărime negativă, pentru altul, căruia îi sunt datorate, ele sunt însă o mărime cât se poate de pozitivă. Aşadar, dacă nu se pune doar problema individului, ci a lumii, atunci ceea ce se află la zero este opus părţii avute, fiind, totuşi, ceva foarte real. Orientalul simţea, dar nu pentru că

specula în vreun fel, ci pentru că propria sa concepţie îl silea să simtă astfel: Pe de o parte trăiesc spaţiul şi timpul, pe de altă parte trăiesc ceea ce nu poate fi observat în spaţiu şi în timp, ceea ce pentru lucrurile spaţiale şi temporale şi pentru acţiunile spaţiale şi temporale este un nimic, dar este, totuşi, o realitate, doar că o altă realitate. Numai printr-o înţelegere greşită a apărut acel ceva căruia i s-a dedicat civilizaţia occidentală sub conducerea Romei: crearea lumii din nimic, unde prin nimic se înţelegea zero. În Orient, acolo unde au fost concepute iniţial aceste lucruri, lumea nu apare din nimic, ci din acel real asupra căruia tocmai v-am atras atenţia. Un ecou al acelui ceva ce a vibrat prin toate modurile de gândire orientale, ajungând până la Platon, al acelui ceva care a fost impulsul etern al unei concepţii antice despre viaţă, un asemenea ecou mai trăia în grecul de la curtea lui Carol cel Mare, care a trebuit să discute cu Alkuin. O respingere a vieţii spirituale, pentru care în Orient acest nimic era forma exterioară, mai trăia în teologul Alkuin, care, de aceea, atunci când grecul vorbea de moartea care îşi are cauza în viaţa spirituală ca despre ceva real, n-a putut răspunde decât: Moartea nu este, totuşi, decât un nimic, deci nu poate primi banii de răscumpărare.

Vedeţi, tot ce este opoziţie între vechiul mod de gândire oriental, ajungând până la Platon, şi ceea ce a urmat mai târziu se exprimă în acest punct pregnant, în care Alkuin discuta cu grecul la curtea lui Carol cel Mare. Ce intrase între timp în civilizaţia europeană de după Platon, şi anume prin răspândirea esenţei romane? Apăruse acel mod de gândire care trebuie înţeles în sensul că se reduce de predilecţie la ceea ce trăieşte omul între naştere şi moarte. Structura sufletească ce se ocupă de preferinţă cu ceea ce trăieşte omul între naştere şi moarte este cea logic-juridică, logic-dialectic-juridică. Orientul nu avea nimic logic-dialectic şi încă mai puţin ceva juridic. Occidentul a introdus cu o asemenea intensitate gândirea logic-juridică în modul de gândire oriental, încât noi înşine găsim că simiirea religioasă este juridicizată. În Capela Sixtina de la Roma îl vedem ridicându-se spre noi, din mâna de maestru a lui Michelangelo, pe judecătorul Universului, Hristos, care judecă binele şi răul.

În ideile legate de evoluţia lumii a intrat aspectul juridic-dialectic. Era ceva cu totul străin de modul de gândire oriental. Aici nu exista nimic corespunzător noţiunilor de vină şi păcat, sau, mai cu seamă, de mântuire. De aceea grecul poate să întrebe: Ce este această mântuire? Aici exista, de fapt, concepţia despre acea metamorfoză prin care eternul se transformă mereu prin naştere şi moarte; exista ceea ce trăia în conceptul de karma. Apoi, însă, totul a fost prins într-un sistem de gândire, valabil doar pentru viaţa dintre naştere şi moarte, care nu poate cuprinde decât această viaţă. Numai că aceasta, adică viaţa dintre naştere şi moarte, i-a scăpat din nou orientalului. Privirea lui era îndreptată mai mult spre miezul existenţial al omului. Avea mai puţină înţelegere pentru ceea ce se petrecea între naştere şi moarte. Iar în cadrul acestei culturi occidentale s-a dezvoltat acel mod de gândire care surprinde de preferinţă ceea ce se petrece în cadrul naşterii şi morţii prin intermediul forţelor pe care le are omul datorită faptului că şi-a învelit aspectul său spiritual-sufletesc cu un corp, un corp fizic şi eteric. În această

constituţie, în trăirea interioară a aspectului spiritual-sufletesc şi în modul de trăire al acestuia, provenit din afundarea împreună cu aspectul spiritual-sufletesc într-un corp fizic, apare înţelegerea clară, deplină, înţelegerea interioară a Eului. Din această cauză se şi întâmplă ca, în Occident, omul să simtă o pornire spre a-şi înţelege Eul, Eul său, ca pe ceva divin. Acest imbold de a înţelege Eul ca pe ceva divin apare la misticii medievali, la Eckart, la Tauler, la alţii. Această înţelegere a Eului se cristalizează cu toată forţa în ceea ce este cultura medie. Astfel încât putem face distincţia între cultura răsăriteană, timpul în care Eul este trăit în mod înceţoşat şi cultura medie, aceasta fiind de preferinţă cea în care este trăit Eul. Vedem nenumăratele metamorfoze în care este trăit acest Eu: mai întâi, aş zice, în acel mod crepuscular în care apare la Eckart, la Tauler, la alţi mistici; apoi din ce în ce mai clar prin dezvoltarea a tot ce poate proveni din această cultură a Eului.

Vedem apoi cum, în cadrul acestei culturi medii a Eului, apare o altă orientare. La sfârsitul secolului al XVIII-lea, la *Kant* (Nota 10) se manifestă ceva ce nu poate fi explicat din continuarea acestei culturi a Eului. Ce iese la suprafaţă prin Kant? Kant urmăreşte cunoaşterea naturii. Pentru el, cunoaşterea naturii se dezmembrează în subiectivităţi; el nu pătrunde până la Eu. Deşi vorbeşte mereu de Eu şi ar dori ca, pornind din Eu, să cuprindă întreaga natură în unele categorii, în concepţiile despre spaţiu şi timp, nu ajunge însă la trăirea reală a Eului. El construieşte şi o filosofie practică, cu imperativul categoric, care trebuie să se releve din zonele insondabile ale sufletului omenesc. Nici de data aceasta nu apare Eul. În filosofia kantiană există ceva uimitor: întreaga forţă a dialecticii, a gândirii dialectic-logic-juridice se află aici, totul tinzând spre Eu; dar el nu reuşeşte să înţeleagă acest Eu într-un mod cu adevărat filosofic. Trebuie însă să fi existat ceva care să-l fi împiedicat în toate acestea. *Fichte* (Nota 11), care încă mai este discipolul lui Kant şi care vrea ca filosofia sa să ţâşnească cu toată puterea din acest Eu, stabileşte drept cel mai înalt principiu al filosofiei sale propoziţia cu mare forţă de pătrundere prin simplitatea sa „Eu sunt". Iar din acest „Eu sunt" trebuie să decurgă tot ce este ştiintific corect. Din „Eu sunt" ar trebui să se poată deduce, să se poată descifra întreaga concepţie despre lume. Kant nu ajunge la „Eu sunt". Imediat după el, fiindu-i încă discipol, Fichte îi aruncă în faţă acel „Eu sunt". Oamenii sunt uluiţi: E un discipol al lui Kant şi afirmă asemenea lucruri! - iar Fichte spune: Atât cât poate el înţelege, Kant ar trebui, dacă ar putea judeca până la capăt corect, să gândească acelaşi lucru pe care îl gândesc eu! Pentru Fichte faptul că maestrul Kant gândeşte altfel decât el pare atât de inexplicabil, încât spune: Dacă va gândi până la capăt, Kant va trebui să gândească exact la fel ca mine şi va trebui să ajungă şi el la acel „Eu sunt". Fichte exprimă aceasta şi mai clar atunci când spune: Dacă filosofia mea n-ar rezulta în mod consecvent din cea kantiană, aş prefera să consider întreaga critică kantiană drept un joc orb de concepte amestecate la întâmplare decât drept opera unei minţi. Fireşte, Kant respinge toate acestea. El nu vrea să aibă deloc de-a face cu concluziile trase de Fichte.

Să vedem acum cum se potriveşte cu concepţia lui Fichte ceea ce a apărut ulterior ca filosofie idealistă germană la Schelling, la Hegel, ceea ce a provocat toate

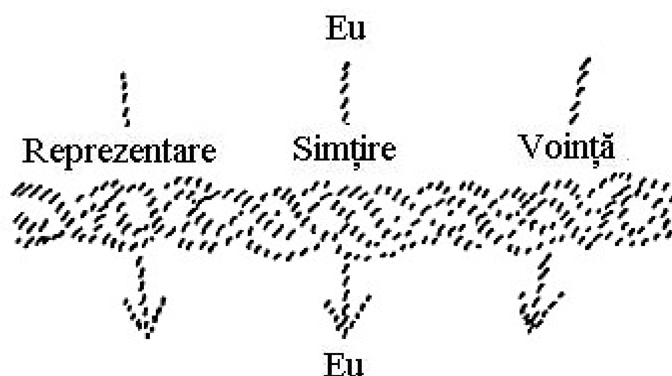
acele lupte despre care am vorbit, în parte, *în prelegerile mele despre „**Limitele cunoaşterii naturii**"* (Nota 12). Vom vedea însă şi ceva straniu. Vom observa cum Hegel trăieşte total într-o modelare limpede ca cristalul a elementului juridic-dialectic-logic, din care dobândeşte o imagine a concepţiei despre lume, dar o imagine a concepţiei despre lume care se interesează numai de ceea ce se petrece între naştere şi moarte. Căci, dacă veţi parcurge toată filosofia hegeliană, nu veţi găsi nimic care să preceadă naşterea sau să treacă dincolo de moarte. Totul se încheie cu istoria universală, cu religia, arta şi ştiinţa, cu tot ce există în trăirile dintre naştere şi moarte.

Ce lucru uimitor s-a petrecut aici? Ceea ce a apărut la Fichte, Schelling şi Hegel, această cea mai puternică dezvoltare a culturii medii, în care Eul a ajuns la conştienţă deplină, la trăire interioară, aceasta a fost doar o reacţie, o ultimă reacţie la cu totul altceva. Căci îl poţi înţelege pe Kant numai dacă ai în vedere cele ce urmează. Ajung acum din nou la un punct pregnant din care pot fi deduse multe. Vedeţi, Kant era încă un discipol - după cum reiese clar din scrierile sale mai vechi - al raţionalismului secolului al XVIII-lea, care a fiinţat în Leibniz într-un mod genial, în Wolff într-un mod pedant. Iată ce vedem: acest raţionalism nu este preocupat să ajungă la un adevăr spiritual - de aceea, Kant a respins acest „lucru în sine", cum îl numea el -, ci era preocupat să dovedească, să dovedească în mod cert! Şi scrierile lui Kant sunt bizare în această privinţă. Kant a scris *Critica raţiunii pure*, în care întreabă: Cum trebuie să fie lumea, pentru a putea dovedi în ea? Nu: Ce sunt realităţile în ea? De fapt, întreabă: Cum trebuie să gândesc lumea, pentru a putea dovedi în ea logic-dialectic? Ceea ce-l preocupă şi ceea ce caută în ale sale *Prolegomene la o metafizică viitoare, care poate apărea ca ştiinţă* este o metafizică a ceea ce poate fi dovedit în sensul său: Afară cu toate celelalte! Să ia dracu' realitatea lumii, mie să mi se lase doar arta dovedirii! Ce-mi pasă ce e realitatea; dacă n-o pot dovedi, nu mă mai ocup de ea!

Desigur, nu astfel au gândit cei care au scris cărţi ca cea a lui *Christian Wolff, Gânduri raţionale despre Dumnezeu, lume şi sufletul omului şi, în general, despre toate lucrurile* (Nota 13), ci s-au preocupat să aibă un sistem de dovezi curat, închis în sine, exact aşa cum văd ei dovedirea. Kant a trăit în această sferă; aici a fost însă întotdeauna ceva care era ca un burduf golit prin presare al concepţiei medii despre lume, dar care se potrivea în această concepţie. La Kant există însă altceva, care face de neînţeles cum a putut deveni el mentorul lui Fichte. El îl incită oricum pe Fichte, iar Fichte îi opune acel „Eu sunt" subliniat cu putere, în orice caz nu-i opune doar simple dovezi, căci nu acestea trebuie căutate la Fichte, ci o viaţă afectivă interioară deplin dezvoltată. De fapt, la Fichte apare cu toată puterea vieţii afective interioare ceea ce poate fi considerat banal la adepţii lui Wolff sau Leibniz. Fichte îşi construieşte filosofia din „Eu sunt" numai în concepte pure; numai că la el acestea sunt pline de viaţă. Ele apar şi la Schelling, apar şi la Hegel. Dar ce s-a întâmplat, de fapt, prin intermediul lui Kant? Ei bine, dacă-l urmărim pe Kant, în dezvoltarea sa, dăm peste punctul pregnant. Elevul lui Wolff a devenit altceva datorită faptului că filosoful englez *David Hume* (Nota 14) l-a trezit, după cum spune el însuşi, dintr-o apăsătoare moţăială dogmatică.

Ce s-a strecurat in Kant, ce n-a mai putut înţelege Fichte? În Kant s-a strecurat, găsindu-şi greu locul, pentru că el era prea încâlcit în europenismul mediu, ceea ce astăzi este cultura occidentală. Aceasta i-a ieşit în întâmpinare prin personalitatea lui David Hume; aşa s-a strecurat în Kant cultura occidentală. Unde putem căuta specificul acesteia? În cultura orientală descoperim că Eul încă mai trăieşte undeva jos, înăbuşit, ca în vis, în trăirile sufleteşti, care se exprimă şi se răspândesc imaginativ plastic. În cultura occidentală Eul este într-o oarecare măsură strivit de fapte pur exterioare. El este prezent, dar nu apare înăbuşit, ci pătrunde în fapte. Şi astfel se elaborează o psihologie ciudată. Aici nu se vorbeşte despre viaţa sufletească aşa cum vorbeşte Fichte, care ar vrea să realizeze totul pornind dintr-un punct al Eului, ci se vorbeşte despre gând şi gând şi gând, iar acestea se asociază. Se vorbeşte de sentimente şi reprezentări şi senzaţii, iar acestea se asociază, şi impulsurile voinţei se asociază şi ele. Se vorbeşte despre viaţa sufletească interioară aşa cum se vorbeşte despre gânduri, care se asociază.

Fichte vorbeşte despre Eu; acesta radiază gânduri. În Occident, Eul cade complet în afară, pentru că este absorbit, aspirat de gândurile, de senzaţiile care sunt realizate independent, şi care se asociază şi se despart din nou. Iar viaţa sufletească este urmărită, ca şi când reprezentările s-ar uni şi s-ar despărţi. Citiţi-l pe *Spencer*, citiţi-l pe *John Stuart Mill* (Nota 15), citiţi filosofii americani: pretutindeni unde ei ajung să vorbească despre psihologie întâlnim această concepţie bizară, care nu exclude Eul, aşa cum face Orientul, pentru că acolo el este dezvoltat în mod nedesluşit, ci monopolizează complet Eul, dar îl lasă să se cufunde în zona vieţii sufleteşti care are reprezentări, simte şi vrea. S-ar putea spune: La oriental, Eul mai este încă deasupra reprezentării, simţirii şi voinţei; încă nu a coborât la nivelul acestora (vezi desenul). La omul din cultura occidentală, Eul este deja sub sfera, adică sub suprafaţa gândirii, simţirii şi voinţei, aşa încât, la început, nu se mai observă că se vorbeşte despre gândire, simţire şi voinţă ca despre puteri independente. Aceasta este ceea ce a pătruns în Kant sub forma filosofiei lui David Hume. Acesteia i s-a opus cu toată forţa partea medie a culturii Pământului, prin Fichte, Schelling, Hegel. După care darwinismul, spencerianismul inundă cultura occidentală, tot ce se află acolo.



Înţelegerea a ceea ce trăieşte în evoluţia omenirii va putea fi realizată numai atunci când se vor cerceta aceste forţe mai profunde. Atunci se va şti că, în Orient, se dezvoltă în chip firesc ceva ce, de fapt, a fost doar viaţă spirituală. Atunci, în ţinutul de mijloc s-a dezvoltat ceva ce era dialectic-juridic şi a dat naştere ideii de stat, pentru că i se poate aplica. Tocmai asemenea gânditori ca Fichte, Schelling, Hegel sunt cei care construiesc cu o uriaşă simpatie formaţiunile de stat unitare. Atunci însă în Occident îşi face apariţia o cultură care provine dintr-o structură sufletească în care Eul este absorbit, se desfăşoară sub nivelul gândirii, simţirii şi voinţei, unde se vorbeşte de asocieri în viaţa de reprezentare, în viaţa afectivă. Această gândire ar trebui să se aplice numai vieţii economice! Aici se află la locul potrivit. S-a procedat cu totul greşit atunci când aceasta s-a aplicat mai întâi la cu totul altceva decât la viata economică. Aici ea este măreaţă, este genială şi, dacă Spencer, dacă John Stuart Mill, dacă David Hume, dacă toţi ar fi folosit pentru instituţiile vieţii economice tot ce au risipit cu filosofia, ar fi fost grozav. Dacă oamenii care trăiesc în Europa Centrală ar fi limitat doar la stat ceea ce le-a fost dat în mod natural ca înzestrare şi dacă n-ar fi vrut să cuprindă în acelaşi timp şi viaţa spirituală şi viaţa economică, rezultatul ar fi putut fi fost grandios. Căci cu ceea ce putea gândi Hegel, cu ceea ce putea gândi Fiehte, *dacă s-ar fi rămas în cadrul, formaţiunii juridic-statale pe care vrem s-o delimităm ca formaţiune statală într-un organism tripartit* (Nota 16), am fi putut dobândi ceva măreţ. Dar, prin faptul că acestor spirite li se năzărise că ar trebui să creeze o formaţiune statală în care să intre viaţa economică şi să intre şi viaţa spirituală, în locul unor formaţiuni statale reale au apărut caricaturi. Iar viaţa spirituală a existat, în general, doar ca o moştenire a vechiului Orient. Numai că se ignora faptul că se mai trăia încă din această moştenire a Orientului. Aşa, de exemplu, ceea ce reprezintă elaborări utilizabile ale teologiei creştine, ba chiar elaborări utilizabile în cadrul ştiinţelor noastre materialiste, sunt fie o veche moştenire orientală, fie ceva înlocuit cu gândirea juridic-dialectică, fie ceva deja preluat, aşa cum au făcut Spencer şi Mill, din cultura occidentală, care se pretează în mod deosebit la viaţa economică.

Aşa a fost repartizată pe suprafaţa Pământului gândirea spirituală a vechiului Orient, numai că într-un mod instinctiv, cum nu mai poate fi practicată astăzi, pentru că astăzi înseamnă decadenţă o gândire dialectic-statală care şi-a trăit descompunerea în catastrofa mondială. Căci nimeni nu era mai puţin indicat să gândească economic decât discipolii lui Fichte, Schelling şi Hegel. Atunci când au început să întemeieze un imperiu care voia să ajungă mare mai cu seamă prin economie, ei au fost nevoiţi, fireşte, să cedeze, căci acesta nu le fusese dat în chip natural ca înzestrare. Repartizarea s-a făcut potrivit cursului istoric al evoluţiei omenirii: gândirea spirituală, gândirea statal-politică, gândirea economică în est, centru, vest. Am ajuns în acel punct al evoluţiei umane în care asupra întregii umanităţi trebuie să se extindă o înţelegere egală a celor trei domenii. Cum se poate întâmpla acest lucru?

Aceasta se poate realiza numai prin cultura iniţiatică, prin noua ştiinţă a spiritului, care nu se dezvoltă după criterii unilaterale, ci sintetizează tot ce există pe

Pământ, focalizând în toate domeniile structura tripartită, care, în natură, se evidenţiază de la sine, şi pe care o are în vedere şi în viaţa socială. Aceasta nu poate fi însă răspândită prin predispoziţii naturale, ci numai lăsând totul în seama celor care pot înţelege asemenea lucruri, care pot cu adevărat să trăiască zona spiritualului ca zonă deosebită, zona politică sau statală ca zonă deosebită, zona economică tot ca zonă deosebită. Unirea oamenilor de pe întregul pământ rezidă în faptul că ceea ce a fost repartizat în trei sfere este adunat la un loc în om, el însuşi fracţionând totul în organismul social în aşa fel încât acesta să se poată afla în armonie în faţa sa. Dar acest lucru nu se poate realiza decât prin instruire în cadrul ştiintei spiritului. Iar aici ne aflăm în punctul în care trebuie să spunem: Vedem în vremurile de demult diferitele personalităţi, le vedem rostind ceea ce este spiritul timpului. Dar dacă cercetăm cu adevărat, de pildă, chiar în cadrul culturii orientale, găsim că, în fond, în mase trăia instinctiv ceva din structura sufletească care se afla într-o concordanţă stranie şi firească cu ceea ce rostea fiecare în parte.

Dar această conlucrare se reduce din ce în ce mai mult. În zilele noastre vedem formându-se extrema contrarie. Vedem ridicându-se în mase instinctele opuse celor ce sunt benefice pentru omenire. Vedem ridicându-se tocmai ceea ce face necesare cele ce pot izvorî din individualitatea care poate pătrunde până în profunzimile ştiinţei spiritului. Ajutorul nu va apărea din instincte, ci numai din acea *întelegere de care a vorbit aici dr. Unger* (Nota 17), care este deseori subliniată, şi pe care orice om o poate pune în faţa cercetătorului spiritual, dacă acesta se consacră cu adevărat raţiunii omeneşti sănătoase. Va apărea astfel o cultură în care fiecare individualitate care pătrunde tot mai adânc în profunzimile interne ale lumilor spirituale are o importanţă deosebită şi unde cel ce pătrunde astfel în lumile spirituale este preţuit ca unul care-şi face meseria. Nu te duci la croitor ca să-ţi faci cizme, nici la cizmar ca să te bărbiereşti; de ce să iei ceea ce-ţi trebuie ca o concepţie de viaţă de la altcineva decât de la cel ce este iniţiat în acest sens? Dar aceasta constituie tocmai ce în prezent este necesar în modul cel mai intens pentru salvarea omenirii, deşi este prezentă şi reacţia care spune că omenirea încă se mai împotriveşte la ceea ce este benefic pentru ea. Aceasta reprezintă lupta crâncenă, situaţia gravă în care ne aflăm.

În nici o epocă n-a fost mai necesar să se dea ascultare la ceea ce ştie individul într-un domeniu sau altul, şi ca pentru viaţa socială să poată acţiona cel care ştie ceva într-un domeniu anumit - nu bazat pe credinţa în autoritate, ci pe raţiune şi consimţământ raţional. La început însă, instinctele se împotrivesc, şi se crede că, prin nivelarea generală, s-ar putea obţine ceva salutar. Aceasta este situaţia în care ne aflăm. Aici nu mai poate fi de folos nici simpatia sau antipatia, nici exprimarea în sloganuri, nu poate fi de folos decât o înţelegere clară a faptelor. Căci astăzi se decid marile probleme, problema dacă este importantă personalitatea sau masa. Pentru alte vremuri aceasta nu avea nici o relevanţă, căci masa era în acord cu personalităţile; personalităţile nu erau decât exponenţii masei. Ne îndreptăm tot mai mult spre acele vremuri în care individul trebuie să caute numai în sine însuşi sursa a ceea ce trebuie să găsească şi ceea ce, apoi, trebuie să arunce din nou în

viaţa socială, iar aceasta este numai ultima împotrivire faţă de o asemenea evaluare a individualităţii şi a unui număr din ce în ce mai mare de individualităti. Putem chiar să vedem cum cele dezvăluite de ştiinţa spiritului îşi găsesc pretutindeni dovada în punctul pregnant. Discutăm de asociaţiile necesare în viaţa economică, pentru care avem nevoie de o anumită gândire. Aceasta s-a dezvoltat în cultura occidentală, prin faptul că gândurile sunt lăsate să se asocieze. Dacă cele realizate de John Stuart Mill cu ajutorul logicii ar putea fi înţelese, dacă aceste gânduri ar putea fi aplicate la viaţa economică, ele s-ar potrivi acolo, s-ar potrivi chiar şi asocierile care nu-şi au locul în psihologie. Ştiinţa spiritului urmăreşte realitatea până în ceea ce apare astfel în domeniul dezvoltării umane.

De aceea, ştiinţa spiritului pătrunde cu deplină conştienţă întreaga gravitate a actualei situaţii mondiale, ştie ce luptă grea se dă între ceea ce, ca val bolşevic care ar duce la nenorocirea omenirii, se împotriveşte la ce poate apărea din ştiinţa spiritului ca impulsuri sociale în tripartiţie. În afară de acestea două nu mai există o a treia. Între acestea două trebuie să se dea lupta. Acest lucru trebuie înţeles. Orice altceva înseamnă decadenţă. Cine priveşte imparţial împrejurările în care ne aflăm, trebuie să-şi spună că astăzi este necesară unirea tuturor forţelor pentru a putea respinge acest groaznic lucru ahrimanic care se împotriveşte culturii spiritului.

Această construcţie se află aici (Nota 18), deocamdată nedesăvârşită. Astăzi, nu se poate obţine din ţările centrale ceea ce, până în acest punct, a pus, în mare parte, această construcţie în legatură cu ce ne-a parvenit de la statele neutre. Trebuie să avem subvenţii din tările fostei Antante. Trebuie dezvoltată înţelegerea pentru ceea ce urmează să devină o cultură unitară, care să conţină spirit şi politică şi economie. Căci oamenii trebuie să-i urmeze dintr-o pornire unilaterală pe cei care pricep ceva din politică şi economie, care nu acţionează doar în spiritul dialecticii, ci pot pătrunde spiritualul şi îşi pot permite şi impulsuri economice, nu care vor să întemeieze state în care chiar statul ar putea administra. Popoarele occidentale vor trebui să înţeleagă că pentru dezvoltarea în direcţia aptitudinii lor speciale în viitor, ca sistem economic de asociaţii, sistem pe care tocmai l-au instalat la capătul opus, trebuie să dobândească o înţelegere psihologică deplină a elementului statal-politic, care are alte origini decât viaţa economică, şi a elementului spiritual. Dar la bază se află ţările mijlocii. În regiunile occidentale - nici vorbă să ne gândim la Orient - trebuie să se înţeleagă ce se doreşte cu această construcţie. De aceea este necesar să ne gândim bine cum trebuie să se realizeze preocuparea reală pentru acea cultură menită să pătrundă sistemul de învăţământ superior al viitorului şi care s-a dovedit, prin *fundarea şcolii Waldorf* (Nota 19), ca o cultură în stare să lumineze sistemul învăţământului public. Dar pentru aceasta avem nevoie de sprijinul plin de înţelegere al unor cercuri cât mai largi.

Avem nevoie în primul rând de mijloace materiale. Pentru tot ceea ce, într-un sens mai larg sau mai îngust, înseamnă şcoală, este necesară o atitudine pe care eu am şi manifestat-o atunci când s-a înfiinţat la Stuttgart şcoala Waldorf; la înfiinţare

am spus, în cuvântul de deschidere: Această *unică* şcoală Waldorf este bine că o avem, dar în sine nu înseamnă nimic; ea ar însemna ceva doar dacă în următorul trimestru am ridica zece asemenea şcoli Waldorf, şi apoi altele. Lumea nu a înţeles acest lucru, pentru aşa ceva ea nu avea bani. Căci punctul ei de vedere este: Oh, idealurile sunt prea înalte şi prea pure pentru ca noi să le atingem cu bani murdari; mai bine îi păstrăm în buzunar, acolo e locul potrivit pentru banii murdari. Idealurile, oh, acestea sunt mult prea pure, nu pot fi pângărite cu bani! O asemenea întruchipare a idealurilor nu poate fi dobândită prin acea puritate ce nu poate fi atinsă de bani murdari, aşa încât trebuie să ne gândim de pe acum că am rămas cu acea unică şcoală Waldorf care, de fapt, nu are cum să facă progrese, pentru că în toamnă ne-am afundat în mari griji financiare. Au fost depăşite; dar de Paşti vor apărea din nou. În acest punct ne vom pune după un timp relativ scurt întrebarea: Să abandonăm? Şi va trebui să abandonăm totul, dacă mai înainte nu se va fi găsit acea înţelegere care să pătrundă adânc în buzunar.

Din această cauză acum se pune problema să trezim înţelegere în această direcţie. Nu cred că se va da dovadă de multă înţelegere - aşa cum s-a şi văzut - dacă vom spune că vrem ceva pentru construcţia de la Dornach sau ceva similar. Dar - şi pentru asta se mai găseşte astăzi înţelegere - dacă se doreşte înfiinţarea de sanatorii sau altceva de felul acesta, pentru aşa ceva se pot obţine bani, oricât de mulţi! Nu este tocmai ce vrem noi; nu vrem să construim, pur şi simplu, sanatorii. Suntem întru totul de acord cu înfiinţarea lor în măsura în care este nevoie de ele, dar aici este vorba, mai ales, de *ocrotirea acelei culturi a spiritului a cărei necesitate va fi dovedită tocmai prin ceea ce voia să realizeze acest curs de învăţământ superior* (Nota 20). De aceea, am căutat să impulsionez ceea ce, acum câteva zile, am rezumat în expresia: *uniunea şcolară universală* (Nota 21). Prietenii noştri germani au plecat; nu despre ei e vorba în această „uniune şcolară universală". Este vorba de cei care apar ca prieteni, în cea mai mare parte, din toate regiunile lumii negermane şi care se mai află aici şi trebuie să înţeleagă expresia „uniune şcolară universală", căci este necesar să construim şcoli peste şcoli în toate regiunile lumii în acel spirit pedagogic-didactic care domneşte în şcoala Waldorf. Este necesar să putem extinde această şcoală până când vom găsi adeziunea la ceea ce dorim să fie aici sistemul de învăţământ superior. Pentru aceasta însă trebuie să fim în stare să desăvârşim această construcţie cu tot ce ţine de ea şi să putem întreţine în continuare ce este nccesar pentru a acţiona aici, pentru a lucra la extinderea diferitelor ştiinţe în spiritul ştiinţei spiritului.

Unii întreabă de câţi bani este nevoie pentru toate acestea. Nu se poate spune de câţi bani este nevoie, căci în sus nu există niciodată, în general, o limită. Desigur o uniune şcolară universală nu va putea fi înfiinţată doar creând un comitet alcătuit din douăsprezece, cincisprezece sau treizeici de persoane, care să elaboreze statute frumoase referitor la felul cum urmează să acţioneze şi să lucreze o asemenea uniune. Toate acestea nu au nici un sens. Eu nu pun preţ pe programe, nici pe statute, ci pe munca oamenilor vii care acţionează cu toată înţelegerea. Vom reuşi o dată să înfiinţăm această uniune şcolară universală. Ce-i drept, la Londra ne va trebui multă vreme ca să ajungem, dar la Haga sau într-un

alt asemenea loc, o dată ce s-a creat o bază, acei prieteni, care acum vor pleca în Norvegia sau Suedia sau Olanda sau în alte ţări, în Anglia, Franţa, America şi mai departe, deci dacă aceşti prieteni vor determina pretutindeni, în fiecare om cu care pot intra în legatură, convingerea, convingerea întemeiată: o uniune şcolară universală trebuie să existe! este posibil. Ar trebui să străbată lumea ca un foc de mirişte ideea că o uniune şcolară universală trebuie să ia fiinţă pentru procurarea mijloacelor materiale necesare culturii spiritului de care este vorba aici. Dacă de unul singur poţi convinge sute şi sute de oameni despre atâtea şi atâtea lucruri, de ce nu s-ar putea acţiona individual, într-un timp scurt - căci decăderea se petrece atât de rapid, încât nu ne mai rămâne la dispoziţie decât un timp scurt -, asupra multora, astfel ca, dacă peste câteva săptămâni am veni la Haga, să vedem cât de mult s-a răspândit convingerea că apariţia unei uniuni şcolare universale este necesară şi că nu lipsesc decât mijloacele necesare. Ceea ce se doreşte la Dornach reprezintă o necesitate istorică. Atunci când va exista o opinie unanimă în această privinţă vom putea vorbi de inaugurarea unei uniuni şcolare universale. Înfiinţarea de comitete şi decizia de a realiza o uniune scolară universală, toate acestea sunt utopii şi nu au nici un rost; dar a acţiona de la om la om şi a răspândi opinia necesităţii unei asemena uniuni, aceasta este ceea ce trebuie să preceadă realizarea ei. Ştiinţa spiritului trăieşte prin realităţi. De aceea ea nu se lansează în proiecte programatice, ci atrage atenţia asupra a ceea ce trebuie să se petreacă în cazul realităţii - doar oamenii sunt nişte realităţi -, în oameni, pentru ca o asemenea cauză să poată avea perspective.

Aşadar, despre aceasta este vorba, să învăţăm, în sfârşit, din ştiinţa spiritului, cum să trăim în viaţa reală. Nu mă voi lansa niciodată în fundamentarea pur utopică a uniunii şcolare universale, ci voi împărtăşi întotdeauna părerea că ea poate apărea abia atunci când un număr suficient de mare de oameni vor fi convinşi de necesitatea sa. Pentru ca ceea ce este necesar pentru omenire - aşa cum a reieşit din cursurile noastre de învăţământ superior - să se poată realiza, pentru aceasta trebuie fondată uniunea scolară universală. În acest sens as vrea să fac să pătrundă astăzi cele spuse de mine în conştienţa celor prezenţi aici, de care ne legăm speranţa şi dorinţa ca ei să poarte totul mai departe în lume. Uniunea şcolară universală poate fi răspunsul lumii la ceea ce va apărea ca o întrebare, dar ca o întrebare extrasă din forţele reale ale devenirii umane, adică ale istoriei omenirii. Aşadar, fie ca uniunea şcolară universală să aibă soarta convingerii pe care aţi putut s-o dobândiţi aici în ultimele trei săptămâni! Aceasta am vrut să vă spun astăzi.

Rudolf Steiner

NOUA SPIRITUALITATE ŞI TRĂIREA LUI HRISTOS

GA 200

CONFERINŢA a II-a

Dornach, 22 octombrie 1920

O dată cu secolul al XV-lea, dezvoltarea omenirii civilizate din emisfera nordică cunoaşte o nouă eră, în care individualitatea omului este cea care trebuie să se formeze din ce în ce mai mult în deplina conştienţă a Eului. Forţele care modelează această conştienţă individuală a Eului vor deveni mai puternice, şi toate fenomenele vieţii, şi anume, în primul rând, cele ale vieţii în general, se desfăşoară sub semnul acestei formări a individualităţii. Dar aceasta nu înseamnă altceva decât că şi ceea ce ne vine din lumile spirituale şi pătrunde în lumea noastră fizică evoluează în aşa fel, încât, în întreaga omenire, uman-individualul ajunge să se impună. Căci nu este vorba doar că oamenii pot gândi într-un mod egoist: devenim individualităţi, ci de faptul că întreaga dezvoltare a omenirii trebuie să cunoască o asemenea evoluţie, încât individualul oamenilor să intervină în această dezvoltare. Fiecare perioadă, fiecare epocă, pe care o putem urmări pe parcursul evoluţiei omenirii, are particularitaţile ei deosebite după cum a dezvoltat un caracter sau altul, ca acum individualitatea. Aceste particularităţi pecetluiesc dezvoltarea omenirii prin modul în care forţele spirituale acţionează asupra vieţii pământesti fizice. Dar tocmai prin omogenizarea pe care o reprezintă acum fiecare om în parte, în care individualitatea trebuie să se releve, în care conştienţa Eului trebuie să se dezvolte pe deplin, în care sufletul conştienţei trebuie să se contureze, să se închidă în sine, particularităţile deosebite ale acestei epoci nu mai sunt dirijate ca în epocile anterioare de către lumea spirituală, ci acum ies la iveală lucruri cu totul deosebite în cadrul dezvoltării omenirii. Iar omul, care prin dezvoltarea individualităţii sale a fost educat în vederea libertăţii sale, trebuie să ia din ce în ce mai mult atitudine în mod conştient fată de ceea ce rezultă de aici. Este vorba, în special, de faptul că este necesar să se formeze o viaţă socială, dar din punctul nostru de vedere, trebuie să spunem, o viaţă socială profund întemeiată lăuntric, deşi forţele egoiste ale sufletului conştienţei care se opun vieţii sociale se ridică din ce în ce mai evident din profunzimile existenţei. Pe de o parte, sunt prezente puternicele forţe egoiste ale sufletului conştienţei, pe de altă parte, se impune tot mai mult necesitatea de a întemeia în mod conştient o viată socială. Şi trebuie să se ia atitudine în mod conştient faţă de tot ce poate stimula această convieţuire socială. *Am arătat deja de-a lungul timpului* (Nota 22), din cele mai deosebite puncte de vedere, cât de diferită este poziţia omului occidental, a omului din centrul Europei şi a omului estic faţă de întreaga evoluţie a omenirii. Am arătat în modurile cele mai diverse ce îi este astăzi propriu omului estic, ce îi este propriu omului din centrul Europei, ce îi este propriu omului vestic. Să relevăm acum un fenomen care ne poate arăta chiar şi numai în mod exterior cum coexistă aceste diferenţieri ale omenirii în lumea civilizată.

Ştim că sub influenţa modului de gândire modern din ştiinţele naturii în domeniul vieţii sociale s-a dezvoltat un anumit element al concepţiei despre viaţă care îşi

găseşte expresia deosebit de intens în masele largi ale proletariatului, format în epoca noastră maşinistă, în epoca noastră intelectuală. Tot ce poate fi luat în considerare în ceea ce priveşte problema socială am prezentat în prima parte a lucrării ***Aspecte centrale ale problemei sociale***. Astăzi aş vrea să mă refer doar la diferenţierea concepţiei unor largi mase de oameni cu privire la această problemă. Aici am evidenţiat clar concepţiile sociale ale proletariatului, care, la rândul lor, influenţează alte cercuri ale populaţiei; apoi am delimitat clar, faţă de altele, concepţia despre viaţă din ţările occidentale, şi anume din ţările anglo-saxone. În aceste ţări, sub influenţa epocii maşiniste moderne şi a industriei, s-a format concepţia materialistă despre viaţă. Dar această concepţie asupra vieţii s-a format în aşa fel, încât se află complet sub semnul luptelor economice, întrucât este în întregime străbătută de reprezentări economice, idei economice, lupte economice. Aceasta este marca a ceea ce se petrece în cadrul lumii socialiste a Occidentului anglo-saxon. Întrucât viaţa economică a fost caracteristica de până acum a vieţii publice contemporane în general, impulsurile socialismului au apărut şi datorită condiţiilor de viaţă ale proletariatului anglo-saxon. Impulsurile care se exprimă, de pildă, acum în marea mişcare grevistă au importanţă tocmai în lumina a ceea ce prinde formă în Occident. Chiar dacă ar putea fi aplanate discrepanţele existente aici, aplanarea ar fi doar aparentă; efecte cât se poate de importante ar emana tocmai de la forţele profunde implicate în aceste lupte. Şi dacă, cu toată predispoziţia Occidentului, din aceste impulsuri nu se cristalizează concepţii de viaţă propriu-zise, putem totuşi să percepem cum şi acele concepţii de viaţă care se formează şi s-au format în cadrul ultimei perioade au primit un imbold din partea a ceea ce există aici ca impulsuri.

Deşi născut în Europa Centrală şi ridicat din curentul de gândire central-european, *Karl Marx* (Nota 23)a trebuit să meargă în Anglia pentru a prelua ceea ce se dezvoltase acolo ca impulsuri de viaţă. El le-a prefăcut însă într-o concepţie de viaţă. În regiunile vestice, marxismul, ca o concepţie despre viaţă, a ajuns mai puţin la o existenţă exterioară; el a ajuns la existenţă exterioară în centrul Europei. Aici a căpătat pe deplin, în ţelurile social-democraţiei, caracterul de concepţie asupra vieţii. Ceea ce în Occident sunt impulsuri economice care duc la lupte economice a fost anatemizat în reprezentări juridic-statale, în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi în secolul al XX-lea. O asemenea concepţie marxistă despre viaţă a cuprins marea masă a populaţiei. A trecut însă şi în est; în Europa se conturează deja caracterul oriental. Iar acolo s-a dezvoltat într-o altă formă. Economic în Occident, politic-statal în centru, în est marxismul capătă în mod evident un caracter religios. Dacă n-ar exista acea falsificare care s-a manifestat atât în „inundarea" estului de către *Petru cel Mare* (Nota 24), ca şi acum cu *Lenin* şi *Troţki* (Nota 25), dacă n-ar exista această falsificare care apare tocmai pentru că ceea ce se impune ca bolşevism este import străin, s-ar vedea mult mai clar că în acest bolşevism rezidă şi astăzi un puternic element religios, care, ce-i drept, este în întregime materialist religios, dar care acţionează cu vechile impulsuri religioase şi va acţiona în continuare cu aceste impulsuri, şi îşi va arăta toată oroarea trecând prin întreaga Asie, tocmai pentru că acţionează cu furia unui impuls religios. În Occident, impulsul social este economic, în centrul

Europei este statal-politic, din Rusia şi până în Orient, peste Asia, acţionează cu o furie religioasă. În comparaţie cu aceste impulsuri, care străbat evoluţia omenirii, multe altele sunt cât se poate de neînsemnate. Iar cel care nu vede în asemenea lucruri, cum este actuala grevă a minerilor englezi, ceva simptomatic în cel mai propriu sens, acela nu înţelege absolut deloc cum forţe mai profunde „scurmă" în întreaga noastră evoluţie temporală.

Dar toate aceste lucruri, care pot fi atât de bine descrise exterior, îşi au dedesubturile lor mai profunde în lumea spirituală. Viaţa mai nouă a omenirii poate fi inţeleasă numai dacă se înţelege această articulare într-un economic occidental, într-un statal-politic-juridic în centrul Europei şi într-un element religios în est, care, de fapt, este momentul spiritual aşa cum poate fi trăit în Orientul decadent. Acest lucru se vădeşte atât de pregnant, încât trebuie să spunem: Pentru Occident este firesc - şi bine fundamentat - ca el să aibă tot ce tine de economic; din acest motiv, pentru centru simpla aspiraţie economică nu poate avea nici un succes, pentru că aici orice asemenea aspiraţie capătă un caracter statal-politic; în estul Europei, marele eşec exterior s-a datorat faptului că, prin tradiţiile lui Petru cel Mare, ceea ce provine propriu-zis dintr-un impuls spiritual-religios, panslavismul, slavofilia, a căpătat un caracter politic, de stat. În spatele acestui caracter statal, care a împins în faţă tot ce a evoluat mai îngrozitor în estul european, în spatele acestui caracter statal, care încă de la Petru cel Mare şi-a pus pecetea pe toată aspiraţia estică, dincolo de toate aeestea se află, în fond, tendinţa spirituală a continuării religiozităţii spirituale tipice pentru Bizanţ. Chiar şi fenomenele singulare din viaţa istorică pot fi înţelese numai dacă pot fi văzute în această lumină. Se poate spune: Într-o anumită măsură, tot ce se află în Europa, chiar şi mai spre vest, ba chiar şi în Franţa, poate fi socotit ca aparţinând centrului european, căci pentru Occident caracteristic este, de fapt, anglo-saxonismul. Iar anglo-saxonismul îşi urmăreşte întru totul instinctele, cu impulsurile fireşti în dezvoltarea omenirii din ultimele trei până la patru secole şi mai departe. Aceste impulsuri au făcut ca tocmai în Occident să se poată dezvolta cel mai bine tot ce a fost impus vieţii sociale de către modul de gândire modern din ştiintele naturii cu toate cuceririle sale. Acest mod de gândire, împreună cu caracterul anglo-saxonismului, a fondat dominaţia mondială a acestuia. Tot ce s-a manifestat ca avânt strălucit al sistemului de transporturi, comerţ, industrie, tot ce a dus la marile colonizări, a apărut tocmai din confluenţa modului de gândire din ştiinţele naturii cu anglo-saxonismul. Şi acest lucru a fost resimţit profund în instinctele Occidentului. Se poate chiar releva un punct nodal al dezvoltării istorice moderne, anul 1651, când genialul Cromwell a provocat prin legea navigaţiei acea configuraţie din sistemul maritim englez, şi din întregul sistem comercial englez, care a pus temeiul a tot ce a apărut ulterior în Occident; şi se mai poate releva cum, s-ar putea spune, din motive exterior inexplicabile, tocmai când s-a înălţat steaua lui Napoleon, sistemul maritim francez a suferit cele mai mari pierderi. Ceea ce se întâmplă în Occident are loc tocmai din cauza forţelor care acţionează în direcţia dezvoltării omenirii, datorită unui mod de gândire absolut economic, unor impulsuri economice de reprezentare. De aceea trebuie să i se supună tot ce vine din centru şi nu este gândit pornind de la puncte de vedere

economice, ci juridic-politic-militare. Ca exemplu concludent, vedem cum, sub aspect politic-militar, de pe continentul european Napoleon opune blocada continentală împotriva a ceea ce rezultase din legea lui Cromwell cu privire la navigaţie. *Legea navigaţiei a fost gândită şi creată din instincte pur economice* (Nota 26). *Blocada continentală* (Nota 27)a lui Napoleon de la începutul secolului al XIX-lea este o idee politică; dar o idee politică este ceva care ajunge din timpurile mai vechi până în epoca modernă, este un adevărat anacronism. De aceea, nici această idee politică opusă ideii moderne din care a apărut legea cu privire la navigaţie nu poate avea succes. În schimb, în Occident, unde se gândeşte economic în sensul timpurilor moderne, lucrurile politice, chiar dacă evoluează într-un sens nefavorabil, nu au avut un efect păgubitor.

Să ne referim, de pildă, la faptul că, din Europa, Franţa a făcut colonii în America de Nord. A pierdut aceste colonii în favoarea Angliei. Coloniile s-au eliberat din nou. Prima colonizare franceză, cea din secolul al XVIII-lea, a reprezentat o acţiune politică; n-a dat roade. Colonizarea engleză în America de Nord a pornit din impulsuri pur economice. Politicul n-avea decât să eşueze. America de Nord s-a eliberat din nou. De-acum nu mai exista un context politic. Iar contextul economic n-a avut deloc de suferit.

Aşa se articulează lucrurile în cadrul dezvoltării omenirii. Iar noi putem să spunem fără teama de a greşi: istoria arată şi ea că, dacă doi oameni fac acelaşi lucru, nu înseamnă că au acţionat în acelaşi sens. Atunci când Cromwell a realizat la momentul potrivit, din impulsuri economice, legea sa, am putea spune, brutală, extrem de tiranică pentru alte ţări, cu privire la navigaţie, această lege a izvorât dintr-o gândire economică. Când, în cadrul dezvoltării recente, *Tirpitz* (Nota 28)a creat marina germană, totul a fost gândit politic, pur politic, împotriva oricărui impuls economic, ba chiar împotriva oricăror instincte economice. Astăzi, toate acestea au fost măturate de pe suprafaţa Pământului, pentru că au fost gândite şi proiectate împotriva cursului dezvoltării omenirii. Şi astfel apare această, am putea spune, triplă articulaţie: în est, astăzi în decădere, ceva ce trimite înapoi la vechile timpuri şi are un caracter spiritual; în centru, ceva ce astăzi este deja perimat, care ia, mai mult sau mai puţin, forma de politic juridic-militar, de statal; în Occident, statul este în continuare doar un element decorativ, politicul nu are nici o importanţă reală; prevalează gândirea economică. În timp ce Germania s-a dus de râpă pentru că statul a absorbit economia, pentru că industriaşii, comercianţii s-au dat la fund şi şi-au plecat capul sub puterea statului, vedem cum, în Occident, statul este absorbit de economic, şi totul este inundat de viaţa economică. Privită din exterior, astfel se prezintă lumea civilizată de astăzi. Dar ceea ce poate fi privit astfel este, în cele din urmă, doar ceea ce este adus la suprafaţă din subteranele lumii spirituale. În dezvoltarea spirituală a timpurilor recente, totul urmăreşte să releve individualitatea: în Occident individualitatea se desfăşoară după modelul occidental, modelul economic; în centru, individualitatea este relevată după modelul statal-politic-militar astăzi deja perimat; individualitatea estului se manifestă după modelul perimat, după modelul vechii spiritualităţi, absolut decadentă. Toate acestea trebuie transmise de

către lumea spirituală. Şi sunt tansmise prin faptul că, atât în vest, cât şi în est - să vorbim mai întâi de aceste două zone - apare un fenomen specific, de o importanţă profundă. Aceasta înseamnă că se nasc extrem de mulţi oameni care nu au trecut prin circuitul reîncarnarii.

Vedeţi, de aceea este atât de dificil să aduci în discuţie o problemă cum este reîncarnarea, pentru că nu poţi vorbi de ea în sensul abstract, agreat astăzi, deoarece aceasta ne conduce la cea mai importantă realitate din dezvoltarea omenirii, dar care permite excepţii, şi vedem atât în est, cât şi în vest - despre centru vom mai vorbi zilele acestea - că astăzi se nasc oameni cu care nu poţi să te confrunţi în aşa fel încât să spui: În aceşti oameni trăieşte în modul cel mai normal o individualitate care a fost aici într-o viaţă anterioară şi iarăşi într-o altă viaţă anterioară, care va fi într-o viaţă viitoare şi iarăşi într-o viaţă viitoare. Aceste reîncarnări reprezintă mersul firesc al dezvoltării omenirii, dar şi ele cunosc excepţii. Ceea ce ni se arată sub formă umană nu trebuie să fie întotdeauna ceea ce arată aparenţa exterioară. Putem întâlni oameni care, de fapt, numai după aparenţa exterioară au o formă umană, care sunt supuşi unor vieţi pământene reluate; în realitate, sunt corpuri omeneşti cu trup fizic, eteric, astral, dar în ei se încarnează alte entităţi, entităţi care se folosese de aceşti oameni, pentru a acţiona prin ei. În Occident există, într-adevăr, un mare număr de asemenea oameni, care, în fond, nu sunt, pur şi simplu, oameni reîncarnaţi, ci sunt purtătorii unor entităţi ce denotă o evoluţie prematură, care ar trebui, de fapt, să apară sub formă umană abia într-un stadiu ulterior de dezvoltare. Aceste entităţi nu folosesc întreg organismul uman, ci folosesc cu predilecţie sistemul metabolic al acestora. Dintre cele trei mădulare ale naturii umane, ele folosesc sistemul metabolic în aşa fel, încât acţionează prin intermediul acestor oameni până în lumea fizică. Asemenea oameni arată şi exterior, pentru cel care poate aprecia corect viaţa, că aşa stau lucrurile cu ei. Aşa se întâmplă, de pildă, cu un mare număr de oameni care aparţin societăţilor secrete anglo-saxone - *rolul acestor societăţi secrete l-am discutat* în ultimii ani *în repetate rânduri* (Nota 29); membri ai unor asemenea societăţi secrete sunt, de fapt, purtătorii unor existenţe premature, care, prin sistemul metabolic al anumitor oameni, acţionează asupra lumii şi-şi caută un câmp de acţiune prin intermediul corpurilor celor care nu trăiesc în reîncarnări normale. La fel stau lucrurile şi cu unele personalităţi care dau tonul în anumite secte foarte răspândite, cu mare aderenţă în Occident, formate din oameni de acest tip. În modul acesta acţionează în oamenii de astăzi o cu totul altă spiritualitate. Adoptarea unei atitudini faţă de viaţă din aceste puncte de vedere va fi o misiune esenţială. Nu trebuie să se creadă în mod abstract că oamenii, fără excepţie, sunt supuşi pretutindeni unor vieţi pământene repetate. Aceasta ar însemna să nu-i atribui aparenţei exterioare tocmai caracterul de aparenţă. A merge pe urmele adevărului înseamnă chiar şi în asemenea cazuri a căuta adevărul, realitatea, acolo unde aparenia exterioară înşeală în aşa măsură, încât entitătile de alt tip decât este omul prezentului se întrupează în înfăţişarea de om, şi aceasta prin intermediul sistemului metabolic; dar ele actionează apoi şi în sistemul ritmic şi în sistemul neuro-senzorial. Există trei feluri de entităţi de acest

tip, care se întrupează prin intermediul sistemului metabolic al diferitor oameni din Occident.

Primul tip îl reprezintă spiritele care vădesc o deosebită putere de atracţie faţă de ceea ce constituie forţele elementare ale Pământului, care au o aplecare, o afecţiune pentru aceste forţe, care pot, deci, să „adulmece" cum poate fi realizată o colonizare potrivit condiţiilor naturale ale climei şi celorlalte condiţii de pe Pământ, sau cum poate fi înfiripată acolo o relaţie comercială şi aşa mai departe.

Un al doilea tip de astfel de spirite sunt cele care-şi trasează ca sarcină să reprime conştienţa de sine, în cadrul zonei asupra căreia acţionează, să nu permită sufletului conştienţei să se formeze şi să provoace prin aceasta şi în mediul ambiant al celorlalţi oameni, printre care aşa ceva se răspândeşte epidemic, o anumită manie de a nu recunoaşte adevăratele motive ale acţiunilor lor. S-ar putea spune că un raport cu totul şi cu totul nereal sau un *document fals ca cel al profesorilor de la Oxford* (Nota 30), care a fost făcut public în ultimele zile, un document cu totul şi cu totul mincinos, ar putea fi considerat ca aparţinând strădaniei acestui elemenf nereal, care nu vrea să se sprijine pe impulsurile propriu-zise, ci face un melanj al acestor impulsuri şi pecetluieşte cuvinte frumoase, în timp ce dedesubt nu se află, în fond, nimic altceva decât impulsuri neadevărate. Prin aceasta nu afirm că aceşti profesori, poate de toată isprava - nu le atribui măreţe impulsuri ahrimanice - sunt purtătorii unor asemenea entităţi premature; dar în ei se află tendinţa de a fi ucenici ai unor asemenea entităţi. Aşadar, aceste entităţi se încarnează prin sistemul ritmic al anumitor oameni din Occident.

A treia categorie de entităţi care acţionează în Occident este cea care urmăreşte să-l facă pe om să uite care sunt aptitudinile sale individuale - acele aptitudini pe care le aducem cu noi din lumile spirituale atunci când păşim în existenţa fizică prin concepţie şi naştere - şi să-l determine, mai mult sau mai puţin, să devină şablonul naţionalităţii sale. Acest al treilea tip de entităţi îşi propune ca misiune specială să nu-l lase pe om să ajungă la spiritualitatea individuală.

Aşadar, în timp ce primul tip de entităţi are o afecţiune faţă de factorul elementar al Pământului, al climei şi aşa mai departe, al doilea tip de entităţi are o înclinaţie deosebită de a cultiva un anumit element superficial, nereal, iar al treilea tip de entităţi de a distruge capacităţile individuale şi de a face din oameni şabloane, expresia naponalităţii lor; a rasei lor. Acest din urmă tip de entităţi se încarnează în Occident prin sistemul capului, prin sistemul neuro-senzorial. Avem aici ceea ce am luat în considerare din diferite unghiuri de vedere în mod exterior, tocmai ca o trăsătură a lumii occidentale, pe care am caracterizat-o prin aceea că, aş spune, cunoaştem un număr mai mare de oameni, risipiţi în societăţi secrete, în secte şi altele asemănătoare, a căror umanitate constă în faptul că în cazul lor nu avem de-a face, pur şi simplu, cu reîncarnări, ci cu existenţa unui anumit gen de încarnare a unor entităţi premature în dezvoltarea lor pe Pământ, care, de aceea, creează un mediu educativ deosebit, respectiv radiază epidemic particularităţile

lor deosebite asupra celorlalţi oameni. Aceste trei entităţi diferite acţionează exclusiv prin oameni, iar noi înţelegem caracterele oamenilor numai dacă ştim ceea ce am spus acum, dacă se ştie că ce trăieşte în viaţa publică nu poate fi explicat, pur şi simplu, aşa cum vrea filistinul, ci prin pătrunderea unor asemenea forţe spirituale.

Faptul că tocmai aceste trei tipuri de forţe, de fiinţe, apar la suprafaţă în Occident pe această treaptă deosebită de dezvoltare prin intermediul oamenilor, este favorizat de împrejurarea că acestui Occident îi incumbă să dezvolte în mod special gândirea economică. Aş spune că viaţa economică este baza şi solul din care poate ţâşni aşa ceva. Dar care sunt sarcinile pe care şi le asumă aceste entităţi?

Ele îşi propun să perpetueze întreaga viaţă ca simplă viaţă economică, să stârpească treptat tot ceea ce există ca viaţă spirituală, tocmai acolo unde ea este mai intensă, atrofiată în abstractul puritanismului; să stârpească viaţa spirituală, să tocească treptat viaţa politic-statală şi să absoarbă totul prin intermediul vieţii economice. În Occident, aceşti oameni, care apar într-un asemenea mod în lume, sunt duşmanii şi adversarii propriu-zişi ai impulsului tripartiţiei. Primul tip de entităţi nu permite evidenţierea unei vieţi econonuce, care se prezintă ca ceva independent alături de veriga statal-juridică şi de cea spirituală a organismului social. Al doilea tip de entităţi, care-şi propune ca sarcină de predilecţie superficialitatea, frazeologia, falsitatea, nu vrea să permită ca, alături de viaţa economică, să se ridice o viată statală democratică de sine stătătoare. Al treilea tip de entităţi, care oprimă capacităţile individuale, care nu vrea ca omul să fie altceva decât un fel de şablon al rasei sale, al naţionalităţii sale, acţionează împotriva emancipării vieţii spirituale, a poziţiei de sine stătătoare a vieţii spirituale.

Există în Occident astfel de puteri care acţionează în acest mod împotriva impulsului tripartiţiei organismului social. Celui care vrea să lucreze într-un sens mai profund pentru răspândirea impulsului tripartitiei trebuie să-i fie clar că nu poate acţiona altfel, ci trebuie să ţină seama de asemenea factori spirituali, care sunt prezenţi în dezvoltarea omenirii. Forţelor la care trebuie să se apeleze atunci când se doreste să se intervină în dezvoltarea omenirii nu li se opun numai lucruri pe care le poate observa filistinul rigid, ci şi lucruri care nu se deschid decât unei cunoaşteri prin spirit. La ce ajută faptul că, în prezent, oamenii consideră aceasta o superstiţie şi nu vor să audă nimic atunci când se vorbeşte de asemenea entităţi spirituale care pătrund prin intermediul oamenilor? Dar aceste entităţi spirituale sunt aici! Iar cine nu vrea să urmărească viaţa cu sufletul adormit, ci cu sufletul treaz, acela poate vedea pretutindeni acţiunile acestor entităţi. N-ar trebui decât ca, percepând prezenţa acestor acţiuni, să ne convingem de existenţa cauzelor! Aceasta este, în primul rând, caracteristica Apusului. Apusul evoluează în felul acesta tocmai pentru că trăieşte în cea mai elementară formă de exprimare a epocii moderne, reprezentarea economică, gândirea economică.

Odinioară, Estul a avut o grandioasă viaţă spirituală. Orice spiritualitate, cu excepţia antroposofiei şi ceea ce vrea să ia o formă nouă, orice spiritualitate a lumii civilizate este, în fond, moştenirea Orientului. Dar gloria propriu-zisă a acestei vieţi religios-spirituale era prezentă în Orient încă din timpuri foarte vechi. Iar astăzi tocmai omul răsăritului, până în Rusia, se află într-o ciudată dilemă, pentru că, pe de o parte, încă mai trăieşte, prin moştenirea sa, în vechiul element spiritual, şi pentru că, pe de altă parte, asupra sa acţionează ceea ce vine din epoca modernă a dezvoltării omenirii, antrenarea orientată spre individualitate. Aceasta determină în răsărit o accentuată decădere a umanităţii, face ca, într-o oarecare măsură, omul să nu poată deveni un om deplin, ca pe grumazul său, al acestui oriental, până în Rusia, să apese ceea ce este moştenirea spirituală a timpurilor străvechi. Iar aceasta face ca astăzi, când conştienţa sa slăbeşte, când se află în stare de somn sau de vis sau într-o stare mediumnică frecventă, aici, în Orient, orientalul să nu fie impregnat, ca în Occident, de o altă entitate, dar ca această entitate să-i influenţeze viaţa sufletească. În timp ce, în Occident, entitătiile apărute prematur sunt de trei tipuri, pe care le-am enumerat şi care acţionează acolo, în Orient entităţile care apar sunt entităţi retardate, care şi-au avut desăvârşirea în trecut, sunt entităţile rămase în urmă şi care îi apar acum orientalului în stare meditimnică, în vis, sau îl copleşesc şi fără să viseze, fără influenţă mediumnică, pur şi simplu prin faptul că pătrund în somn; omul, în stare de veghe, poartă în sine inspiraţia venită de la asemenea entităţi, deci, intr-o anumită măsură, ziua este inspirat de postacţiunile unor asemenea entităţi, care vin peste el în timpul nopţii.

Există şi aici trei tipuri de entităţi care acţionează în Orient şi care, la rândul lor, au o influenţă puternică. În timp ce, în apus, trebuie să ne referim direct la oameni individuali prin care se încarnează aceste entităţi, în Orient avem de-a face cu un tip de ierarhie care poate apărea celor mai diferiţi oameni. Din nou îi apar omului trei tipuri de entităţi, dar nu sunt entităţi care se încarnează prin oameni, ci sunt entităţi care pot să-l şi inspire în timpul somnului de noapte.

Primul tip de asemenea entităţi este cel care împiedică omul să ia complet în stăpânire corpul său fizic, care-l împiedică să se lege de economic, de relaţiile publice ale prezentului. Acestea sunt entităţile care vor să împiedice în Orient viaţa economică aşa cum o cere organismul social tripartit.

Al doilea tip de entităţi sunt cele care scot la iveală o fiinţă devenită deja supraindividuală, un fel de egoism - dacă pot folosi acest cuvânt paradoxal - neegoist, care este cu atât mai rafinat cu cât apare foarte frecvent la oamenii din Orient, care-şi atribuie lor înşile tot altruismul posibil, un altruism care este însă un egoism deosebit de rafinat. Ei vor să fie foarte buni, cât se poate de buni. Şi acesta este un sentiment egoist. Este ceva care poatc fi definit prin paradoxul: un egoism neegoist, un egoism provocat de altruism.

Cel de-al treilea tip de entităţi care-i apar omului din răsărit este reprezentat de acele fiinţe care ţin viaţa spirituală departe de Pământ, care răspândesc printre

oameni o atmosferă mistică apăsătoare, aşa cum poate fi întâlnită în Orient în zilele noastre. La rândul lor, aceste trei tipuri de entităţi, care acţionează dinspre lumea spirituală şi nu se încarneazâ în oameni, sunt duşmanii organismului social tripartit. Aşa încât, impulsul tripartitiei este încorsetat dinspre Orient de partea spirituală, iar dinspre Occident de partea umană, în modul descris. Aşadar, vedem ce stă la baza diferenţierii în ceea ce priveşte fundamentele spirituale.

La toate acestea vom mai adăuga ceea ce, din centrul european, este ostil tripartiţiei, pentru ca, treptat, să dobândim şi din punct de vedere spiritual o reprezentare despre felul cum trebuie să te dotezi pentru ca ideea tripartiţiei să poată aduce cu adevărat forţelor oponente - fie că pornesc dinspre lumea spirituală, ca în Orient, fie dinspre oameni, ca în Occident, sau într-un alt mod, aşa cum voi descrie mâine, din centrul Europei - un impuls, care este atât de necesar pentru dezvoltarea omenirii. Ce atitudine trebuie să adopţi faţă de asemenea lucruri aflăm dacă ne înarmăm cu idei.

Rudolf Steiner

NOUA SPIRITUALITATE ŞI TRĂIREA LUI HRISTOS

GA 200

CONFERINŢA a III-a

Dornach, 23 octombrie 1920

Am atras atenţia ieri, dintr-un alt punct de vedere decât cel folosit până acum, asupra deosebirilor care există între popoarele actualei lumi civilizate. Am arătat cum este dirijată individualizarea omului de către lumile spirituale în cel de-al cincilea interval postatlantean, cum, în Occident, intervin anumite entităţi, fiind împinse înainte într-uri mod nereglementar prin intermediul oamenilor, entităţi care, deşi sunt mai evoluate decât aceştia, se întrupează, din anumite interese, în oameni pentru a contracara adevăratele impulsuri ale prezentului, impulsurile tripartiţiei organismului social.

Am atras atenţia şi asupra modului diferit în care, în Orient, anumite entităţi se impun, e drept, nu prin intermediul oamenilor, entităţi care şi-au avut importanţa lor în trecutul îndepărtat, dar care acum vor să influenţeze viaţa oamenilor, asupra felului în care acţionează acestea asupra lor, datorită structurii sufleteşti deosebite a celor care trăiesc în Orient, fie într-un mod mai mult sau mai putin conştient, lucrând ca imaginaţiune în conştienţa unor oameni din răsărit, fie acţionând în

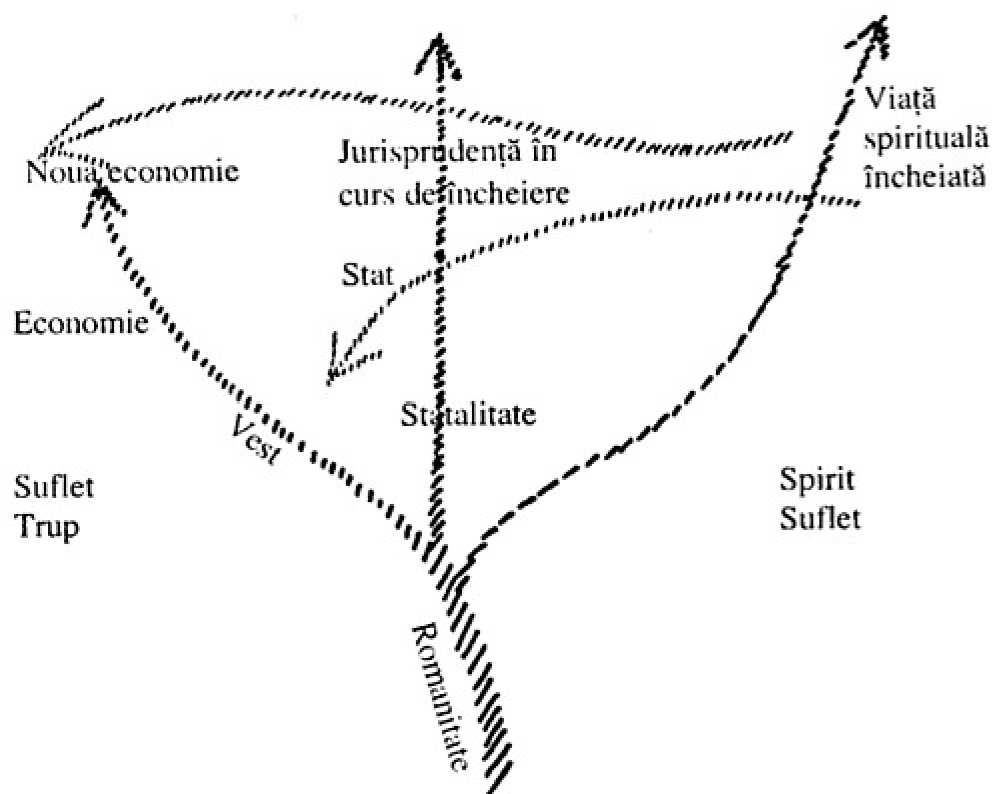
timpul somnului asupra Eului uman, asupra corpului astral şi impunându-se, fără ca oamenii s-o ştie, în efectele ulterioare din starea de veghe şi introducând în felul acesta tot ce se opune unui progres normal al omenirii în Orient. Aşa încât putem să spunem: În Occident s-a pregătit de mult, într-un anumit fel, un gen de legătură cu Pământul a unor oameni de tipul celor pe care i-am descris ieri, care sunt răspândiţi în acele locuri şi îndeplinesc funcţii de conducere în special în secte, care au o poziţie conducătoare în societăţi secrete şi altele asemenea. În Orient există anumite personalităţi conducătoare care, tocmai sub influenţa unor asemenea fiinţe din trecutul îndepărtat care apar în imaginaţiuni, influenţează actuala dezvoltare culturală. Dacă se doreşte înţelegerea modului cum s-au „înfipt" oarecum oamenii din centrul european între vest şi est, trebuie să se analizeze mai atent condiţiile spirituale care servesc acolo ca temelie şi tot ce se exprimă, rezultând din aceste condiţii spirituale, în lumea fizică, sensibilă.

V-am făcut atenţi asupra faptului că viaţa străvechiului Orient era o viaţă spirituală, că omul din Orientul străvechi avea o viaţă spirituală extrem de evoluată, o viaţă spirituală care izvora din concepţia nemijlocită a lumilor spirituale, că, apoi, această viaţă spirituală a continuat să existe ca moştenire, a fost mai întâi prezentă în elenism, prin frumoasa lume a artiştilor, dar şi ca un anume fel de a înţelege lucrurile; însă chiar în elenism a intervenit ceea ce a fost aristotelismul, ceea ce era deja o gândire raţională, dialectică. Ulterior însă în civilizaţia Occidentului s-a infiltrat ce venea din înţelepciunea orientală şi, cu excepţia a ceea ce provine din ştiinţele naturii şi ce poate proveni din ştiinţa modernă a spiritului orientată antroposofic, reprezintă, în fond, tot ce există în civilizaţia occidentală ca viaţă spirituală, vechea moştenire orientală. Dar această viaţă spirituală se află într-o decadenţă absolută. Aceasta viaţă spirituală este de aşa natură, încât îi lipseşte forţa propriu-zisă de tracţiune; omul mai are încă o anumită atracţie spre lumea spirituală, dar ceea ce crede el despre această lume nu mai poate fi legat cu ce se petrece în lumea fizică.

Acest lucru se manifestă în modul cel mai pregnant atunci când în puritanismul anglo-saxon îşi face loc o credinţă, aş spune, total ruptă de lume, care trece pe lângă acţiunile lumeşti, care ţinteşte spre zone spirituale total abstracte, care nu-şi dă câtuşi de puţin osteneala să se confrunte cu lumea exterioară fizic-senzorială.

În Orient, chiar şi strădaniile absolut lumeşti, strădaniile vieţii sociale, capătă un caracter atât de spiritual, încât se prezintă ca mişcări religioase. Forţa bolşevismului poate fi explicată prin faptul că oamenii din est, poporul rus, îl concepe ca pe o mişcare religioasă. Forţa de atracţie a acestei mişcări sociale a estului nu se sprijină atât pe reprezentările abstracte ale marxismului, cât, mai ales, pe faptul că purtătorii ei sunt priviţi ca noi Mântuitori, într-o oarecare măsură drept continuatorii aspiraţiei şi vieţii religios-spirituale anterioare. Din lumea romană, chiar şi din lumea greacă târzie, s-a dezvoltat apoi, după cum ştim, ceea ce a cuprins în cel mai mare grad oamenii din centru, elementul dialectic, elementul gândirii juridice, politice, militare.

Iar rolul pe care l-a jucat mai târziu ceea ce s-a dezvoltat din lumea romană poate fi înţeles numai dacă ţinem seama mai întâi de faptul că toate cele trei ramuri ale trăirii umane, trăirea spirituală, trăirea economică, trăirea statal-politică din perioada în care romanitatea a ajuns la o deosebită strălucire, în care a apărut Imperiul roman, erau amestecate haotic, în mod asemănător cu ceea ce se întâmplă şi în prezent în întreaga lume civilizată. Romanitatea a luat sfârşit într-o decadenţă totală care, în esenţă, era condiţionată de faptul că, în Imperiul roman mondial, acţiona imposibilitatea rezultată din întrepătrunderea haotică a celor trei activităţi umane - viaţa spirituală, viaţa de stat, viaţa economică. Se poate spune, într-adevăr, că Imperiul roman şi, în special, cel bizantin au fost un fel de simbol al decăderii celei de-a patra perioade postatlanteene, perioada greco-latină. Nu trebuie să ne gândim decât că din o sută şapte împăraţi ai Imperiului roman de răsărit doar treizeci şi patru au murit în paturile lor! Ceilalţi au fost fie otrăviţi, fie mutilaţi, ori au murit în temniţă, au trecut din temniţă în viaţa monahală şi altele de felul acesta. Iar din ceea ce în sudul Europei a înaintat în decădere ca lume romanică, s-a dezvoltat ceva care a ţâşnit în trei ramuri spre nord.



Avem, mai întâi, ramura vestică. Nu intenţionez să mă ocup azi de amănunte istorice privind evul mediu generate de vechea dezvoltare a omenirii; vreau însă să atrag atenţia asupra câtorva lucruri. Fenomenul caracteristic al dezvoltării occidentale, mai întâi al celei situate mai spre sud, este cel în care romanitatea s-a extins mai întâi spre Spania, asupra Franţei de astăzi, ba chiar şi asupra unei părţi

din Britania. Cei care au evoluat acolo au fost romani. Dar toate acestea au fost impuse de ceea ce a pătruns, ca triburi germanice de cele mai diferite tipuri, în aceste populaţii de romani o dată cu migraţia popoarelor.

Tot aici întâlnim un fenomen particular. Este vorba de faptul că germanicii s-au vârât cu forţa în romanitate, s-au „împins" în ea, şi că aici a apărut ceva care nu poate fi caracterizat decât spunând: Cei care au pătruns în romanitate au fost fiinţe omeneşti de tip germanic; romanitatea ca atare a decăzut, de fapt, din punct de vedere uman; dar ceea ce a rămas din romanitate, aşadar, ceea ce, aş spune, s-a format prin această încrucişare (vezi desenul) a celor două linii, ceea ce s-a format ca populaţie spaniolă, ca populaţie franceză, parţial şi ca populaţie britanică, este, în esenţă, sânge germanic, peste care s-au suprapus elemente lingvistice romane. În realitate, ce s-a petrecut nu poate fi înţeles altfel decât dacă este privit în acest fel. Potrivit configuraţiei sale sufleteşti, orientării sale senzoriale, sentimentale şi volitive, această fiinţă umană a răsărit din ceea ce s-a mişcat ca element germanic în torentul migraţiei popoarelor de la est spre vest. Dar acest element germanic are ca particularitate faptul că, atunci când se loveşte de un element lingvistic străin - şi în această limbă este întruchipată întotdeauna o cultură - , se dizolvă în acest element, adoptă această limbă. El concreşte în această limbă străină, aş spune, ca într-o „haină" de civilizaţie. Ceea ce trăieşte în vestul Europei ca rasă latină nu are, în fond, nimic din sângele latin. Dar este ceva crescut în ceea ce a tâşnit aici şi este întruchipat prin limbă. Căci era înscris în esenţa elementului latin, a elementului roman, să se afirme deasupra umanităţii, în evoluţia mondială. Din această cauză, testamentul, afirmarea egoismului dincolo de moarte, a fost introdus mai întâi la Roma. Faptul că voinţa trece dincolo de moarte a făcut să încolţească ideea de testament. Tot astfel a acţionat în specificul national durabilitatea limbii dincolo de durabilitatea omenescului.

Dar s-a mai păstrat şi altceva decât limba. Astfel, pentru acest vest s-au mai păstrat în acest torent vechile tradiţii ale diferitelor societăţi secrete, despre a căror importanţă v-am spus multe de-a lungul ultimilor ani, tradiţii care provin din cea de-a patra perioadă post-atlanteană, din perioada greco-latină, care, ce-i drept, sunt împrumuturi din Orient - îndeosebi din manuscrise -, dar care au parcurs romanitatea, latinitatea. Aşa încât, într-o anumită privinţă, în lumea apuseană, în măsura în care s-a cufundat în elementul lingvistic roman, care s-a păstrat dincolo de specificul naţional, avem omul în haina străină a civilizaţiei. Omul se află într-o haină străină şi atunci când, în vechile adevăruri ale Misteriilor care au devenit abstracte şi care, în ceremonii şi în cultul societăţilor apusene, au devenit forme mai mult sau mai puţin goale, există ceva în care s-a cufundat omenirea şi în care trăieşte ca şi când aceasta ar putea-o cuprinde.

Dacă alte condiţii sunt deosebit de favorabile, tocmai această stare a omului de a fi pătruns din exterior de ceea ce provine din limbă oferă un punct de sprijin pentru ca fiinţe cum sunt cele pe care le-am descris ieri să se poată întruchipa în aceşti oameni. Dar pentru o asemenea întruchipare deosebit de favorabil este tocmai elementul anglo-saxon, pentru motivul că şi aici fiinţa omenească

eminamente germanică s-a deplasat spre vest, pentru că ea s-a conservat bine şi, într-o măsură mai mică decât elementul propriu-zis latin, s-a pătruns de elementul roman. Astfel, în rasa anglo-saxonă este prezent un echilibru mult mai labil, iar prin acest echilibru mai labil fiinţele care se întrupează aici au mult mai mult arbitrar în acţiune, un spatiu de acţiune mult mai mare. În ţările propriu-zis romane ele ar fi extraordinar de unite. Dar, înainte de toate, trebuie să fie clar că de aceste configuraţii popular-psihologice depinde ceea ce se poate exprima apoi în diferitele personalităţi. Acest element mai labil din anglo-saxonism a făcut posibil ca, în timp ce puritanismul reprezintă o sferă abstractă a credinţei, elementul anglo-saxon să fie în cel mai înalt grad indicat să preia şi să dezvolte gândirea din ştiinţele naturii ca o concepţie asupra lumii şi a vieţii. Ce-i drept, el nu va îngloba întreaga omenire, dar va cuprinde tocmai acea parte a fiinţei umane care, prin încorporarea limbilor, prin încorporarea altor elemente ale fiinţei umane, face posibil ca asemenea fiinţe, cum sunt cele pe care le-am descris ieri, să se întrupeze în aceşti oameni.

Observ că, aşa cum am discutat aici, este vorba doar de oameni singulari, care sunt împrăştiaţi în mulţimea celorlalţi oameni. Nu sunt afectate naţiunile, nu este în nici un fel afectată marea masă a oamenilor, sunt afectaţi oamenii individuali, care au funcţii de conducere extraordinar de importante în regiunile de care am vorbit. Ceea ce posedă, cu predilecţie, în vest asemenea fiinţe, care, apoi, asigură corpului omenesc în care se întrupează o poziţie de conducător, sunt, în principal, trupul şi sufletu1, nu spiritul, pentru care, de aceea, se manifestă mai puţin interes.

Ce a determinat, de exemplu, evuluţia absolut grandioasă, dar unilaterală a teoriei descendenţei a lui *Charles Darwin* (Nota 31)? Faptul că, la Charles Darwin, erau dominante trupul şi sufletul, nu spiritul. De aceea el nu consideră omul decât în funcţie de trup şi suflet, dar face abstractie de spirit şi de ceea ce trece din spirit în sufletesc. Cine analizează nepărtinitor rezultatele cercetărilor lui Darwin, acela va înţelege punctul de vedere conform căruia acolo exista ceva ce nu voia să considere omul în funcţie de spiritul său. „Spiritul" îl lua în considerare numai orientarea mai nouă din ştiinţele naturii, care este internaţională; dar ceea ce dădea culoarea şi nuanţa întregii concepţii asupra fiinţei umane era înclinaţia spre trup şi suflet, concomitent cu neglijarea totală a spiritului. Aş spune că *cei mai fideli discipoli ai Conciliului ecumenic din anul 869* (Nota 32) au fost cei din vest. La început ei au ignorat spiritul, dar au luat trupul şi sufletul, aşa cum apar în special în descrierea lui Darwin, şi n-au făcut decât să pună deasupra un cap artificial, ca spirit cu un mod de gândire materialist, aşa cum se naşte din ştiinţele naturii. Şi, pentru că se considera o ruşine a face din ştiinţele naturii o religie universală, a rămas ca operă exterioară auxiliară ceea ce trăieşte mai departe ca puritanism şi altele de felul acesta, dar care nu are aici nici o legătură cu cultura universală propriu-zisă. Vedem cum trupul şi sufletul sunt copleşite, într-o anumită măsură, de un spirit abstract din ştiinţele naturii, pe care îl putem observa clar până în zilele noastre.

Să presupunem însă că s-ar întâmpla contrariul. Dacă ar fi mai puternic ceea ce trăieşte mai departe în limbă, ceea ce trăieşte mai departe în toată lumea spirituală a formelor din cea de a patra perioadă postatlanteană, ce ar rezulta de aici? Ar rezulta o bizară respingere fanatică a spiritului modern; şi nu s-ar sublinia faptul că, din notiunile desprinse din ştiinţele naturii, s-ar aşeza un cap artificial pe ceea ce este trupesc-sufletesc, ci s-ar aşeza vechile tradiţii, dar, de fapt, ar fi cultivate numai trupescul şi sufletescul. Am putea să ne închipuim că un om oarecare descoperă o învăţătură care nu vrea să ţină seama decât de trup şi suflet şi care nu are ca element exterior ştiinţele naturii, ci o parte exterioară rămasă dintr-o revelaţie anterioară adusă în epoca prezentă. Avem de-a face cu iezuitismul, îl avem pe *Ignaţiu de Loyola* (Nota 33). Aş spune că, tot aşa cum din anglo-saxonism au apărut în mod necesar spirite ca Darwin, tot astfel din romanitatea târzie a apărut Ignaţiu de Loyola.

Ceea ce este specific la oamenii de care trebuie să vorbim aici referindu-ne la Occident este că, prin intermediul lor, lumea remarcă acele fiinţe spirituale pe care le-am caracterizat ieri, că ele acţionează prin acestea. În est lucrurile stau altfel. Spre est se îndreaptă un alt curent (vezi desenul). Dar mai întâi va trebui să luăm în considerare ceva ce porneşte ca un al doilea curent din vechea romanitate, care nu împinge în sus limba, ci întreaga orientare a structurii sufleteşti, orientarea gândurilor. Spre vest se îndreaptă mai mult limba. Aşa apar toate acele fenomene de care tocmai am vorbit. Spre centrul european se îndreaptă ceea ce reprezintă orientarea gândurilor şi care se uneşte cu ce este fixat în germanitate, iar în germanitate este fixată o anumită vrere de a fi concrescut cu limba. Dar această vrere de a fi concrescut cu limba poate fi dobândită doar atâta timp cât oamenii care trăiesc în această limbă sunt împreună. Atunci când goţii, vandalii şi ceilalţi au migrat spre vest, ei s-au scufundat în elementul latin. Concreşterea cu limba a rămas numai în centrul european. Aceasta înseamnă că aici limba nu se află într-o legătură deosebit de puternică cu omul, dar există, totuşi, o legătură mai puternică decât cea a romanilor, care s-au pierdut ca atare, renunţând ei înşişi la limbă. Germanicii n-ar fi putut să renunţe la limba lor. Ei poartă în sine limba ca pe ceva viu, n-ar putea-o lăsa moştenire. Limba poate să se păstreze doar atâta timp cât are o legătură cu omul. Este ceva care depinde de tipul de structură umană a acestor popoare, care, cu timpul, s-au impus în centrul Europei. Aceasta face ca în centrul european să se fi impus oameni care nu erau potriviţi pentru a oferi posibilităţi clare în vederea întruchipării unor asemenea fiinţe, aşa cum a fost cazul în vest. Dar ei au putut fi, totuşi, vizaţi. În cazul oamenilor din centrul Europei a fost posibil ca printre conducători să se impună fiinţe aparţinând celor trei categorii, aşa cum le-am descris ieri. Acest lucru face ca respectivii oameni să manifeste o anumită accesibilitate faţă de fenomenele care le apar celor din Orient ca imaginaiiuni. Numai că, la oamenii din centru, aceste imaginaţiuni rămân în timpul veghei de zi atât de palide, încât apar doar ca noţiuni, ca reprezentări. În acelaşi mod acţionează ceea ce provine de la fiinţele care se întruchipează prin intermediul oamenilor şi care joacă un rol atât de mare în vest. Ele nu pot să provoace un asemenea efect, dar îi pot da omului o anumită orientare. În special în ceea ce-i priveşte pe oamenii din centru s-a întâmplat ca, de-a lungul secolelor,

de-abia să fi fost posibil ca aceia care dobândiseră oarecare însemnătate să se poată salva de încorporarea, pe de o parte, a spiritelor din vest şi, pe de altă parte, a spiritelor din est, ceea ce a provocat un fel de lipsă de armonie în aceşti oameni.

Dacă i-am portretiza conform realităţii lor adevărate, am putea spune: Când aceşti oameni vegheau, în ei se manifesta ceva din atacurile spiritelor din vest, care le influenţa poftele, viaţa instinctuală, care trăia în voinţa lor, care le paraliza voinţa. Când dormeau, când corpul astral şi Eul lor erau separate, li se impuneau spirite ca cele care acţionau adesea inconştient asupra oamenilor din Orient ca apariţii în imaginaţiuni. N-ar fi nevoie decât să reliefăm o personalitate absolut caracteristică din civilizaţia centrului şi ar deveni clar ca lumina zilei că lucrurile stau aşa cmn le-am descris. Este suficient să ne referim la Goethe. Gândiţi-vă la tot ce a trăit în Goethe din atacurile spiritelor din vest, la tot ce s-a impus în voinţa sa, la ce a „scurmat" mai ales în tânărul Goethe, şi care reiese clar când citeşti scenele din *Faust* sau din *Evreul etern*, din perioada de tinereţe; pe de altă parte, în el doar se „îmblânzise" elementul din Orient, care tindea spre spiritual-sufletesc, străbătut de acest element de voinţă - ajuns în vârstă, se întoarce mai mult spre imaginaţiuni -, aşa cum se vede în partea a doua a operei sale *Faust*. Există însă o prăpastie. Nu puteţi trece, de la stilul primei părţi a lui *Faust* la stilul părţii a doua.

Dar contemplaţi-l chiar pe Goethe, care creşte din impulsurile vestului, care, aş spune, este chinuit de spiritele vestului, care, ca bărbat tânăr, se consolează cu ceea ce, în cele din urmă, conţine în sine ceva vestic: cu goticul, o dată cu care apare aspiraţia spre spiritele trecutului, spre acele spirite care au acţionat în lumca greacă, dar, în mod deosebit, în gotic, dar care, în fond, erau urmaşii acelor spirite care l-au inspirat odinioară pe oriental, atunci când acesta a ajuns la marea sa înţelepciune primordială. Şi astfel vedem cum, octogenar, nu mai suportă spiritele vestului, care-l chinuie. Vrea să aducă totul la echilibru şi, de aceea, se trage spre sud, pentru a prelua ce poate veni din cealaltă parte. Iată ce-şi pune amprenta caracteristică pe oamenii din centru, tocmai prin conducătorii lor marcanţi - iar ceilalţi îi urmează pe aceşti conducători. Aşa se face că oamenii din centru erau pregătiţi să impună ceea ce este important în întreaga evoluţie a omenirii. Lucrul acesta poate fi cel mai bine observat la un spirit cum este Hegel. Dacă aveţi în vedere filosofia lui Hegel - lucru pe care deseori l-am menţionat aici -, veţi găsi pretutindeni această filosofie dezvoltată până la spirit. Dar nu veţi întâlni la Hegel ceva care să treacă dincolo de viaţa fizic-senzorială. În locul unei doctrine propriu-zise a spiritului veţi observa ca primă parte a filosofiei o dialectică logică; filosofia naturii o veţi întâlni doar ca o sumă de abstracţii a ceea ce trăieşte în fiinţa omenească; ceea ce urmează a fi cuprins prin psihologie, veţi găsi expus în partea a treia a filosofiei lui Hegel. Dar de aici nu rezultă nimic altceva în afară de ceea ce trăieşte omul între naştere şi moarte, care apoi se comprimă în istorie. Nicăieri la Hegel nu este vorba de vreo intrare a eternului în om într-o existenţă dinainte de naştere sau într-una după moarte; aşa ceva nu se poate impune.

Oamenii, oamenii cei mai remarcabili din centru impun ideea că în om, aşa cum trăieşte aici între naştere şi moarte, există trup, suflet şi spirit. Pentru omul lumii senzoriale, pentru lumea noastră fizică, prin aceşti oameni din centru ar trebui să se prezinte spiritul şi sufletescul.

Dacă mergem spre est, înţelegem că - la fel cum putem să spunem că în vest trăieşte cu precădere trupul - aici trăieşte cu precădere sufletul şi spiritul. De aceea, înălţarea spre imaginaţiuni este firească şi, dacă aceste imaginaţiuni nu ajung la conştienţă, ele totuşi lucrează asupra ei. La omul din răsărit, întreaga structură a gândirii este de aşa natură, încât tinde spre imaginaţiuni, chiar dacă aceste imaginaţiuni sunt cuprinse uneori, ca la *Soloviov* (Nota 34), în noţiuni abstracte.

O a treia ramură merge din lumea romană spre nord, trecând prin Bizanţ până în Orient (vezi desenul). Ceea ce în romanitate era reunit într-un mod haotic, se desface într-o anumită măsură în trei ramuri. Tinde să se separe, o ia spre vest, unde un nou element al economicului se impune ca deosebit de potrivit cu era nouă şi care se uneşte cu ştiinţele naturii. Vine în est şi, de la vechea înţelepciune primordială, ajunge la decadenţă; dincolo de toate acestea se dezvoltă spiritualul în formă religioasă. Toate acestea se petrec, fireşte, în paralel. Spre centru se dezvoltă ceea ce este politic-militar, statal-juridic, extinzându-se, desigur, în diferite direcţii; noi însă nu trebuie să pierdem din vedere ramurile caracteristice. Cu cât mergem mai departe spre est, cu atât mai mult vedem cum aceşti oameni din Orient nu sunt concrescuţi cu limba lor în acelaşi mod ca popoarele germanice. Popoarele germanice trăiesc în limba lor cât timp o posedă. Studiaţi acest mers ciudat al omenirii germanice din centrul Europei. Studiaţi aceste ramuri ale populaţiei germanice, care s-au retras, de pildă, spre Ungaria, în regiunea cipserienilor, şvabii, în jos, în Banat, spre Ardeal, saşii ardeleni. La toţi există ceva, aş zice, ca o stingere lentă a elementului lingvistic. Aceşti oameni se mistuie pretutindeni în limba în care se cufundă. Ar fi unul dintre cele mai interesante studii etnografice dacă s-ar analiza cum, în jurul Vienei, într-un timp relativ scurt, de-a lungul doar a ultimelor două treimi ale secolului al XIX-lea, germanitatea s-a retras, a fost inundată. Este ceva aproape palpabil, dacă priveşti aceste lucruri într-un mod raţional. S-a văzut cum, în maghiarime, elementul german s-a dezvoltat într-un mod artificial, în slavism într-un mod natural. În est însă omul este concrescut în mod absolut cu limba sa. Aici există spiritual-sufletescul, iar acesta trăieşte în limbă. Este un lucru pe care deseori nu-l luăm deloc în seamă. Omul din vest trăieşte în limbă în cu totul alt mod decât cel din est, într-un mod radical diferit. Omul din vest trăieste în limba sa ca într-o haină; omul din est trăieşte în limba sa ca în sine însuşi. De aceea, omul din vest a putut prelua conceptia naturalist-ştiinţifică despre viaţă, pe care a turnat-o în limba sa, care nu este decât un recipient. În Orient, concepţia naturalist-ştiinţifică a vestului despre viaţă nu va prinde niciodată rădăcini, căci nu se poate cufunda câtuşi de puţin în limbile Orientului. Limbile Orientului o resping, nu preiau concepţia naturalist-ştiinţifică despre viaţă.

Puteţi simţi acest lucru atunci când lăsaţi să acţioneze asupra dumneavoastră părerile lui *Rabindranath Tagore* (Nota 35); chiar dacă la Rabindranath Tagore toate acestea sunt impregnate de cochetărie, se vede, totuşi, cum întreaga sa trăire de sine constă din resimţirea unei confruntări cu concepţia vestică despre lume şi imediat - prin viaţa trăită în limbă - o respingere a acestei concepţii.

În acest întreg a fost aruncat omul din centru, care a trebuit să preia tot ce trăise în vest. El n-a preluat acest lucru atât de profund ca vestul, ci l-a impregnat şi cu ceea ce avea estul. De aceea, echilibrul mai labil din centru, dar şi un conflict interior, dualismul individualizării sufletelor oamenilor, aspiraţia de a găsi o armonie, un acord în dualism, aşa cum se întâlneşte într-un mod atât de clasic, de măreţ în scrisorile lui Schiller cu privire la educaţia estetică - instinetul natural şi instinctul raţional -, care urmează să se îmbine, trimit clar spre această dualitate. Dar se poate vorbi şi de ceva cu mult mai profund. Dacă privim spre vest, vedem că aici tot ce este specific national manifestă o anumită înclinaţie de a prelua modul de gândire naturalist-ştiinţific, care se pretează extraordinar la viaţa economică. V-am spus cum modul de gândire naturalist-ştiinţific s-a infiltrat până în psihologie, ştiinţa sufletului. În vest, acest mod de gândire, concepţia naturalist-ştiinţifică, este preluat fără rezerve. Şi tocmai aici puritanismul s-a manifestat ca o influenţă abstractă, care nu are nimic de-a face cu viaţa exterioară propriu-zisă, ceva pe care, într-o anumită măsură, îl zăvorăşti în casa sufletului, pe care nu-l laşi să fie atins de cultura exterioară.

Ceea ce se dezvoltă în vest poate duce la concluzia că aici există o predispoziţie de a include în sine tot ce este accesibil raţiunii umane, în măsura în care ea este legată de trup şi suflet. Puritanismul nu este decât o haină de duminică pentru trup, ceea ce este accesibil raţiunii. De aici deismul, această lămâie stoarsă a unei concepţii religioase despre lume, unde din Dumnezeu n-a mai rămas nimic în afară de un basm despre o cauză generală, absolut abstractă a lumii; raţiunea, care este legată de trup şi suflet, este cea care se impune.

În est nu există nici un fel de înţelegere pentru un astfel de raţionalism. Totul începe din Rusia. Are rusul, în general, înţelegere pentru ceea ce în vest se numeşte raţionalism? Să nu ne lăsăm amăgiţi; rusul nu are nici cea mai mică înţelegere pentru ceea ce în vest se numeste raţionalism. El este deschis pentru ceea ce s-ar putea numi revelaţie. De fapt, el preia toate acestea ca pe conţinutul sufletului său, pe care-l datorează unui fel de revelaţie. Din raţionalism, chiar dacă repetă cuvântul după cei din vest, el nu înţelege nimic, adică nu simte ce simt oamenii din vest. Dar ceea ce poate fi simţit când vorbeşti de revelaţie, de pogorârea adevărurilor din lumea suprasenzorială în oameni, aceasta el o poate înţelege bine. În schimb - iar pentru aceasta tocmai puritanismul constituie o dovadă - în Occident nu există nici cea mai mică înţelegere pentru relaţia omului rus şi, în primul rând, a orientalului, a asiaticului, în general pentru relaţia omului cu lumea spirituală. Pentru aşa ceva în vest nu există nici cea mai mică înţelegere. Căci aceasta este cu totul altceva decât ceea ce este mediat de raţiune; este ceva ce, pornind de la spiritual, cuprinde omul şi-l pătrunde într-un mod viu.

La oamenii din centrul european lucrurile se petrec astfel: atunci când s-a apropiat cel de-al cincilea interval postatlantean, cam prin secolele X, XI, XII - el a început la mijlocul secolului al XV-lea -, spiritele cele mai remarcabile din centrul european se aflau în faţa unei mari întrebări care le era pusă lor ca oameni care se aflau între vest şi est, iar în ei vestul împingea spre raţiune, estul spre revelaţie. Din acest punct de vedere s-a studiat scolastica înaltă, epoca de strălucire a dezvoltării spirituale medievale, din acest punct de vedere s-au studiat spirite ca *Albertus Magnus, Toma d'Aquino, Duns Scotus* (Nota 36) şi altii; să-i comparăm cu alte spirite ca *Roger Bacon* (Nota 37)- mă refer la cel bătrân, care era orientat mai mult spre vest -, şi vom vedea că în faţa spiritelor scolasticii înalte din centrul Europei s-a ridicat, din acţiunea comună a ceea ce venea dinspre vest ca raţiune, dinspre est ca revelaţie, o mare întrebare. Ceea ce-i afecta se datora, pe de o parte, spiritelor care voiau ca, prin voinţă, să pună stăpânire pe trupul şi pe sufletul omenesc, pe de altă parte, spiritelor care voiau să fie cuprinse de imaginaţiune din spiritul şi sufletul estului. Aşa a apărut doctrina scolastică, care înseamnă deopotrivă raţiune, pe de o parte, revelaţie, pe de altă parte, raţiune pentru tot ce poate fi dobândit pe Pământ prin simţuri, revelaţie pentru adevărurile suprasenzoriale, care pot fi aflate numai din Biblie şi din tradiţia creştinismului. Scolastica creştină a evului mediu poate fi înţeleasă corect, dacă vom considera că cele mai remarcabile spirite ale ei sunt acelea în care s-a scurs raţionalism din vest şi revelaţie din est. În oameni au acţionat atunci ambele orientări, care în evul mediu nu au putut fi îmbinate altfel decât percepând într-o oarecare măsură în sine conflictul interior.

În *locul acela din mica noastră cupolă* (Nota 38), acolo în minusculul spaţiu în formă de cupolă unde trebuia să fie reprezentat elementul german cu dualismul său, veţi vedea ciocnindu-se acest conflict în maroniul-negricios şi în roşcatul-gălbui: roşul-gălbui al revelaţiei, negrul-maroniu al raţionalului. Acolo acţiona mai ales ca inspiraţie ceea ce s-a înfăţişat oamenilor prin diferitele culturi umane, numai că totul era perceput în culori şi în revelaţiile culorilor.

S-ar putea spune astfel că ceea ce se întâmplă astăzi în lumea civilizată este înglobat în vest de elementul manifestat abia în epoca modernă, şi anume de viaţa economică; viaţa economică n-a fost în nici o epocă anterioară o problemă atât de actuală, cum a devenit astăzi. Aceasta este în spiritul timpului. În schimb, ceea ce există în stat şi în politică a început să se stingă. Iar ceea ce a fost întemeiat apoi, în ultima treime a secolulvi al XIX-lea, sub forma Imperiului german a preluat în sine acest element pe cale să se stingă al vechii romanităţi şi a pierit din această cauză. Aşa a fost de când s-au pus bazele imperiului, şi aşa s-a desfăşurat evoluţia sa. În fond, în Imperiul german a avut loc doar continuarea elementului juridic-statal, a elementului politic care a organizat şi a dispus de mari genii în organizare; dar acest element a vrut să încorporeze în sine economia fără a poseda şi gândirea economică. Se voia ca tot ce a realizat economia în această zonă să se strecoare sub sistemul de stat. Militarismul, de pildă, care a pornit din Franţa sau din Elvetia, dar care a mai avut şi alte forme, a fost etatizat, dacă se poate spune aşa, în Europa Centrală. Aşa încât Europa Centrală n-a putut prelua nici viaţa

economică, nici o viaţă spirituală cu adevărat vie în sine, izvorâtă din rădăcinile proprii. Ce s-a organizat în ultimul timp în Europa Centrală ca ceva opus spiritualităţii este tot ce poate fi mai îngrozitor! Vedem cum tot ce înseamnă viaţă spirituală se încadrează tot mai mult în forma statului politic. Şi aşa se face că, în deceniul al doilea al secolului al XX-lea, în Europa Centrală nu mai exista nici un om care să scrie despre istorie sau alte lucruri similare în afară de oamenii politici. Tot ce a provenit din universităţi nu reprezintă istoria obiectivă, ci este înţelepciune de partid, colorată politic. Dar şi mai decadentă este viaţa spirituală care ne vine din timpurile primordiale din Orient. Aceasta s-a dezvoltat, integrându-se în torentul revărsat din vest, din centru, în măsurile luate de Petru cel Mare, care mai erau încă pătrunse de un element spiritual primitiv, cuprins însă de decădere şi care îşi sfârşeşte existenţa în panslavism, în slavofilie. În sfârşit, aceasta a dus la crearea actualelor stări, din care trebuie să apară un spirit nou, căci cel vechi este total decadent.

Vedem, astfel, răspândită noua economie, jurisprudenţa şi statalitatea pe cale să dispară şi viaţa spirituală deja dispărută.

În vest, elementul statal este absorbit în întregime de economie, iar spiritualul există numai sub forma ştiinţelor naturii, dacă facem abstracţie de falsul puritanism. În centru am avut deja un stat muribund, care voia să absoarbă economia şi viaţa spirituală şi, din această cauză, nu a mai putut trăi. Iar în est nu avem nimic altceva în afară de spiritul vechilor timpuri, care va fi galvanizat prin tot felul de măsuri ale vestului; indiferent dacă este vorba de Petru cel Mare sau de Lenin, ceea ce va veni din vest galvanizează cadavrul spiritului oriental. Salvarea trebuie să vină de la un nou spirit care să pătrundă oamenii.

Acest spirit nou, care acum poate fi găsit nu în Orient, ci chiar în Occident, trebuie să pună alături viaţa economică, viaţa statal-politică, viaţa spirituală. În acel moment, vieţii economice a vestului, pentru care vestul este deosebit de bine organizat prin însuşirile sale naturale, i se pot alătura viaţa statală şi viaţa spirituală. Atunci, pe lângă viaţa statală care, dacă este orientată antroposofic, va fi îmbunătăţită pe baza altor principii decât înainte, centrul va prelua cu adevărat o viaţă economică şi o viaţă spirituală, iar Orientul poate fi din nou fertilizat.

Viaţa spirituală care înfloreşte în Occident va fi înţeleasă de Orient dacă îi va fi prezentată într-un mod adecvat. De îndată ce nu mai sunt create bariere artificiale care nu lasă să treacă ceea ce trăieste în Occident ca viaţă spirituală cu adevărat orientată antroposofic, aceasta va putea ajunge în Orient; acest lucru va fi înţeles chiar dacă, pentru început, prin intermediul unor spirite cum a fost Rabindranath Tagore sau alţii. Problema este că ştiinţele naturii ca atare sunt respinse de către Orient. Dar acele ştiinţe ale naturii care sunt iluminate de reală spiritualitate, aşa cum am dorit să le prezentăm în cursurile noastre de nivel superior, acestea vor fi preluate cu entuziasm de către Orient. Atunci Orientul va avea o mare înţelegere pentru o viaţă spirituală de sine stătătoare. El va prelua viaţa statal-politică de sine stătătoare, va putea prelua viaţa economică, va putea s-o desfăşoare în mod

independent. Aşa încât, cu adevărat, în această tripartiţie a organismului social se împlineşte şi ceea ce, dintr-un considerent raţional şi, în acelaşi timp, spiritual, reprezintă dezvoltarea lumii europene şi asiatice de după căderea romanităţii.

Rudolf Steiner

NOUA SPIRITUALITATE ŞI TRĂIREA LUI HRISTOS

GA 200

CONFERINŢA a IV-a

Dornach, 24 octombrie 1920

Încă din anul 1891 um atras atenţia asupra relaţiei care există între Scrisorile estetice ale luii Schiller şi Basmul despre şarpele verde şi crinul cel frumos de Goethe (Nota 39). Astăzi aş vrea să mă refer la faptul că există o anumită legătură între ceea ce ieri am prezentat drept caracteristică a civilizaţiei mediteraneene în opoziţie cu cea occidentală şi orientală şi ceea ce apare într-un mod absolut particular la Schiller şi Goethe. Tendinţa, aşa cum am caracterizat-o ieri, pe de o parte, starea corporalităţii omeneşti influenţate de spiritele vestului şi, pe de altă parte, simţirea acelor entităţi spirituale care acţionează ca imaginaţiuni, ca spirite ale Orientului inspirând civilizaţia estică, poate fi observată la aceste spirite conducătoare, la Schiller şi la Goethe. Mai atrag atenţia doar asupra modului în care, în *Scrisorile estetice* ale lui Schiller, se încearcă caracterizarea unei structuri sufleteşti a omului care reprezintă o anumită dispoziţie medie pe care o poate avea acesta prin abandonarea în faţa instinctelor, în faţa senzual-fizicului, şi ceea ce poate el avea atunci când se abandonează lumii raţiunii logice. Schiller este de părere că, în ambele cazuri, omul nu ar putea ajunge la libertate. Nu ar ajunge, în situaţia în care se dedă cu totul lumii simţurilor, lumii instinctelor, impulsurilor; atunci se dă rob entităţii sale trupesc-fizice. Dar el nu este liber nici atunci când se dedică total necesităţii raţiunii, necesităţii logice, căci în acest caz tocmai legile logice îl silesc să se supună tiraniei lor. Schiller vrea să sugereze o stare de mijloc, în care cnnul şi-a spiritualizat instinctele într-atât, încât să nu se lase pradă lor, astfel ca ele să nu-l tragă în jos, să nu-l înrobească şi în care, pe de altă parte, necesitatea logică este preluată în contemplarea senzorială, în impulsurile personale, asa încât nici această necesitate logică să nu înrobească omul. Schiller găseşte în starea de plăcere estetică şi de creaţie estetică acea stare de mijloc în care omul poate ajunge la libertatea adevărată.

Faptul că acest studiu al lui Schiller a apărut din aceeaşi stare de spirit europeană din care a rezultat Revoluţia franceză are o mare importanţă. Acelaşi lucru care s-a exprimat în vest într-un mod tumultuos ca mare mişcare politică orientată spre transformări exterioare l-a impresionat pe Schiller atât de mult, încât a căutat să răspundă la întrebarea: Ce trebuie să facă omul cu sine însuşi pentru a deveni o fiinţă cu adevărat liberă? În vest s-a ridicat întrebarea: Cum trebuie să arate condiţiile sociale exterioare pentru ca omul să se poată simţi liber? Schiller se întreabă: Cum trebuie să devină omul în sinea lui pentru a putea trăi libertatea în structura sa sufletească? El îşi închipuie că, dacă oamenii ar fi educaţi în sensul unei asemenea stări de spirit medii, ar putea alcătui o comunitate socială în care ar domni libertatea; deci, Schiller vrea să realizeze şi o comunitate socială în aşa fel, încât să se creeze condiţii de libertate prin intermediul oamenilor şi nu prin măsuri exterioare.

Schiller a ajuns la elaborarea *Scrisorilor estetice* graţie cunoaşterii lui Kant. Era într-un grad înalt o natură artistică, numai că s-a lăsat influenţat puternic de Kant tocmai la sfârşitul anilor optzeci şi începutul anilor nouăzeci ai secolului al XVIII-lea şi a încercat să răspundă în sens kantian la asemenea întrebări. Redactarea *Scrisorilor estetice* are loc tocmai în perioada în care Goethe şi Schiller fondaseră împreună revista „Die Horen", iar Schiller îi prezentase lui Goethe *Scrisorile estetice*.

Dar noi ştim că structura sufletească a lui Goethe era cu totul alta decât cea a lui Schiller. Tocmai deosebirea dintre structurile lor sufleteşti i-a apropiat pe cei doi. Fiecare a putut să-i ofere celuilalt exact ceea ce-i lipsea. Şi iată că Goethe a primit *Scrisorile estetice* ale lui Schiller, în care acesta voia să dea un răspuns la întrebarea: Cum ajunge omul să dobândească în interiorul său o structură sufletească liberă şi în exterior condiţii de libertate? Goethe nu putea să facă mare lucru cu studiul filosofic al lui Schiller. Un asemenea mod de utilizare a noţiunilor, de dezvoltare a ideilor nu-i era străin lui Goethe, căci cel care, ca şi mine, a văzut cum exemplarul lui Goethe din *Critica raţiunii pure* de Kant este plin cu sublinieri şi observaţii marginale acela ştie că Goethe a studiat cu adevărat într-un cu totul alt sens această lucrare abstractă a lui Kant. Şi aşa cum a analizat această lucrare, tot astfel ar fi putut lua şi *Scrisorile estetice* ale lui Schiller drept material de studiu. Dar nu aşa se punea problema, căci această întreagă construcţie a omului, pe de o parte, instinctul raţiunii cu necesitatea sa logică, pe de altă parte, instinctul simţurilor cu nevoia sa senzorială, după cum spunea Schiller, cea de a treia stare, de mijloc, toate acestea erau pentru Goethe ceva mult prea liniar, prea simplu. Percepţia lui era următoarea: Nu poţi să-ţi imaginezi omul într-un mod atât de simplist, nu poţi să reprezinţi nici dezvoltarea umană într-un mod atât de simplu, şi, de aceea, i-a scris lui Schiller că el nu ar vrea să trateze această problemă într-o formă accesibilă filosofic, ci plastic. Goethe a răspuns la *Scrisorile estetice* ale lui Schiller, în basmul său despre şarpele verde şi crinul cel frumos, plasând în ambele împărăţii, de o parte şi de cealaltă parte a fluviului, dar mult mai plastic, mai diversificat, mai concret, acelaşi lucru pe care Schiller l-a propus ca senzualitate şi raţionalism şi pe care l-a caracterizat în mod

abstract ca stare de mijloc. Goethe a vrut să trateze într-un mod ilustrativ problema construirii templului în care domneşte regele înţelepciunii (regele de aur), regele aparenţei (regele de argint), regele forţei (regele de bronz), de aramă, şi în care se dezagregă regele constituit din amestec. Avem, într-o oarecare măsură, o aluzie, dar o aluzie în maniera lui Goethe, la faptul că structura exterioară a societăţii omeneşti n-ar trebui să fie o unitate, ci ar trebui să fie o trinitate, dacă omul vrea să prospere în cadrul ei.

Ceea ce trebuia să rezulte, corespunzător unei epoci ulterioare, ca tripartiţie, este redat de Goethe în imagini; fireşte, nu este tripartiţia organismului social, dar Goethe tocmai asta face, el dă forma pe care vrea s-o sugereze organismului social în aceşti trei regi, în regele de aur, de argint şi de aramă, iar ceea ce se dezagregă, el dă regelui constituit din amestec. Astăzi nu mai putem proceda astfel. *Acest lucru l-am arătat în primul meu Misteriu* (Nota 40), unde, de fapt, este prezentat acelaşi motiv, dar aşa cum trebuia tratat la începutul secolului al XX-lea, în timp ce Goethe şi-a scris basmul la sfârşitul secolului al XVIII-lea.

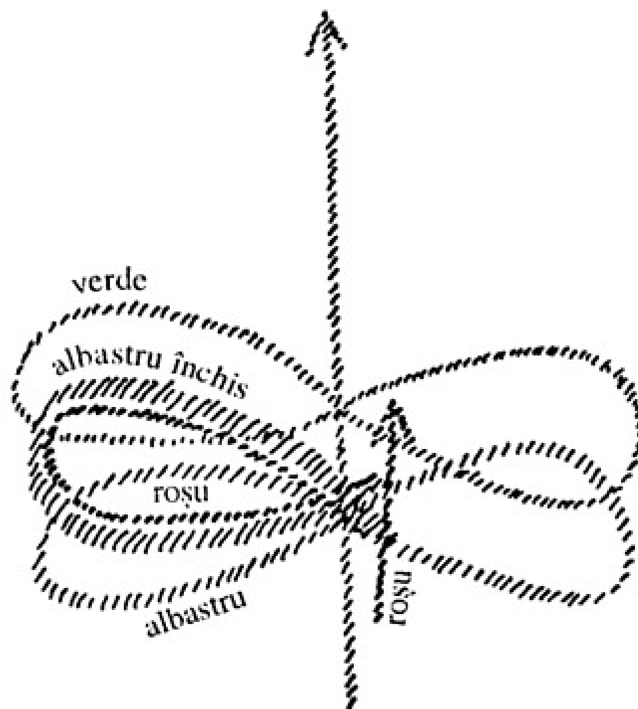
Am putea să ne referim într-o anumită măsură, chiar dacă Goethe n-a făcut-o el însuşi, la modul în care regele de aur ar corespunde acelei verigi sociale pe care noi o desemnăm ca veriga spirituală a organismului social; la modul în care regele aparenţei, regele de argint, ar corespunde statului politic; la modul în care regele forţei, regele de aramă, ar corespunde verigii economice a organismului social; şi cum regele constituit din amestec, care se dezagregă de la sine, reprezintă statul unitar, care nu poate avea nici o stabilitate în sine.

Aceasta este, într-o oarecare măsură, aluzia ilustrativă la ceea ce trebuia să rezulte ca tripartiţie a organismului social. Când a primit *Scrisorile estetice* ale lui Schiller, Goethe a spus: Aşa nu se poate; dumneata, iubite prietene, îţi închipui omul într-un mod mult prea simplu. Îţi imaginezi trei forţe. Nu aşa stau lucrurile cu omul. Dacă priveşti interiorul extrem de divizat al omului, observi vreo douăzeci de forţe - pe care Goethe le-a reprezentat plastic în cele douăzeci de figuri din basm -, şi va trebui să-ţi reprezinţi într-un mod cu mult mai puţin abstract jocul şi interacţiunea acestor douăzeci de forţe.

Avem astfel, la sfârşitul secolului al XVIII-lea, două reprezentări ale unuia şi aceluiaşi lucru, una a lui Schiller, s-ar putea spune rezultată din raţiune, dar nu aşa cum fac, de obicei, oamenii ceva din raţiune, şi totuşi în aşa fel încât raţiunea să fie străbătută de simţire şi de suflet, de către om în întregul său. Numai că lucrurile stau altfel dacă un filistin rigid, de un profesionalism mediocru, prezintă psihologic ceva referitor la om, doar capul gândind la lucrul acela, sau dacă Schiller construieste idealul unei structuri sufletesti a omului din trăirea omului întreg şi transformă ceea ce el percepe într-o oarecare măsură numai în conceptul de raţiune.

N-am putea merge mai departe spre logicizare, spre analiza raţională pe calea pe care a mers Schiller, fără să devenim filistini şi abstracţi. Fiecare rând din

Scrisorile estetice cuprinde simţirea şi perceperea deplină a lui Schiller. Nu este spiritul rigid specific localităţii Königsberg, a lui Immanuel Kant, cu noţiuni aride, este un sens profund, modelat în forma raţiunii, în idei. Dar, dacă am face un pas mai departe, am intra în acel mecanism raţional realizat de ştiinţa actuală pentru care, în fond, dincolo de ceea ce este conturat în mod raţional, omul nu mai înseamnă nimic, pentru care este indiferent dacă profesorul A sau D sau X dezvoltă cazul, deoarece lucrurile sunt reprezentate fără a fi fost avut în vedere omul în întregul său. La Schiller totul mai este încă arhipersonal, dar înălţat la raţiune. Schiller trăieşte într-o etapă, ba chiar într-un punct de dezvoltare al evoluţiei moderne a omenirii, care este importantă şi esenţială, pentru că el se opreşte tocmai înainte de faza în care ulterior omenirea decade complet.



Să exprimăm grafic cam cum ar fi înţeles el acest lucru. Am putea spune: Aceasta este, în general, tendinţa dezvoltării omenirii (vezi desenul, săgeata verticală). Dar această reprezentare este doar schematică, grafică. În realitate dezvoltarea şerpuieşte într-o lemniscată (în figură, albastru); dar ea nu poate continua aşa, ci trebuie să existe permanent noi impulsuri, dacă dezvoltarea urmează acest curs, impulsuri care ridică lemniscata în direcţia acestei linii. Ajuns în acest punct, Schiller ar intra oarecum într-un albastru mai închis al abstracţiei pure, al raţiunii pure, dacă ar merge mai departe cu autonomizarea a ceea ce a simţit interior. El s-a oprit, şi s-a oprit din modelarea raţională tocmai în punctul în care nu se pierde personalitatea, ci mai este încă păstrată. De aceea, aceasta nu a devenit albastră, ci, pe o treaptă mai înaltă a personalităţii, pe care aici vreau s-o întreţes cu roşu, a

devenit verde. Aşa încât se poate spune: Schiller s-a oprit tocmai în faţa punctului din care raţionalul, în puritatea sa, vrea să iasă. Altminteri ar fi căzut în raţionalul obişnuit al secolului al XIX-lea. Goethe a exprimat acelaşi lucru în imagini, în imagini minunate, în *Basmul despre şarpele verde şi crinul cel frumos*; dar şi el s-a oprit la aceste imagini; n-a putut accepta să se cârtească pe seama acestor imagini, căci, pentru el, ceea ce simţea ca individual-uman şi ca viaţă socială a reieşit tocmai în aceste imagini. Dar mai departe de aceste imagini nu putea să treacă. Căci, dacă ar fi încercat să meargă, din punctul său de vedere, mai departe de aceste imagini, ar fi ajuns la exaltare, la fantastic. Problema nu ar mai fi avut contur; nu ar mai fi putut fi folosită pentru viaţă, ar fi depăşit viaţa, s-ar fi ridicat deasupra ei. Ar fi devenit un fantastic oniric. Am putea spune: Goethe a fost nevoit să evite cealaltă dificultate care l-ar fi adus cu totul în fantasticul roşu. De aceea, el a adăugat ceea ce este nepersonalul, ceea ce ţine imaginile în zona imaginativului, şi a ajuns astfel tot la verde.

Dacă trebuie să mă exprim schematic, Schiller a evitat albastrul, raţionalul ahrimanic; Goethe a evitat roşul, oniricul, şi a rămas la tabloul imaginativ concret.

Schiller s-a războit ca om al centrului cu spiritele vestului. Acestea voiau să-l atragă spre rational. Kant li s-a supus. Am arătat, atrăgând atenţia asupra acestui fapt, că, prin David Hume, Kant a fost supus raţionalului din vest. Schiller s-a sustras, deşi se formase la şcoala lui Kant. El a rămas la ceea ce nu este doar raţionalul.

Goethe a avut de luptat cu celelalte spirite, cu spiritele estului, care l-au mânat către imaginaţiune. Întrucât încă nu exista o ştiinţă a spiritului, el n-a putut merge în vremea sa mai departe de ţesătura imaginaţiunii din *Basmul despre şarpele verde şi crinul cel frumos*. Dar şi aici a rămas în cadrul contururilor ferme. El n-a urcat până în fantastic, în oniric. A devenit mai rodnic, ducându-se în sud, unde mai rămăsese o mare parte din moştenirea Orientului. El s-a familiarizat cu felul în care spiritele Orientului încă mai acţionau în cea de a doua înflorire a culturii orientale, a artelor greceşti, a învăţat cum să şi le construiască din operele de artă italieneşti. Aşa încât se poate spune: În această legătură prietenească dintre Schiller şi Goethe există ceva special. Schiller trebuie să lupte cu spiritele vestului; nu le cade pradă, se opreşte, nu se afundă în raţiunea nudă. Goethe are de luptat cu spiritele estului; acestea vor să-l împingă spre oniric. El se opreşte; rămâne la imaginile pe care le-a creat în *Basmul despre şarpele verde şi crinul cel frumos*. Goethe ar fi trebuit fie să evadeze în oniric, fie să preia revelaţia orientală. Schiller ar fi trebuit fie să devină total raţional, fie să ia în serios ceea ce devenise el; după cum se ştie, a fost numit de guvernul revoluţionar „cetăţean francez", dar el n-a luat prea în serios acest lucru.

Vedem aici, în acest important punct al dezvoltării europene, alăturate cele două structuri sufleteşti pe care le-am caracterizat. Ele trăiesc, am putea spune, în fiecare individualitate importantă din centrul Europei, dar la Schiller şi Goethe

ele stau simultan una lânga alta. În timp ce Schiller şi Goethe au rămas într-o anumită măsură în punctul acela, trebuia să apară influenţa ştiinţei spiritului, care ridică această curbă a lemniscatei (vezi desenul), aşa încât ea apare apoi pe o treaptă superioară.

Vedem astfel reprezentat într-un mod particular, în cele trei stări ale lui Schiller, starea necesităţii raţiunii, cea a necesităţii instinctelor şi cea a dispoziţiei estetice libere, şi în cei trei regi ai lui Goethe, cel de aur, cel de argint şi cel de aramă, tot ce trebuie să găsim cu ajutorul ştiinţei spiritului, proximele scopuri necesare şi enigme ale individului şi ale convieţuirii, atât în ce priveşte tripartiţia omului, cât şi tripartiţia colectivităţii sociale.

Aceste lucruri ne sugerează, totuşi, că tripartiţia organismului social nu este scoasă la suprafaţă de un arbitrar, ci că cele mai bune spirite ale dezvoltării recente a omenirii au avut această tendinţă. Dar dacă nu ar exista nimic altceva în afară de o gândire cu privire la social cum este cea a lui Goethe din *Basmul despre sarpele verde şi crinul cel frumos*, nu s-ar putea ajunge la forţa de pătrundere a acţiunii exterioare. Goethe a fost pe punctul de a învinge pura revelaţie. Nici la Roma el nu a aderat la catolicism. Goethe s-a ridicat la imaginaţiunile sale, dar s-a oprit la imagine. În ce-l priveşte pe Schiller, el nu a devenit revoluţionar, ci educatorul omului interior. El s-a oprit în punctul în care mai există personalitate în modelarea raţionalului.

În felul acesta, într-o fază ulterioară a culturii central-europene, şi-a manifestat influenţa ceva ce poate fi observat din timpuri mai vechi, cel mai evident pentru omul modern încă din lumea greacă. Şi Goethe aspira la lumea greacă. În lumea greacă se observă cum socialul este prezentat în mit, deci tot în imagine. Dar, în fond, mitul grec este tot pe-atât imagine cât este *Basmul despre şarpele verde şi crinul cel frumos* al lui Goethe. Cu aceste imagini nu se poate acţiona în organismul social într-o manieră reformatoare. Se poate cel mult spune ceva despre ce ar urma să ia naştere. Dar imaginile sunt o construcţie prea uşoară, ca să se poată interveni eficient în formarea organismului social. De aceea, grecii nici n-au crezut că ating socialul prin încremenirea lor în imaginile mitului. Dacă urmărim această linie a cercetării, ajungem într-un punct important al dezvoltării lumii greceşti.

S-ar putea spune: În viaţa cotidiană, unde lucrurile se petrec oarecum într-un mod obişnuit, grecii se gândeau că sunt dependenţi de zeii lor mitici, de spiritele lor mitice. Când se punea însă problema de a lua decizii importante, atunci grecii spuneau: Da, zeii care acţionează asupra imaginaţiunii şi sunt zei mitici nu pot rezolva aceasta; aici este nevoie de ceva real. Şi atunci a apărut oracolul. În acest fel, zeii nu mai erau prezentaţi doar imaginativ, ci erau puşi să-i inspire cu adevărat pe oameni. Iar grecii se ocupau de oracole atunci când voiau să aibă impulsuri sociale. Atunci se ridicau de la imaginaţie la inspiratie, dar la o inspiraţie la care invocau natura exterioară. Noi, oamenii moderni, trebuie, în orice caz, să încercăm să ne ridicăm la inspiraţie, dar la o inspiraţie care nu

invocă natura exterioară în oracole, ci care se ridică la spirit, pentru a se lăsa inspirată în sfera spiritualului. Dar aşa cum grecii apelau la real atunci când era vorba de social, cum ei nu rămâneau la imaginaţiuni, ci se ridicau la inspiraţii, tot aşa nu putem nici noi să rămânem la simplele imaginaţiuni, ci trebuie să ne ridicăm la inspiraţii, dacă vrem să găsim modalitatea pentru salvarea socială în epoca modernă.

Şi aici ajungem într-un alt punct care merită a fi luat în considerare. De ce s-au oprit, de fapt, Schiller şi Goethe, unul pe calea spre raţional, celălalt pe calea spre imaginativ? Nici unul din ei nu poseda ştiinţa spiritului, altminteri Schiller ar fi putut să meargă mai departe, construindu-şi conceptele sale în spiritul ştiinţei spiritului, şi atunci ar fi găsit ceva mult mai real în cele trei stări sufleteşti ale sale decât cele trei abstracţii din *Scrisorile estetice*. Goethe şi-ar fi completat imaginaţiunea cu ceea ce vorbeşte în mod real din lumea spirituală şi ar fi putut pătrunde până la formaţiunile vieţii sociale, care sunt determinate aici din lumea spirituală, până la veriga spirituală a organismului social: regele de aur; veriga statală a organismului social, regele de argint, regele aparenţei; veriga economică, regele de bronz, regele de aramă.

Momentul în care Schiller şi Goethe au răzbătut până la aceste formaţiuni, unul în *Scrisori estetice*, celălalt în *Basm*, nu era potrivit pentru a merge mai departe; pentru aceasta trebuie înţeles ce s-ar întâmpla cu lumea, dacă s-ar merge pe drumul lui Schiller până la deplina formare a nepersonalului-raţional. Secolul al XIX-lea a dezvoltat acest nepersonal-raţional mai întâi în ştiinţele naturii, iar cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea a încercat să-l realizeze în situaţiile oficiale exterioare. Dar aici rezidă un lucru important. În organismul uman, ceea ce se preia este şi condus fără întrerupere spre distrugere. Nu putem, pur şi simplu, să mâncăm continuu, trebuie şi să eliminăm; ceea ce preluăm ca materie trebuie să fie distrus, trebuie scos din organism. Iar raţionalul este ceea ce, de îndată ce - şi aici apare complicaţia - cuprinde viaţa economică, distruge această viaţă economică.

Trăim însă într-o epocă în care raţionalul trebuie să se dezvolte. Nu putem ajunge în cel de-al cincilea interval postatlantean la evoluţia sufletului conştienţei fără a dezvolta raţiunea. Iar popoarele occidentale au misiunea de a introduce raţionalul în viaţa economică. Ce înseamnă aceasta? Noi nu putem modela imaginativ viaţa economică modernă, aşa cum a făcut-o Goethe în Basmul său, pentru că trebuie s-o modelăm raţional. Întrucât, în domeniul economicului, trebuie să mergem mai departe pe drumul pe care Schiller l-a parcurs, însă numai până la emanarea personală a raţionalului, noi trebuie să întemeiem o viaţă economică care să acţioneze în mod necesar distructiv în cel de-al cincilea interval postatlantean, tocmai pentru că acesta trebuie să fie raţional. În intervalul actual nu există o viaţă economică care să poată fi condusă imaginativ, ca viaţa economică a Orientului sau ca economiile evului mediu european, ci, de la mijlocul secolului al XV-lea, există doar posibilitatea de a avea o asemenea viaţă economică, care, fie singură, fie împreună cu alte verigi ale organismului social, acţionează

distructiv. Altfel nu se poate. De aceea considerăm această viaţă economică ca un taler care ar coborî mult, trebuind astfel să actioneze distructiv; trebuie să existe un echilibru. De aceea este necesar să avem o viaţă economică, ca una dintre verigile organismului social, şi o viaţă spirituală care să menţină echilibrul, să construiască în continuu. Dacă astăzi ţinem cu tot dinadinsul la statul unitar, atunci viaţa economică, aşa cum este cazul în Occident, va absorbi acest stat unitar o dată cu viaţa spirituală, şi atunci asemenea state unitare vor conduce în mod necesar la distrugere. Chiar dacă fondăm un stat doar cu ajutorul raţiunii, ca Lenin şi Troţki, el va ajunge la distrugere, pentru că raţiunea se îndreaptă numai spre viaţa economică.

Schiller a simţit acest lucru atunci când a descoperit starea socială. El a gândit astfel: Dacă merg mai departe cu înţelegerea raţională, ajung la viaţa economică şi atunci trebuie să aplic raţiunea la viaţa economică. În acest caz, nu mai descriu ceea ce creşte şi înfloreşte, ci ceea ce duce la distrugere. În faţa distrugerii, Schiller a făcut, speriat, un pas înapoi. El s-a oprit exact în punctul în care a apărut distrugerea; acolo a încremenit. Inovatorii născocesc tot felul de sisteme sociale şi economice, numai că nu ştiu, întrucât simţirea lor este prea grosolană, că fiecare sistem economic pe care-l creează duce la distrugere, dacă nu se reînnoieşte continuu prin viaţa spirituală de sine stătătoare, în dezvoltare, care se raportează tot timpul la distrugere, la eliminarea din viaţa economică ca ceva constructiv. În acest sens a fost descrisă şi în „punctele" sale „nodale" acţiunea comună a verigii spirituale a organismului social cu economicul.

Dacă, în condiţiile înţelegerii moderne a celui de-al cincilea interval postatlantean, capitalul ar rămâne la oameni, chiar şi atunci când nu-l mai pot administra ei înşişi, viaţa economică ar determina circulaţia capitalului; ar trebui să apară distrugerea. Atunci trebuie să intervină viaţa spirituală; dincolo de viaţa spirituală capitalul trebuie să ajungă din nou la cel care-l administrează. Acesta este sensul intern al tripartiţiei organismului social; nici în organismul social tripartit corect gândit nu trebuie să ne lăsăm pradă iluziei. În epoca modernă, gândirea economică este un element distructiv şi din această cauză elementul constructiv al componentei spirituale a organismului social trebuie să i se opună necontenit.

Cu fieeare nouă generaţie, cu copiii pe care-i educăm în şcoală, lumea spirituală ne oferă ceva, ne transmite ceva; este ceea ce captăm prin educaţie, este ceva spiritual, pe care, la rândul nostru, îl încorporăm în viaţa economică, preîntâmpinând distrugerea acesteia; căci, urmându-şi prin sine însăşi calea, viaţa economică se distruge. Astfel trebuie înţeles mecanismul. Vedem în felul acesta unde ajunseseră la sfârşitul secolului al XVIII-lea Goethe şi Schiller. Schiller îşi spunea: Trebuie să mă retrag, nu am dreptul să prezint o stare socială care face apel doar la raţiunea personală, trebuie să rămân cu raţiunea în cadrul personalului, altfel aş descrie distrugerea economică, iar Goethe: Nu vreau imagini onirice, vreau imagini cu contururi pregnante; căci, dacă aş merge mai departe, aş ajunge într-o stare care nu există pe Pământ, care nu intervine eficient

în viaţă; aş lăsa în urma mea, ca pe ceva lipsit de viaţă, viaţa economică, aş întemeia o viaţă spirituală, care nu poate interveni în faptele vieţii nemijlocite.

Este clar că trăim în goetheanismul adevărat atunci când nu rămânem încremeniţi în concepţia lui Goethe, ci parcurgem calea pe care a străbătut-o şi Goethe însuşi începând din anul 1832. Într-un anume loc din lucrarea mea ***Puncte nodale ale problemei sociale*** m-am referit şi la faptul că viaţa economică este angrenată continuu şi astăzi în propria sa distrugere şi trebuie să acţioneze tot timpul împotriva propriei distrugeri, aşa cum trebuie lucrat împotriva distrugerii prin mâncare a omului. Numai că lucrurile nu se înţeleg cum trebuie, ci se crede că această carte a fost scrisă şi ea aşa cum se scriu astăzi măjoritatea cărţilor, că ea poate fi doar frunzărită. Dar într-o carte de felul acesta, scrisă pe baza practicii, fiecare propoziţie este bine gândită.

Scrisorile estetice ale lui Schiller au fost prea puţin înţelese (am vorbit des despre aceasta), nu mulţi au fost cei care s-au ocupat de ele; altminteri, ele ar fi reprezentat o cale spre înţelegerea a ceea ce găsiţi în scrierea mea ***Cum pot fi dobândite cunoştinţe despre lumile superioare***; *Scrisorile estetice* ale lui Schiller ar putea constitui o pregătire în acest sens. La rândul său, *Basmul despre şarpele verde şi crinul cel frumos* al lui Goethe ar putea constitui pregătirea pentru însuşirea acelui tip de configuraţie spirituală care poate apărea nu din simpla raţiune, ci din forţe mai profunde, şi care apoi ar putea înţelege cu adevărat ***Puncte nodale ale problemei sociale***. Atât Schiller cât şi Goethe au simţit tragismul civilizaţiei din centrul Europei. Desigur, ei nu erau couştienţi de acest lucru, dar îl simţeau. Amândoi l-au simţit - acest lucru poate fi văzut la Goethe, pretutindeni în convorbirile sale cu Eckermann, cu cancelarul von Müller, precum şi în numeroase alte referiri ale sale. Dacă din spiritual nu va apărea o nouă influenţă, o nouă înţelegere a creştinismului, atunci lucrurile o vor lua în jos. O mare parte din resemnarea lui Goethe, apărută în deceniile sale târzii, se datorează, fără îndoială, acestei stări de spirit.

Iar cei care, fără ştiinţa spiritului, au devenit goetheeni, simt cum tocmai în fiinţa germană din centrul Europei se evidenţiază această conlucrare specifică a spiritelor din vest şi a spiritelor din est. Ieri spuneam: În cadrul civilizaţiei din centrul Europei acea echilibrare căutată de scolastica înaltă între ştiinţa raţiunii şi revelaţie trebuie pusă pe seama acţiunii spiritelor din vest şi a spiritelor din est. Am văzut astăzi cum apare ea la Schiller şi Goethe. În fond, întreaga civilizaţie din centrul Europei vibrează în interiorul acestui vârtej, în care se învârtesc haotic estul şi vestul; dinspre est sfera regelui de aur, dinspre vest sfera regelui de aramă, dinspre est înţelepciunea, dinspre vest forţa şi, în mijloc, ceea ce reprezintă Goethe prin regele de argint, aparenţa care numai cu greu este pătrunsă de realitate. Aparenţa civilizaţiei central-europene a constituit starea de spirit tragică din străfundul sufletului lui Goethe. Hermann Grimm a caracterizat corect, pornind de la felul cum l-a perceput pe Goethe - el l-a privit pe Goethe ca om neatins de ştiinţa spiritului -, modul în care civilizaţia din centrul Europei conţine în sine această abandonare în vârtejul spiritelor estului şi vestului, care face ca

voinţa să nu ajungă acolo unde trebuie şi care a determinat caracterul veşnic oscilant al istoriei germane. Iată ce spunea Hermann Grimm despre aceste lucruri: „Istoria germană este pentru Treitschke aspiraţia necontenită spre unitate spirituală şi statală şi, pe calea spre aceasta, intercalarea necontenită a propriilor noastre însuşiri native". Aşa se exprimă Herman Grimm, simţindu-se german. În continuare spune: „Mereu acelaşi caracter al firii noastre, de a te opune acolo unde ar trebui să cedezi şi de a ceda acolo unde este necesară opoziţia. Uitarea trecutului recent, subita renunţare la ceea ce se doreşte cu înfrigurare, nesocotirea prezentului, dar speranţa fermă, chiar dacă nedefinită. Pe lângă toate acestea, înclinaţia de a te abandona străinului şi, o dată acest lucru înfăptuit, influenţa inconştientă, determinantă asupra străinilor, cărora, totuşi, te-ai supus".

Dacă astăzi avem de-a face cu o civilizaţie central-europeană şi dacă cu ea s-ar putea dobândi ceva, pretutindeni se simte însă suflul tragicului care trădează întreaga istorie a germanului din centrul Europei, dintre vest şi est. Astăzi lucrurile stau pretutindeni în aşa fel, încât s-ar putea spune, împreună cu Herman Grimm: Trebuie evidenţiat impulsul de a te opune, acolo unde ar trebui să cedezi, şi de a ceda, acolo unde este necesară opoziţia.

Aceasta este ceea ce provine din centrul oscilant, din ceea ce rezidă între economie şi o viaţă spirituală constructivă, ca oscilaţie ritmică a statalului. Întrucât elementul statal-politic şi-a celebrat triumful tocmai în aceste ţări din centru, de aceea trăieşte aparenţa care poate foarte uşor să devină iluzie. Schiller nu vrea să părăsească aparenţa atunci când scrie Scrisorile estetice. El ştie că, atunci când ai de-a face cu simpla raţiune, ajungi la distrugerea vieţii economice; în seco1u1 al XVIII-lea a fost distrusă partea care a putut fi nimicită de Revoluţia franceză; în secolul al XIX-lea ar fi mult mai rău. Goethe ştia că nu trebuie să ajungă la oniric, ci să se cantoneze în imaginativ. Dar în această dualitate realizată de mişcarea oscilatorie a spiritelor vestului şi estului, care se agită ca într-un vârtej, se produce o stare de spirit iluzionară. Nu are importanţă dacă această stare de spirit apare în domeniul religios, în cel politic sau în cel militar; la urma urmelor este absolut indiferent dacă fanaticul propagă o mistică oarecare sau dacă el visează aşa cum a făcut *Ludendorf* (Nota 41); fără a rămâne pe terenul realităţii. Şi, în sfârşit, aşa ceva se poate petrece şi într-un mod plăcut. Acelaşi pasaj din Herman Grimm, pe care vi l-am citit ieri, spune în continuare: „Dar să vedem care este situaţia astăzi: nimeni nu a părut atât de serios desprins de patrie ca germanul, care s-a transformat în american, iar astăzi viaţa americană, în care se consumă viaţa emigranţilor noştri, stă sub influenţa spiritului german".

Aşa scria Herman Grimm, acest om de spirit, în anul 1895, când numai printr-o iluzionare dintre cele mai rele te puteai gândi că germanii care au ajuns în America vor conferi vieţii americane o nuanţă germană. Căci ceea ce s-a petrecut în cel de-al doilea deceniu al secolului al XX-lea se pregătea de multă vreme: specificul american a invadat complet puţinul pe care l-au adus cu ei germanii.

Caracterul iluzoriu al acestei cugetări a lui Herman Grimm devine şi mai evident dacă avem în vedere următoarele. Herman Grimm ajunge la această cugetare pornind de la modul de gândire goethean, căci el s-a format în întregime sub influenţa lui Goethe. Numai că la el este vorba şi de o influenţă. Cine-l cunoaşte bine pe Herman Grimm, după stil, după forma sa de exprimare, după modul de a gândi, ştie că el a preluat foarte mult de la Goethe, dar nu realul, nu spiritul pătrunzâtor al lui Goethe; căci ceea ce descrie el sunt, de fapt, fantome, nu sunt oameni reali. Dar el mai are în sine şi altceva, nu numai pe Goethe. Are americanismul, căci stilul său, formele sale de gândire au fost influenţate, în afara lui Goethe, de cunoaşterea concepţiei lui *Emerson* (Nota 42); chiar şi în felul în care îşi formulează propoziţiile, cum îşi modelează gândul îl imită pe americanul Emerson.

În felul acesta, Herman Grimm se cantonează în această iluzie dublă, în acest regat al regelui de argint, regele aparenţei. Deşi în America tot ce a fost influenţă germană a fost dat la o parte, el îşi închipuie că Ameriea a fost germanizată, în timp ce el însuşi poartă în sine o bună porţie de americanism.

Aşa se exprimă de multe ori într-un mod intim ceea ce apoi există grosier în cultura exterioară. Aici s-a răspândit darwinismul grosolan, modul grosolan de gândire economică şi, în cele din urmă, dacă nu va apărea tripartiţia organismului social se va ajunge la ruină tocmai pentru că viaţa economică construită raţional trebuie să ducă în mod necesar la ruină. Iar cel care, pornind de la această viaţă economică, gândeşte ca Oswald Spengler, acela poate dovedi ştiinţific că, o dată cu începutul mileniului 3, lumea civilizată - de fapt, astăzi nu mai este chiar atât de civilizată - va trebui să se afunde în cea mai sălbatică barbarie. Spengler nu ştie nimic despre influenţa pe care trebuie s-o primească această lume, nu ştie nimic de influenţa spirituală.

Ceea ce trebuie să apară în faţa lumii ca ştiinţă a spiritului şi cultură în sensul culturii spirituale are de dus o luptă cu adevărat grea pentru a se impune. Pretutindeni acţionează cei care nu vor să permită ştiinţei spiritului să se manifeste. De fapt, lucrătorii din acest domeniu al ştiinţei spiritului nu sunt prea energici, în timp ce ceilalţi, care susţin opera de distrugere, sunt cât se poate de puternici.

Vedem cum omul din zilele noastre este complet dezarmat în faţa celor ce se întâmplă în viaţa civilizată de astăzi. De pildă, este de menţionat felul în care un ziar din estul Elveţiei a prezentat prelegerile mele despre „Limitele cunoaşterii naturii", pe care le-am ţinut în cadrul cursului universitar. *Iar acum,* acolo unde apare ziarul, *ţine prelegeri* imitatorul lui Eduard von Hartmann, *Arthur Drews* (Nota 43), care n-a făcut niciodată nimic altceva, în afară de faptul că l-a imitat pe *Eduard von Hartmann* (Nota 44), filosoful inconştientului. Şi acest imitator, această nulitate filosofică care acţionează la Facultatea din Karlsruhe, se năpusteşte acum asupra ştiinţei spiritului orientată antroposofic!

Care e poziţia omului din zilele noastre faţă de aceste lucruri - iată ce aş vrea să relev în mod deosebit. L-am ascultat pe unul, să dăm ascultare şi celuilalt. Aceasta înseamnă că pentru omul din zilele noastre totul este indiferent. Iar acest lucru este îngrozitor. Nu e vorba dacă imitatorul de astăzi al lui Eduard von Hartmann, Arthur Drews, are sau nu ceva împotriva antroposofiei, căci ceea ce are această persoană împotriva antroposofiei se poate desprinde perfect din cărţile sale, nici o propoziţie nu trebuie lăsată la o parte. Important este că oamenii se situează pe următoarea poziţie: se ascultă, se iau notiţe, şi gata, s-a terminat! Peutru a ajunge pe calea cea bună n-ar fi nevoie decât de o abordare reală a problemei. Dar omul din zilele noastre nu vrea să se lase implicat într-o abordare reală a problemei. Acest lucru este înfricoşător, este ceea ce i-a împins pe oameni atât de departe, încât nu mai sunt în stare să facă deosebirea între cel ce vorbeşte despre realităţi şi cel ce scrie cărţi întregi, ca, de pildă, contele *Hermann von Keyserling* (Nota 45), la care nu întâlneşti nici o idee, ci doar cuvinte, cuvinte aruncate de-a valma. Şi dacă aspiri la preluarea entuziastă a ceva care ar face în mod firesc ca duelurile de cuvinte goale să se deosebească de ceea ce se bazează pe o cercetare cu adevărat spirituală, nu se găseşte nimeni care să-şi ia inima-n dinţi şi să abordeze ce este substanţial. Lucrul acesta oamenii l-au uitat, l-au uitat de-a binelea, şi anume în momentul când adevărul nu este hotărât în funcţie de adevăr, ci când printre oameni şi-a făcut loc minciuna că, în ultimii ani, diferitele naţionalităţi au considerat ca fiind adevărat ceea ce vine de la ele şi greşit ce vine de la altă naţionalitate. Revoltătoarea minciună reciprocă a devenit, de fapt, marca spiritului oficial. Ceea ce vine de la o altă naţiune nu poate fi decât neadevărat; dacă provine de la propria naţiune, constituie adevărul. Şi astăzi este la fel, a intrat în modurile obişnuite de gândire. În schimb, o abordare reală, nepărtinitoare, a ceea ce este adevăr duce la spiritualizare. De fapt, oamenilor din zilele noastre le e perfect egal.

Atâta timp cât nu se va găsi un număr suficient de mare de oameni care vor cu adevărat, din inimă, să acţioneze pentru ceea ce este substanţa spirituală, din haosul de astăzi nu poate apărea nimic salvator. Nu trebuie să credem că prin poleirea vechiului am putea progresa. Acest vechi întemeiază „şcoli de înţelepciune" bazat pe cuvinte goale. El a înzestrat filosofia universitară cu oameni ca Arthur Drews, dar care sunt reprezentaţi pretutindeni, iar omenirea nu vrea să ia atitudine. Dacă ea nu va lua atitudine în toate cele trei domenii ale vietii, în cel spiritual, în cel politic, în cel economic, din haosul de astăzi nu poate apărea nimic salvator, ci ne vom afunda din ce în ce mai mult.

CONFERINŢA a V-a

Dornach, 29 octombrie 1920

Zilele acestea, astăzi, mâine şi poimâine, *vă voi vorbi despre ceea ce am anunţat încă de mai multă vreme* (Nota 46); şi anume despre modul deosebit în care, în prima jumătate a secolului al XX-lea, trebuie să aibă loc un fel de re-revelatie a evenimentului-Hristos. Pentru aceasta trebuie făcute câteva pregătiri, mai întâi astăzi, încercând să caracterizez încă o dată, dintr-un anumit punct de vedere, structura spirituală a lumii civilizate şi să atrag atenţia asupra cerinţelor ridicate de însăşi dezvoltarea omenirii, de educarea, în mare, a omenirii în viitorul apropiat.

Ştim deja că, pe la mijlocul secolului al XV-lea, a început o nouă eră în dezvoltarea omenirii civilizate. Din acel moment avem de-a face cu o dezvoltare deosebită a intelectului uman. Astăzi nu mai există o reprezentare exactă despre structura sufletească, aşa cum se întâlnea la oamenii care au trăit înainte de acest moment de cotitură din istoria mai nouă. Nimeni nu se mai gândeşte ce fel de structură sufletească trebuie să fi fost aceea, ne-am putea doar imagina cum a fost acea structură sufletească în Europa, care i-a făcut pe oameni să întreprindă cruciadele spre Asia, spre Orient, dacă ne reprezentăm cât de imposibil a devenit un asemenea eveniment bazat pe fundaluri ideal-spirituale, începând de la mijlocul secolului al XV-lea. Nimeni nu se gândeşte că, înainte de acest punct de cotitură istoric, omenirea avea cu totul alte interese şi nici care interese au evoluat foarte mult începând din acea vreme. Dar dacă din diversitatea de caracteristici ale acestui interval mai nou de timp am vrea să relevăm una ca fiind cea mai importantă, aceasta ar fi creşterea extraordinară, intensificarea forţei intelectuale a omului.

În om se află întotdeauna o altă forţă, fie ca aspiraţie, fie ca fapt de conştienţă mai mult sau mai puţin clar, în străfundurile sufletului. Este aspiraţia spre cunoaştere. Dacă privim spre timpurile mai vechi, spre dezvoltarea europeană din secolele XI-XIV, putem vorbi de o evidentă aspiraţie spre cunoaştere, în măsura în care, pe atunci, omul avea în sufletul său aptitudini care-l ajutau să se raporteze într-un anumit fel faţă de natură, faţă de ceea ce natura relevă drept spirit şi, în felul acesta, faţă de lumea spirituală. De atunci se vorbeşte mult despre aspiraţia spre cunoaştere. Dar, dacă analizăm imparţial dezvoltarea omenirii, nu putem în nici un caz compara ca intensitate aspiraţia spre cunoaştere care domneşte astăzi cu aspiraţia spre cunoaştere care domnea înainte de mijlocul secolului al XV-lea. Pentru sufletul omenesc era o problemă deosebit de acută să aspire spre cunoaştere, spre o cunoaştere care reprezenta ceva, ca ardoare şi ca sentiment de căldură interioară, pentru om şi care însemna ceva ca impulsuri care-l ajutau să-şi îndeplinească lucrarea sa în lume şi aşa mai departe. Tot ce exista atunci ca aspiraţie spre cunoaştere poate fi din ce în ce mai puţin comparat cu ceea ce se

întâmplă începând de la mijlocul secolului al XV-lea. Dacă ne gândim la marii filosofi din prima jumătate a secolului al XIX-lea, vedem că ei oferă forme geniale ale sistemului de idei uman, dar acestea sunt doar, aş spune, forme artistice; de fapt, nu întâlneşti nici la Fichte, nici la Schelling, nici la Hegel - la Hegel chiar deloc - un concept corect despre ceea ce era înainte aspiraţia spre cunoaştere. Iar mai târziu, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cunoaşterea trece mai mult sau mai puţin în slujba vieţii exterioare, chiar dacă, potrivit vechiului obicei, este cultivată separat. Ea trece în slujba tehnicii şi capătă şi configuraţia acestei tehnici. Dar care este originea unei asemenea situaţii? Tocmai faptul că în această perioadă mai recentă consemnăm dezvoltarea deosebită a intelectului. Desigur, aceasta nu s-a produs dintr-odată. Acest eveniment a fost pregătit lent. Ecourile vechilor stări vizionare nu se mai auzeau distinct de multă vreme. Dar am putea spune că aceste ecouri au răzbătut într-o anumită măsură înainte de secolul al XV-lea. Oamenii, cel puţin cei care aspirau la cunoaştere, aveau cu toţii o reprezentare despre aptitudinile superioare care se înalţă din sufletul omenesc, superioare celor ale vieţii zilnice. Dacă, în vechime, aceste aptitudini se înălţau din suflet doar prin vise, ele erau, totuşi, diferite de cele ale vieţii obişnuite, şi prin aceste aptitudini se voia să se pătrundă în profunzimea esenţei lumii şi s-a ajuns până la spiritualitatea acestei esenţe. Aşa a apărut cunoaşterea. Se consideră că s-a ajuns la cunoaştere atunci când s-a înţeles cum acţionau entităţile spiritual-elementare prin intermediul diferitelor fenomene din natură, cum acţiona, în mare, entitatea divin-spirituală prin totalitatea naturii. Aceasta se întâmpla atunci când zeii vorbeau prin fenomenele din natură, prin mişcările aştrilor, la apariţia aştrilor. Aceasta se înţelegea prin cunoaştere.

În clipa în care omenirea a renunţat să descopere spiritualul din fenomenele lumii, conceptul de cunoaştere a intrat şi el mai mult sau mai puţin într-o fază de declin. Scăderea intensităţii cunoaşterii, iată ce trebuie să înregistrăm în noul interval al dezvoltării omenirii.

Ce a devenit necesar acum? Ceea ce există doar în cercul restrâns al oamenilor care aspiră la antroposofie, dar care trebuie să capete tot mai mult dimensiuni generale. Oamenilor din vechime fenomenele din natură le relevau spiritualul. Din fiecare izvor, din fiecare nor, din fiecare plantă vorbea spiritualul. Percepând în felul lor fenomenele din natură şi sistemul naturii, oamenii cunoşteau spiritualul. Acum lucrurile s-au schimbat. Starea intelectualismului nu mai este decât o stare de tranziţie. Căci ce altceva reprezintă acest intelectualism în afară de profunda sa specificitate? Cu pura intelectualitate nu putem cunoaşte nimic. Intelectul nu înseamnă cunoaştere. Aceasta este marea eroare căreia îi poate cădea victimă omul: că intelectul înseamnă cunoaştere. Oamenii vor ajunge din nou la cunoaştere doar când se vor apleca asupra a ceea ce se află la temelia cercetării din domeniul ştiinţei spiritului, şi aceasta se poate obţine prin imaginaţiune. Oamenii pot ajunge din nou la cunoaştere, de asemenea, atunci când îşi spun: În timpurile vechi entităţile spiritual-divine vorbeau din fenomenele naturii. Ele nu se adresau intelectului. Pentru cunoştinţele superioare, suprasenzoriale, nu vorbesc direct fenomenele din natură, căci natura, ca atare, acţionează tacit, dar

oamenilor le vor vorbi entităţi care le vor apărea în imaginaţiuni, care-i vor inspira, cu care se vor uni intuitiv şi pe care ei le vor putea raporta din nou la fenomenele din natură. Astfel, se poate spune: În vechime, spiritualul le apărea oamenilor prin intermediul naturii. În starea noastră de tranziţie omul posedă intelectul. Natura rămâne lipsită de spirit. Omul va urca până la o stare în care va putea din nou să înţeleagă că natura nu-i va mai vorbi despre divin-spiritual, dar că el va cuprinde divin-spiritualul într-o cunoaştere suprasenzorială, astfel încât va putea raporta din nou acest spiritual la natură.

Acesta este specificul vechii vieţi spirituale orientale, al vechii cunoaşteri orientale, despre care ştim că a continuat să existe în civilizaţia occidentală ca moştenire, că, în perioada de înflorire a cunoaşterii lor, orientalii au perceput spiritualul în toate fenomenele din natură, că divin-spiritualul a vorbit prin intermediul naturii, fie prin entităţile elementare inferioare, în diferitele lucruri şi fenomene izolate, fie prin faptul că a vorbit, prin întreaga natură atotcuprinzătoare, divin-spiritual. Mai târziu, în centru s-a dezvoltat ceea ce se afla sub spiritul juridic-dialectic. De aici a apărut intelectualitatea. Omul a păstrat cultura spirituală ca moştenire din vechiul Orient. Iar atunci când s-a manifestat ultima aspiraţie de a afla ceva despre Orient - câte ceva despre acesta se mai aflase prin mijlocirea cruciadelor şi s-a adus în Europa - şi când această ultimă aspiraţie s-a stins datorită cruciadelor, atunci în faţa Orientului a apărut, pe de o parte, ceea ce întemeiase Petru cel Mare, cel care a distrus resturile structurii sufleteşti orientale opuse laturii europene, iar pe de altă parte au apărut turcii, care, la începutul intervalului pe care îl numim cea de-a cincea perioadă postatlanteană îşi consolidau dominaţia în Europa. Într-o oarecare măsură, instruirea europeană venită dinspre Orient s-a încheiat. Ea trebuia să evolueze, dar nu se putea dezvolta decât sub influenţa vieţii juridic-dialectice, sub influenţa vieţii economice din vest şi ca o continuare decadentă a ceea ce se păstrase ca viaţă spirituală din Orient, dar în faţa căreia se închiseseră porţile în modul pe care l-am arătat. Prin aceasta a fost pregătită şi starea în care trăim acum şi în care suntem îndrumaţi să deschidem din nou, din noi înşine, porţile spre lumea spirituală, să ajungem prin imaginaţie, inspiratie şi intuiţie la concepţia lumii spirituale.

Toate acestea ţin de faptul că, în acele vremuri vechi, în care orientalul se ridica spre cunoştinţele sale, deosebit de importante erau aptitudinile, forţele pe care omul le aducea, prin naştere, în existenţa fizică. De fapt, în acele timpuri ale înţelepciunii orientale, în ciuda a ce se petrecea acolo în ceea ce priveşte civilizaţia, a ce era străluminat de înţelepciune, totul se afla în legăturile de sânge; dar ceea ce se afla în aceste legături de sânge era, în acelaşi timp, recunoscut spiritual. Prin Misterii se stabilea cine era chemat să conducă oamenii datorită descendenţei sale. Aici nu mai era nici un fel de contradicţie. Cel care, prin Misterii, fusese chemat să conducă oamenii era pus, oarecum, la locul său prin faptul că ascendenţa sa era un semn exterior. Atunci nu exista nici un argument juridic, indiferent cum ar fi fost formulat, care să spună dacă cineva era îndreptăţit să se afle în acel loc, căci împotriva hotărârii zeilor, care fixau locul

oamenilor, nu existau obiecţii. În Orient jurisprudenţa nu era cunoscută. Era cunoscută, fireşte, teocraţia, guvernarea lumii. Misiunea oamenilor aici, în lumea simţurilor, venea de sus, din lumea spirituală. În locul a ceea ce se percepea atunci când se spunea: Un om a cărui ascendenţă a fost astfel dirijată de zei, încât el putea fi pus la locul cuvenit, în locul acestei percepţii a apărut o alta, care purta o haină juridic-dialectică şi din care, cu argumente juridice, se putea discuta dacă cuiva îi revenea un anume loc, unde trebuia să se afle acesta, dacă trebuia să facă un lucru sau altul, şi aşa mai departe.

Tipul de structură sufletească - configurarea acesteia era pregătită încă din antichitatea greacă, dar mai ales din cea romană - prin care în Europa Centrală s-a început stabilirea, pe baza conceptelor, a dialecticii, a ceea ce este drept, am analizat-o deja din cele mai diferite puncte de vedere, Orientul nu o cunoştea, ea îi era absolut străină. Pentru Orient era important să scruteze voinţa zeilor. Şi nu mai era vorba de nici o dialectică, dacă voiai să afli care era voinţa zeilor.

Dar ne aflăm din nou în faţa unei cotituri. Acum intervine necesitatea ca omenirea să aibă mai exact în vedere elementul dialectic-juridic. Această stare rezultată din dialectic-juridic este strâns legată de elementul economic, care, venit din vest, a cucerit lumea cu ajutorul tehnicii. Economicul a constituit un element subordonat în vechile culturi, care erau absolut teocratice, pătrunse în totalitate de zei şi spirit. Acolo, în viaţa economică, omul acţiona potrivit poziţiei şi demnităţii cu care-l învestiseră zeii prin sentinţele pronunţate de înţelepţii Misteriilor. În viaţa dialectic-juridică era cuprinsă într-o oarecare măsură viaţa economică, care începea şi ea într-un mod primitiv; căci atunci când a început evul mediu, aşa-numitul ev mediu, romanii nu mai aveau bani. Economia financiară s-a pierdut treptat, iar în Europa s-a răspândit cultura dialectic-juridică, ca un fel de economie naturală. Prima parte a evului mediu a fost, de fapt, dominată de lipsa banilor; apoi au apărut acele forme de armate de care era nevoie, pentru că trupele nu puteau fi plătite. Romanii îşi răsplătiseră trupele cu bani. În evul mediu a apărut sistemul feudal, s-a format o pătură specială de soldaţi. Toate acestea deoarece, sub influenţa economiei naturale, omul legat de glie nu putea să se implice în războaie ample. Aşadar, elementul dialectic-juridic s-a dezvoltat într-un fel de economie naturală şi abia atunci când, din vest, a pătruns tehnica unei asemenea vieţi economice a început o perioadă nouă. Această viaţă civilizată, care devine astăzi atât de fragilă, a apărut, de fapt, în cel de-al cincilea interval postatlantean prin intermediul tehnicii. Toate acestea le-am expus deja în cele mai diferite moduri. Am arătat cum, potrivit unui recensământ extern, la sfârşitul secolului al XIX-lea pe Pământ trăiau o mie patru sute de milioane de oameni, dar că se muncea ca şi cum ar fi existat două mii de milioane de oameni. Aceasta pentru că munca era executată de maşini. S-a instaurat tehnica maşinistă, cu fabuloasa transformare a vieţii economice, ba chiar şi cu fantastica transformare a vieţii sociale.

Încă nu s-a manifestat - şi aceasta deoarece viaţa intelectuală inundă încă totul - ceea ce trebuie să introducă tehnica economică maşinistă în civilizaţia modernă.

În ceea ce priveşte perspectivele care stau în faţa omenirii, se pot face cele mai uimitoare experimente. Astăzi există destui oameni, în special acolo unde aceştia se numesc practicieni, care, de pildă, acţionează în posturi guvernamentale, iar acolo această practică, de regulă, se volatilizează; puţina practică care mai există se volatilizează, de obicei, atunci când oamenii o pun în acţiune în posturi guvernamentale. În mintea unor astfel de „practicieni cârmuitori" sau „cârmuitori practici" - astăzi o spunem între ghilimele - iau naştere idei ciudate. Cineva îmi spunea deunăzi: Da, vremurile noi ne-au adus maşinile şi, o dată cu ele, viaţa citadină; trebuie să readucem viaţa din nou la ţară. Ca şi cum epoca maşinilor ar putea fi ştearsă de pe faţa Pământului! Maşinile vor ajunge şi ele la ţară, aşa i-am spus omului. I-am mai spus: Totul se poate uita, cultura spirituală poate fi uitată, dar maşinile vor rămâne, maşinile vor fi, pur şi simplu, duse şi la ţară. Ceea ce a apărut în oraşe va fi transplantat la ţară.

Oamenii devin reacţionari în stil mare, atunci când nu mai au înclinaţii. Iar astăzi aceasta este, în general, caracteristica oamenilor, care nu au voinţa de a înţelege progresul real. Ei ar prefera să readucă la ţară vechile stări. Îşi închipuie că aşa ceva este posibil. Ei cred că ceea ce au realizat secolele poate fi eliminat. Absurdităţi! Dar tocmai aceste absurdităţi sunt astăzi îndrăgite de oameni, pentru că ei sunt prea comozi pentru a înţelege noul şi se pricep mai bine să manevreze vechiul. Epoca maşinistă a început. Datorită maşinilor se economiseşte forţă umană. Astăzi, pe Pământ, ar fi nevoie de cinci sute de milioane de oameni pentru a realiza ceea ce fac maşinile.

Această muncă executată de maşini a apărut în civilizaţia ocidentală; mult mai târziu s-a extins spre Orient, unde, în nici un caz, nu s-a aclimatizat ca în civilizaţia occidentală. Dar aceasta este o perioadă de tranzit. Iar acum concentraţi-vă asupra unui gând, şi oricât de ciudat vi se va părea acesta, primiţi-l cu toată seriozitatea.

Să presupunem că omul din vechime avea în faţa sa un nor, poate un râu, tot felul de plante şi multe altele. În acestea el vedea fiinţe elementare spirituale şi ajungea până la entităţile divin-spirituale ale ierarhiilor superioare. Toate acestea le vedea oarecum prin intermediul naturii. Astăzi natura nu mai vorbeşte despre aceste existenţe divin-spirituale. Noi trebuie să le înţelegem ca pe ceva spiritual, dincolo de natură, şi atunci le putem raporta din nou la natură. A sosit momentul trecerii. Omul a creat maşinile, ca un adjuvant al naturii. Pe acestea el le vede mai întâi abstract, le gestionează abstract; el are matematica sa, are geometria sa, mecanica sa. Cu acestea îşi construieşte maşinile şi le vede în abstracţiunea lor. Dar foarte curând va trebui să afle un lucru nou. Oricât de ciudat i-ar părea omului din zilele noastre faptul că această descoperire va fi făcută, el va afla că în acest maşinism pe care l-a încorporat în viaţa economică vor acţiona din nou spiritele pe care le percepuse mai de mult în natură. Le va percepe în mecanismele sale tehnic-economice: el le-a făcut, dar, cu timpul, ele îşi capătă propria viaţă; la început, doar o viaţă pe care el o poate nega, pentru că se manifestă în sectorul economic. Dar va observa că ceea ce creează el însuşi capătă o viaţă proprie pe care nu o

mai înţelege cu intelectul, deşi a creat-o cu ajutorul intelectului. Poate că astăzi încă nu ne putem face o reprezentare, totuşi aşa va fi. Oamenii vor descoperi că obiectivele lor economice devin purtători de demoni.

Dar să analizăm acelaşi lucru dintr-un alt unghi. Sistemul leninist-troţkist a apărut din pur intelect, din raţiunea cea mai abstractă, care vrea să construiască în Rusia o viaţă economică. În pofida lui *Lunacearski* (Nota 47), viaţa spirituală nu-i interesează pe oameni. Aceasta trebuie să fie doar ideologia din viaţa economică. Nu se poate afirma că dialectic-juridicul reprezintă punctul forte în sistemul troţkist-leninist. Dar totul trebuie orientat spre economic. Se doreşte ca intelectul să fie încorporat, într-o oarecare măsură, în viaţa economică. Dacă acest lucru ar fi posibil un timp - acest prim experiment nu va avea succes, dar să presupunem că ar fi posibil -, viaţa economică n-ar putea fi ţinută în frâu, din ea ar ieşi pretutindeni la iveală forţele demonice distructive. N-ar fi posibil, pentru că intelectul nu ar putea manevra toate cerinţele economice care şi-ar face loc pretutindeni. Aşa cum, în vechime, omul a perceput natura şi fenomenele din natură şi a văzut în ele demonicul, tot astfel omul din zilele noastre trebuie să înveţe să vadă demonicul în ceea ce el însuşi provoacă în viaţa economică. Deocamdată, aceşti demoni pe care oamenii nu i-au convertit la maşinism mai intră încă în oameni şi-şi fac simţită prezenţa ca forţe distructive în revoluţiile sociale. Aceste revoluţii sociale distructive nu sunt altceva decât rezultatul nerecunoaşterii demonicului din viaţa noastră economică. Spiritualitatea elementară trebuie căutată în viaţa economică, aşa cum, pe vremuri, spiritualitatea elementară era căutată în natură. Viaţa pur intelectuală este doar o stare intermediară care n-are, în general, nici o importanţă pentru natură şi pentru ceea ce produce omul, ci numai pentru omul însuşi. Oamenii au dezvoltat intelectul pentru a putea deveni liberi. Ei trebuie chiar să dezvolte o aptitudine care n-are absolut nimic de-a face nici cu natura, nici cu maşina, ci numai cu omul însuşi. Dacă omul dezvoltă aptitudini care se află în relaţie cu natura, aceasta nu înseamnă că el e liber. Nu este ceva propriu nici vieţii economice, căci maşinile copleşesc omul atunci când el dezvoltă aptitudini, cum ar fi inteligenţa pură, care n-au nimic de-a face nici cu cunoaşterea, nici cu viaţa practică. Dacă, în cursul dezvoltării culturale, el îşi poate inculca libertatea printr-o aptitudine neraportată la lume, aşa cum este intelectul, aceasta s-ar putea manifesta. Dar, pentru ca omul să nu se rupă de natură, pentru ca el să poată să acţioneze la rândul său asupra naturii, acestui intelect trebuie să i se alăture imaginaţia, tot ceea ce vrea să descopere cercetarea spiritual-ştiinţifică.

La aceasta se mai adaugă ceva. Am mai spus deja că, pentru orientalul din vechime, legătura dintre generaţii prin sânge avea o importanţă foarte mare; în funcţie de aceasta se orientau, ca după semne divine, înţelepţii Misteriilor, atunci când voiau să le indice oamenilor locul ce li se cuvenea. Toate aceste lucruri îşi mai fac simţită prezenţa în vremurile următoare ca apariţii tardive, ca stafii. Apoi apare elementul dialectic-juridic. Esenţial este ceea ce poartă amprenta statului. Diploma, rezultatul examenului, respectiv ceea ce figurează pe hârtia cu rezultatul examenului, aceasta a devenit esenţialul; în timp ce, în vremurile de demult ale

teocraţiei, înrudirea prin sânge era determinantă, acum determinantă a devenit hârtia. Se apropiau vremuri marcate de ceva anume. Mi-a spus o dată un avocat, în cadrul unei discuţii: Da, nu e vorba că v-aţi născut, că sunteţi aici de faţă! Asta nu-i spunea nimic; certificatul de botez sau actul de naştere, astu îl interesa. Aşadar, hârtia înlocuitoare! Dialecticul-juridic, despre el era vorba. Aceasta este totodată şi expresia pentru aparentul referitor la lume, pentru aparentul intelectului. Dar tocmai în omul însuşi a putut să se dezvolte ceea ce-i conferă libertate, ca pandant al acestui aparent pentru lume.

Dar acum ceea ce înainte însemna legătura de sânge a fost înlocuit de scrisoarea de înnobilare sau de altă hârtie de tipul acesta; din aceasta rezultă ce se va întâmpla dacă lucrurile merg mai departe, şi ele vor merge mai departe. Legătura de sânge nu va mai avea nici o importanią, scrisoarea de înnobilare sau ceva asemănător nu va mai avea nici o însemnătate, ci, cel mult, ceea ce a mai salvat omul, ca proprietate, din vremurile de demult. Atunci când zeii hotărau locul omului în lume, nu era posibil nici un de ce. Despre de ce s-a putut discuta în epoca juridic-dialectică. Acum încetează orice discuţie, căci nu există decât factualul pur, ceea ce a mai salvat omu1. În clipa în care nu se va mai crede în hârtie, nici nu se va mai discuta, ci vor conta, pur şi simplu, lucrurile pe care le-a salvat omul. Atunci, întrucât natura nu mai relevă spiritualul pentru a duce mai departe omenirea, nu mai există altceva în afară de o întoarcere spre spiritual. Iar, pe de altă parte, să se găsească în însăşi viaţa economică ceea ce înainte era găsit în natură.

Dar acest lucru poate fi aflat numai prin asociaţie. Ceea ce omul, de unul singur, nu mai poate găsi, poate afla asociaţia, care, la rândul ei, va dezvolta un fel de suflet de grup, ce se va ocupa de ceea ce nu decide individul. În perioada medie, în perioada dezvoltării intelectului, individul era administratorul, în viitor va fi asociaţia. Iar într-o asociaţie oamenii trebuie să fie la un loc. Apoi, dacă se recunoaşte că, în viaţa economică, spiritualul trebuie domolit, poate să rezulte ceva de natură să înlocuiască legătura de sânge şi atestatul. Căci viaţa economică va învinge omul, dacă acesta nu va fi la înălţimea ei, dacă nu va aduce cu sine spiritualul pentru a conduce viaţa economică. Oamenii nu se vor asocia, dacă aceasta nu va aduce cu sine nimic care să-i facă apţi pentru viaţa economică, care să-i îndreptăţească să îmblânzească cu adevărat spiritele ce se manifesiă în viaţa economică. Un spirit cu totul nou îşi va face apariţia. De ce?

În vremurile de demult, în care hotărâtoare era înrudirea prin sânge, pentru oameni era important ce se petrecuse înainte de naştere, respectiv înainte de concepţie, pentru că aceasta era ceea ce se aducea, prin sânge, în lumea fizică; chiar dacă viaţa prenatală era uitată, în recunoaşterea legăturii prin sânge mai continua să trăiască această recunoaştere a vieţii prenatale. A apărut apoi dialectic-juridicul. Omul a mai fost recunoscut numai în funcţie de ceea ce trăia ca om fizic. Acum pătrunde cealaltă lume, viaţa economică, pe cale să devină demonică. Acum, din nou, omul trebuie recunoscut după elementul său spiritual-sufletesc şi, de asemenea, aşa cum se are în vedere demonicul vieţii economice,

va trebui să se aibă în vedere ceea ce poartă omul prin vieţile sale pământene repetate. Va trebui să se ţină seama de zestrea cu care vine el în această viaţă. Acest lucru va trebui rezolvat în partea spirituală a organismului social. Atunci când judecata se face după înrudirea de sânge, nu e nevoie, în fond, de nici o pedagogie, ci numai de cunoaşterea simbolisticii prin care zeii fixează locul în care doresc să plaseze un om. Atâta timp cât se judecă numai în mod juridic-dialectic, este nevoie de o pedagogie abstractă, o pedagogie care vorbeşte, în general, de făptura omenească. Dar dacă omul va fi introdus în viaţa asociativă, în care trebuie să fie destoinic, atunci este necesar să fie avute în vedere următoarele: primii şapte ani, în care omul îşi dezvoltă trupul fizic, nu sunt importanţi pentru ceea ce el poate presta mai târziu în viaţa socială, ci trebuie doar petrecuţi în mod corespunzător, în sens general-uman vorbind. În intervalul dintre cel de-al şaptelea şi cel de-al paisprezecelea an, în care corpul eteric îşi realizează dezvoltarea, trebuie cunoscut omul; este necesar să se afle ce se întâmplă apoi cu corpul astral o dată cu cel de-al paisprezecelea, al cincisprezecelea an şi ce se ia în considerare atunci când miezul spiritual-sufletesc al omului îl pune la locul său, acolo unde trebuie să se afle. Atunci factorul educativ devine un factor social deosebit. Aici este vorba despre faptul că, într-adevăr, din cunoaşterea copilului pe care-l educi poate rezulta ce capacităţi are, dar acest lucru nu se arată mai devreme de momentul în care copilul a terminat şcoala primară. Va reveni pedagogiei şi didacticii artistice sarcina de a decide pentru ce este potrivit fiecare. În funcţie de aceasta vor fi luate acele decizii revendicate în ***Punctele nodale ale problemei sociale*** pentru circulaţia capitalului, adică a mijloacelor de producţie. Trebuie să apară o concepţie spirituală absolut nouă care, în primul rând, să înţeleagă viaţa economică în vitalitatea ei spirituală internă şi care, pe de altă parte, să ştie ce rol trebuie să joace viaţa spirituală, cum trebuie să configureze ea viaţa economică. Aceasta se poate întâmpla numai atunci când viaţa spirituală este de sine stătătoare, când viaţa economică nu-i impune legile ei. Numai când cuprinzi dinăuntru întregul mers al dezvoltării omenirii, atunci recunoşti că aceasta reclamă tripartiţia organismului social.

Aşadar, întrucât, pe de o parte, Turcia, pe de altă parte, fenomenul Petru cel Mare ne-au despărţit de Orient prin epoca modernă, avem nevoie de o viaţă spirituală de sine stătătoare, o viaţă care să recunoască lumea spirituală într-o formă nouă, nu aşa cum se întâmpla în vremurile vechi, când era lăsată să vorbească natura. Atunci această viaţă spirituală va putea fi raportată la natură. Dar după ce va fi găsită această viaţă spirituală, ea va putea fi în aşa fel dezvoltată în om, încât să devină conţinutul abilităţilor sale, el putând să satisfacă într-o acţiune asociativă, prin această viaţă spirituală, viaţa economică din ce în ce mai vie. Acestea sunt gândurile care trebuie să străbată o ştiinţă a spiritului orientată antroposofic. De aceea, o asemenea ştiinţă a spiritului se poate naşte doar din cunoaşterea mersului dezvoltării omenirii.

În primul rând, trebuie navigat spre o cunoaştere reală a spiritului. Acea pălăvrăgeală generală despre spirit în cuvinte goale, abstracte, care guvernează

astăzi discursul filosofilor oficiali, precum şi alte cercuri, şi care a devenit populară, nu va însemna nimic pentru viitor. Lumea spirituală este diferită de cea fizică. De aceea, nu se poate obţine nimic prin abstracţiuni din lumea fizică cu privire la lumea spirituală; concepţiile despre lumea spirituală pot fi dobândite prin cercetare spirituală nemijlocită. Aceste concepţii apar, fireşte, drept cu totul altceva decât ceea ce poate cunoaşte omul atunci când ştie doar despre lumea fizică. Oamenilor care, din comoditate, vor să ştie doar de lumea fizică li se va părea astăzi o fantasmagorie să vorbeşti de perioada lunară, de perioada solară, de perioada saturniană. Ei cred că se exprimă idei atunci când se vorbeşte despre aceste întruchipări anterioare ale Pământului, care în ei n-au nici un răsunet. Descriu lucruri despre care n-au habar. Este firesc să n-aibă habar, căci ei nu vor să ştie nimic despre lumea spirituală. Acum li se relatează despre lumea spirituală, şi iată ce constată ei: Da, nu se potriveşte cu nimic din ce ştim noi! Aşa se face că sunt găsite lumi care nu se potrivesc cu nimic din ceea ce se ştie. Cam în felul acesta judecă orice profesor de filosofie, cum ar fi Arthur Drews, ştiinţa spiritului; nu concordă cu nimic din ce şi-a închipuit el. Da, atunci când urma să se construiască calea ferată Berlin-Potsdam, *dirigintele poştei din Berlin* (Nota 48)a spus: Acum trebuie să trimit trenuri şi la Potsdam! Eu dau drumul la patru poştalioane pe săptămână, şi în ele nu e nimeni. Dacă oamenii vor să-şi arunce banii pe fereastră, pot s-o facă direct! Desigur, trenurile arătau altfel decât poştalioanele bravului diriginte de poştă de la Berlin din 1830. Dar şi descrierea lumii spirituale arată altfel decât cea care s-a cuibărit în unele capete, ca cel al lui Arthur Drews. Dar el este caracteristic pentru toţi ceilalţi, ba este chiar unul dintre cei mai buni, şi trebuie s-o spunem, oricât de ciudat pare, nu pentru că el însuşi este bun, ci pentru că ceilalţi sunt mult mai slabi.

La început a apărut ca o necesitate să se arate cum se poate pătrunde cu adevărat în lumea spirituală, chiar şi atunci când ne aflăm pe terenul strict al ştiinţificului. Este ceea ce şi-a dorit în toamna aceasta cursul nostru de nivel superior. Şi chiar dacă totul se află încă la începutul începuturilor, cel puţin s-a arătat cum, în anumite domenii, cunoaşterea se poate ridica de la ce este strict ştiintific la cunoaşterea spiritualului ca atare, şi cum, la rândul său, spiritualul poate pătrunde ceea ce dobândeşte cunoaşterea senzorială.

Ar rămâne însă incomplet ceea ce poate fi astfel dobândit în privinţa cunoaşterii şi ceea ce va fi câştigat împotriva eforturilor obişnuite ale ştiinţei oficiale - căci aici apar cele mai frumoase începuturi; s-a putut arăta cum psihologia, ba chiar şi matematica, conduc spre zonele spirituale - şi, din această cauză, civilizaţia noastră în declin n-ar putea fi ajutată, dacă din zona vieţii economice practice n-ar parveni o voinţă elementară, intensă. Este necesar, într-adevăr, ca vechile uzanţe, vechile obiceiuri să fie abandonate şi ca viaţa nemijlocită să fie pătrunsă de spiritualitate. Faptul că prin mijlocirea acelei dispoziţii sufleteşti care poate apărea din ştiinţa spiritului poate fi realizată o introspecţie în viaţa practică, mai exact în viaţa economică practică, şi că se arată cum poate fi prevenită decăderea dacă în această viaţă economică este introdusă conştienţa faptului că se creează ceva viu, aceasta trebuie să apară ca o floare a mişcării antroposofice.

În fiecare zi, după părerea mea, ar trebui contemplate semnele atât de evidente ale vieţii noastre economice în declin. Această viaţă economică veche nu poate fi galvanizată. Omenirea poate merge mai departe numai prin crearea unor noi centre economice. Aşa cum astăzi nimeni n-ar trebui să se mândrească cu ceea ce dobândeşte prin ştiinţa uzuală - căci aceasta ar conduce omenirea în viitorul prorocit de Oswald Sprengler -, nimeni n-ar trebui să se mândrească nici cu ceea ce poate dobândi din vechea viaţă economică, ca abilitate corespunzătoare acestei vieţi economice. Nimeni nu poate fi azi mândru că este un fizician, un matematician, un biolog în sens uzual. Dar nici nu poate fi mândru că este un comerciant, un industriaş, în vechiul sens. Iar acest sens vechi este unicul încă existent. Nu vedem astăzi nicăieri apărând ceva care să reprezinte, cu adevărat, asociaţii. Dacă, la rândul nostru, am fi avut aici, într-o oarecare măsură, ceva care să însemne o a doua manifestare a Goetheanumului, aşa cum a fost acest curs, s-ar putea vedea ceva ce poate fi extras în mod concret din viaţa practică însăşi, alături de ştiinţe. Nu înaintăm prin ceea ce conţine un curent, ci numai şi numai prin faptul că acum se arată cu adevărat această altă latură a aspiraţiei.

Aceasta este caracteristica dezvoltării contemporane a omenirii. Pe de o parte, este vorba de purtătorii tradiţionali ai vechii vieţi spirituale care-l calomniază şi-l declară eretic pe cel care tinde la spiritualizare pornind de la ştiinţificitatea modernă. Astăzi ei procedează în felul acesta în mod absolut conştient, pentru că nu sunt deloc interesaţi în continuarea dezvoltării omenirii şi pentru că se gândese doar cum să stopeze această dezvoltare. Uneori ei fac acest lucru într-un mod grotesc, ca *acel ciudat învăţat* (Nota 49) care a vorbit de curând la Zürich despre antroposofie şi care s-a exprimat atât de grosolan, încât până şi tovarăşilor săi li s-a părut exagerat, drept care, după cum se pare, tocmai această combatere a antroposofiei a devenit un fel de mică reclamă. Dar ei asta fac; şi o vor face în continuare, căci vor înainta calomniind cu furie. Aici se vede ce se urmăreşte prin aceste calomnii, prin promovarea neadevărului.

Pe de altă parte, astăzi se mai observă o puternică rezistenţă care însă se petrece în inconştient. Iar aceasta este o trăire dureroasă; aici, în acest domeniu, trebuie să se vorbească despre o opoziţie interioară, care uneori nici nu este gândită împotriva a ceea ce este inerent aspiratiei ştiinţei spiritului. Se pune problema ca, tocmai în acest domeniu, să se înveţe alăturarea deplină la ceea ce vrea în această privinţă ştiinţa spiritului. Căci a judeca ce trebuie să se facă conform cu ştiinţa spiritului, după subiectivismul uzual până în prezent, ar reprezenta, în acest domeniu, exact ceea ce fac preoţii şi alţii în alte domenii, atunci când declară că ştiinţa spiritului este eretică. Ceea ce relevă mişcarea noastră antroposofică este faptul că tocmai în acest domeniu se observă un fel de opoziţie interioară. Se poate spune că aici se manifestă cel mai clar ceea ce, într-un mod bizar, aruncă o lumină asupra anumitor învinuiri ce vin din unele direcţii. Se spune: În această societate antroposifică toţi repetă ce spune unul - în realitate nimeni nu repetă nimic, ci fiecare spune ceea ce crede că ar spune acel unu. Lucrul acesta l-am aflat în atâtea feluri, nu-i aşa? Iată care este cu adevărat credinţa în autoritate. Ciudată credinţă în autoritate! Aceasta s-a manifestat în multe situaţii. Ar fi însă

foarte dăunător dacă acest tip ciudat de opoziţie - în realitate a existat întotdeauna mai multă opoziţie decât credinţă în autoritate, şi de aceea învinuirea de credinţă în autoritate este, într-adevăr, absolut nedreaptă - ar fi mult mai nefast, dacă ceea ce eu sugerez aici drept opoziţie interioară ar căpăta tocmai în domeniul vieţii practice dimensiuni tot mai mari. Căci, atâta timp cât lucrurile vor sta aşa, adversarii tendinţei antroposofice vor spune, desigur: Ei da, o mişcare sectantă fantastică, care, totuşi, nu poate fi practică. Fireşte, ea nu poate fi practică, dacă practicienii nu se ocupă de ea, aşa cum nu se poate coase fără ace de cusut, chiar dacă ştii să coşi.

Prin aceasta aş vrea să atrag atenţia asupra a ceva ce trebuie să fie luat în considerare. Nu dau glas unei critici, nu mă refer la nimic din trecut, ci la ceva necesar pentru viitor. Este de la sine înţeles că n-aş fi făcut aceste referiri, dacă n-aş vedea ridicându-se tot felul de nori de fum. Dar eu atrag atenţia, într-adevăr, asupra a ceva ce trebuie să reprezinte un fel de invitaţie la colaborare, şi de a nu realiza o baricadare în spatele practicii reacţionare şi de a distruge, de fapt, pe baza unei asemenea practici, antroposofia, în ciuda faptului că, poate, se doreşte sprijinirea ei. Aşadar, nu mă refer la ceva ce deja s-a petrecut, ci la ceva ce trebuie să se întâmple in viitor. Este necesar să medităm asupra acestor lucruri.

Pentru astăzi va trebui să mă mulţumesc cu aceste observaţii. Mâine şi poimâine voi face legătura cu aceste preliminarii care, aşa cum veţi vedea, sunt o introducere la înţelegerea lui Hristos în secolul al XX-lea.

Rudolf Steiner

NOUA SPIRITUALITATE ŞI TRĂIREA LUI HRISTOS

GA 200

CONFERINŢA a VI-a

Dornach, 30 octombrie 1920

Dacă înţelegerea a ceea ce se poate numi noua apariţie a lui Hristos trebuie să ocupe în suflete locul cuvenit, este necesar să se dobândească o înţelegere a drumului parcurs de ideea despre Hristos, de reprezentarea lui Hristos de-a lungul istoriei omenirii. Ne amintim că dezvoltarea omenirii a pornit de la o structură sufletească pe care am numit-o deseori un fel de viziune instinctivă, o clarviziune, care era înceţosată, asemănătoare visului. Am caracterizat în repetate rânduri

etapele de dezvoltare ale omenirii în aşa fel, încât am încadrat în diferite perioade de timp forma corespunzătoare a acestei structuri sufleteşti.

Ne vom aminti astăzi de faptul că resturi din vechea stare vizionară a omenirii mai erau încă prezente în perioada în care se petrecea Misteriul de pe Golgota. Misteriul de pe Golgota trebuie perceput mai întâi ca fapt, dar ca un fapt a cărui esenţă nu poate fi pătrunsă niciodată cu intelectul, care, de la mijlocul secolului al XV-lea, constituie structura sufletească a civilizaţiei moderne, care s-a pregătit pentru aceasta încă din perioada greacă, romană. Aşa încât se poate spune: În timp ce se desfăşoară istoria greacă şi istoria romană are loc pe Pământ Misteriul de pe Golgota, în mulţi oameni mai există resturi din vechea clarviziune. Alţi oameni au pierdut această clarviziune, au intrat deja în faza de început a dezvoltării intelectuale. Acesta a fost în special cazul romanilor. De aceea, se poate spune că Misteriul de pe Golgota, potrivit realităţii sale, potrivit esenţei sale, a fost perceput la început numai de către cei care mai păstrau resturi din vechea clarviziune. Această clarviziune instinctuală reprezintă o calitate a vechii populaţii orientale şi s-a manifestat cu precădere la orientali. La urma urmei, şi Iisus Hristos a mers pe Pământ printre orientali. Aşa încât Misteriul de pe Golgota a fost înţeles mai întâi din resturile vechii înţelepciuni orientale. Când acest Misteriu a migrat spre vest, la greci, la romani, s-a putut prelua ceea ce spuneau oamenii care înţeleseseră cu ajutorul resturilor vechii clarviziuni ce se petrecuse, de fapt, pe Pământ. Şi pentru a exista şi o viziune bazată pe o mărturie obţinută cu ochiul sufletesc, în Pavel s-a născut, printr-o iluminare apărută la o vârstă înaintată, starea de clarviziune datorită căreia el s-a putut convinge de autenticitatea Misteriului de pe Golgota. Ceea ce a spus Pavel din experienţa sa, ceea ce au stabilit cu privire la Misteriul de pe Golgota cei care păstraseră resturi din vechea clarviziune, toate acestea au putut fi preluate şi îmbrăcate în forma intelectului care începea să se manifeste; Misteriul de pe Golgota n-a putut fi înţeles de la început cu ajutorul acestui intelect. Felul în care cei care mai păstraseră resturi din vechea clarviziune vorbeau despre Misteriul de pe Golgota era caracterizat drept gnostic. Aş spune că forma de relatare a Misteriului de pe Golgota, aşa cum s-a realizat cu aceste resturi de veche clarviziune, este gnosa creştină. Prezentarea Misteriului de pe Golgota în lumea de mai târziu s-a petrecut în modul descris de mine în cartea ***Creştinismul ca fapt mistic.*** Deci, prima înţelegere a Misteriului de pe Golgota s-a realizat prin aceste resturi de veche clarviziune, prin vechea viziune instinctivă orientală. S-ar putea spune că această veche viziune instinctivă orientală s-a păstrat până la Misteriul de pe Golgota, astfel încât a fost posibil să poată apărea o concepţie cu adevărat umană asupra acestui Misteriu, înainte ca intelectul să intervină şi Misteriul de pe Golgota să nu mai poată fi înţeles. Dacă Misteriul de pe Golgota ar fi avut loc în perioada de maximă înflorire a intelectului, este de la sine înţeles că n-ar fi produs nici o impresie asupra omenirii.

Aşadar, relatările despre Misteriul de pe Golgota s-au petrecut prin intermediul vechilor clarvăzători; de fapt - ştiţi acest lucru din lucrarea mea Creştinismul ca fapt mistic -, evangheliile nu sunt altceva decât relatări despre Misteriul de pe

Golgota dobândite prin clarviziune. Dar iată că asupra dezvoltării omenirii s-a extins acel val care, aşa cum am arătat, prinsese rădăcini încă în lumea greacă, şi care-şi avea izvorul în lumea romană. Acest val a pregătit intelectualitatea viitoare. S-a răspândit gândirea juridic-dialectică, care a condus la gândirea statal-politică. Aceasta s-a extins dinspre sud, a pătruns în acele regiuni în care, aşa cum spuneam ieri, mai exista economia naturală, a ajuns în regiunile nordice. S-a format civilizaţia central-europeană, care, susţinută de Roma, a stat sub semnul dezvoltării intelectualiste, de fapt, juridic-dialectice a sufletului omenesc. Având în vedere ce s-a petrecut acolo, Misteriul nu mai putea fi privit în sensul vechii spiritualităţi, ci intervenea tradiţia şi totul lua forma structurii sufleteşti existente. Totul era îmbrăcat din ce în ce mai mult în dialectică. Prin intermediul romanităţii, Misteriul de pe Golgota a fost îmbrăcat în această dialectică. Din ceea ce era gnosa creştină, din ceea ce se mai baza încă pe vederea ocultă, s-a format teologia pur dialectică, care mergea mână în mână cu dezvoltarea formaţiunilor regale europene, care s-au transformat ulterior în state. Dar primul mare imperiu a fost, de fapt, imperiul clerical laicizat, imperiul clerical străbătut de forme romano-juridice. În plan exterior s-au petrecut multe fapte care arată cum s-a extins în Europa această gândire juridic-dialectică, politică, în care era îmbracată vechea vedere ocultă orientală.

Carol cel Mare, de pildă, a devenit vasal al Papei. Demnitatea de împărat i-a fost acordată de către Papă. Iar dacă studiem forţele prin care s-a manifestat această dominaţie descoperim influenţa clerical-teologică. S-a instituit un fel de imperiu teocratic; dar acesta va fi pretutindeni îmbrăcat în forme juridic-dialectice. Clericii sunt funcţionarii; ei ocupă funcţiile în stat, ei reunesc, în persoana lor, elementul politic cu elementul clerical. Treptat s-a renunţat total la vechea viaţă spirituală bazată pe vedere ocultă, care eliminase spiritul (= Duhul) încă din anul 869, aşa cum am spus deseori, intrându-se într-un imperiu clerical politic, care s-a extins asupra celei mai mari părţi a teritoriilor europene.

Ştiţi din istorie şi din ceea ce v-am prezentat aici din punct de vedere spiritual-ştiinţific că elementele romano-clericalului şi cele care voiau să se desprindă de romano-clerical luptau unele împotriva celorlalte, şi cum aceste lupte au constituit o mare parte a istoriei medievale. Trebuie însă să înţelegem uriaşa deosebire care există între întreaga structură socială a acestei formaţiuni medievale, care s-a transformat apoi în state, şi structura socială a vechiului Orient, care era străbătută spiritual în întregime de vechea vedere ocultă instinctivă şi, mai ales, ce urmări a avut această privire ocultă.

De unde venea, de fapt, ceea ce a constituit conţinutul vechii vederi oculte orientale? Venea din ceea ce era înnăscut; căci înţelepţii Misteriilor căutau să-şi recruteze discipolii dintre oamenii care aveau asemenea capacităţi înnăscute, astfel că puteau ajunge la această vedere ocultă instinctivă. Din marea masă de oameni erau aleşi cei care aveau prin sânge o asemenea vedere. Aşadar, nu exista nici o îndoială că cei care erau trimişi să trăiască în lumea fizică aduceau cu ei resturi de trăiri din lumile spirituale. Eu vorbesc mereu de timpurile în care se

apropia sau deja se petrecuse Misteriul de pe Golgota. Aş vrea să spun că, prin înrudirea de sânge, au mai venit ecouri ale trăirilor din lumile spirituale. Cei care aveau cele mai numeroase amintiri instinctive despre evenimentele trăite înainte de naştere sau de concepţie erau discipoli potriviţi pentru Misterii. Prin clarvedere ei puteau să înţeleagă şi să vadă, respectiv să cunoască, intenţiile zeilor legate de oameni, căci trăiseră aceasta înainte de naştere şi veniseră cu o asemenea amintire instinctivă în viaţa pământeană. Asemenea oameni au fost căutaţi de înţelepţii Misteriilor, de preoţi, pentru a fi puşi în faţa omenirii ca martori ai intenţiilor pe care lumea spirituală le avea în legătură cu lumea fizică. Aceştia erau, la început, oamenii care puteau vorbi de Misteriul de pe Golgota. Se poate spune că era vorba de o cu totul altă plasare a omului în ordinea socială: în funcţie de felul în care Misteriile recunosteau că l-ar fi aşezat zeii înşişi.

Locul aptitudinilor înnăscute prin influenţa legăturilor de sânge era luat acum de acel val medieval în care nu mai exista nimic sau exista din ce în ce mai puţin din ceea ce fusese adus prin naştere din lumile spirituale în lumea fizică, unde nu se mai afla nimic în afară de amintirea instinctivă. Pe ce se putea deci întemeia structura socială în epoca dialectic-juridică? Numai pe autoritate. Autoritatea pe care o pretindeau, mai ales, papii romani luase locul a ceea ce recunoscuseră vechii preoţi ai Misteriilor că ar fi fost adus din lumile spirituale. În vechime, în funcţie de ce provenea din lumile spirituale se decidea şi ceea ce urma să se petreacă în viaţa socială. Acum, acest lucru putea fi hotărât numai prin faptul că anumitor oameni, deci papilor romani şi apoi diferiţilor vasali ai acestora, regilor şi altor principi le revenea o anumită autoritate pe Pământ, într-o oarecare măsură, pe temei juridic, printr-un drept formal. Acum porunceau oamenii, întrucât zeii nu o mai făceau. Iar cine trebuia să poruncească era stabilit printr-un drept exterior.

Aşa s-a impus în evul mediu principiul autorităţii şi se poate spune că în acest principiu a fost integrată întreaga concepţie despre Misteriul de pe Golgota, care era perceput doar ca o comunicare. Ea putea fi, cel mult, îmbrăcată în simboluri, dar numai acolo unde existau imagini. Un asemenea simbol este liturghia cu Cina cea de taină; este tot ce putea trăi creştinul în Biserică. Prin Cina cea de taină el avea nemijlocit revelaţia a ceea ce era împuternicirea puterii lui Hristos în lumea fizică. Faptul că această putere a lui Hristos se putea revărsa pentru credincioşi în lumea fizică provenea, la rândul său, din consacrările bisericii romane.

Ceea ce se dezvolta ca element juridic-dialectic roman purta în sine şi protestul continuu împotriva autorităţii. Căci dacă totul stă sub semnul autorităţii, aşa cum a fost cazul în evul mediu, atunci în om se manifestă deja ceea ce urmează să se întâmple în viitor: protestul interior împotriva autorităţii. Acest protest s-a manifestat sub cele mai diferite fenomene în istorie prin intermediul unor oameni ca *Wyclif; Hus* (Nota 50) etc., care s-au ridicat împotriva principiului autorităţii, care voiau să-l înţeleagă pe Hristos prin intermediul lumii lor interioare, dar pentru care nu sosise momentul potrivit. Aşa încât, de fapt, nu puteai decât să te amăgeşti că îl înţelegi pe Hristos prin lumea ta interioară.

Cei care încă în evul mediu s-au manifestat ca mistici vorbeau şi ei de Hristos, dar nu cunoscuseră încă trăirea lui Hristos. În fond, ei nu ştiau decât vechile relatări despre Hristos. Iar această mişcare de protest împotriva autorităţii devenea din ce în ce mai puternică şi a făcut, fireşte, ca şi presiunea în vederea consolidării acestei autorităţi să crească. Cea mai viguroasă folosire a forţei pentru a consolida această autoritate, pentru a pune, într-o oarecare măsură, sub semnul autorităţii ceea ce porneşte de la Misteriul de pe Golgota, de aşa manieră încât autoritatea să fie eternă, trece drept iezuitism. Iezuitismul nu mai păstrează nimic din Hristos. El conţine în sine răzvrătirea împotriva primei înţelegeri a lui Hristos. Prima înţelegere s-a petrecut în gnosă prin intermediul resturilor de clarviziune orientală. Iezuitismul a preluat doar ceea ce era intelectual-dialectic şi a respins principiul lui Hristos. El n-a dezvoltat o hristologie, ci o doctrină militantă pentru Iisus, o iesulogie. Chiar dacă Iisus era situat deasupra tuturor oamenilor, ceea ce a condus, prin iezuitism, la Misteriul de pe Golgota, trebuia să fie, totuşi, bazat numai pe autoritate.

Aşa s-a pregătit ceea ce a urmat, culminând, după cum am văzut, cu cele trăite de oameni în secolul al XIX-lea, când impulsul lui Hristos, ca fapt spiritual, s-a pierdut complet, când teologia, în măsura în care dorea să fie o teologie modernă, nu mai voia să vorbească decât despre omul Iisus. În timp ce toată această dezvoltare se desfăşura de la sine, au apărut unele neajunsuri. Gândiţi-vă la faptul că dialectica juridică pură a preluat din principiul roman ce mai rămăsese din relatările despre Misteriul de pe Golgota, că preluarea s-a realizat prin simbolistica exterioară, care poate fi interpretată în felul următor: Atunci nu exista posibilitatea ca relatările despre Misteriu să parvină credincioşilor. De aici interdicţia strictă pentru credincioşii Romei de a citi Biblia. Acesta este cel mai important fapt bisericese până târziu în evul mediu. Preoţimea, cercurile catolice conducătoare considerau ca cel mai îngrozitor lucru eventualitatea ca Evanghelia să fie cunoscută de masele largi de credincioşi. Evanghelia provine dintr-o structură sufletească complet deosebită. Ea poate fi înţeleasă numai printr-o structură sufletească spirituală. O structură sufletească dialectică nu poate înţelege Evanghelia. De aceea, în acele timpuri, în care se pregătea intelectul, în care se pregătea dialectica, Evanghelia nu putea fi lăsată să ajungă la mase. Biserica lupta cu furie împotriva cunoaşterii Evangheliei şi-i considera eretici pe cei care se ridicau împotriva interdicţiei de a citi Evanghelia, cum erau, de pildă, waldenezii sau albigenzii; aceştia pretindeau că se informează cu ajutorul Evangheliei în privinţa Misteriului de pe Golgota. Biserica s-a împotrivit, deoarece cunoaşterea Evangheliei nu era compatibilă cu felul în care trata ea Misteriul de pe Golgota; Biserica considera că Biblia este alcătuită din patru evanghelii, care se contrazic una pe alta. Era clar că, dacă evangheliile ar fi fost date pe mâna maselor de credincioşi, aceştia nu s-ar fi ales pentru început decât cu relatări contradictorii, pe care apoi, în condiţiile intelectualităţii aflate în germene, n-ar fi putut să le înţeleagă decât ca pe ceva aflat în plan fizic. Dar un asemenea lucru nu poate fi descris în patru forme diferite. În cazul unui fenomen care trebuie înţeles cu ajutorul unor forţe superioare, se pune problema cum trebuie el privit din mai multe unghiuri de vedere. Am spus deseori că acest lucru este valabil şi în cazul

viselor; oamenii pot visa acelaşi lucru, adică, în interioml lor se poate petrece acelaşi lucru; dar ceea ce se formează în imagini poate diferi foarte mult. Pentru cel care se raportează într-un mod spiritual la Misteriul de pe Golgota contradicţiile conţinute în evanghelii nu reprezintă nimic. Numai că oamenii de la începutul evului mediu nu se raportau în mod spiritual la acest Misteriu; ei se aflau sub semnul dialecticii până în cele mai de jos pături ale populaţiei. Această dialectică nu putea oferi o relatare despre Misteriul de pe Golgota care se contrazicea de patru ori. Iar atunci când Biserica n-a mai putut menţine interdicţia de a se citi Biblia, când s-a ridicat protestantismul, în viaţa europeană a apărut acea discrepanţă care a condus apoi la teologia modernă din secolul al XIX-lea, care a eliminat din evanghelii toate contrazicerile. Şi până la urmă din evanghelii n-a mai rămas decât un pui de găină jumulit. Cea mai anemică parte rămasă, cea mai jumulită, o constituie *lucrurile pe care renumitul (în acest sens) Schmiedel le-a descoperit* (Nota 51); locurile în care nu este lăudat cineva, în care se spune ceva apostat sunt considerate singurele autentice; restul este ignorat. Aşa au apărut descrierile despre Iisus ale teologilor din secolul al XIX-lea şi de la începutul secolului al XX-lea, care nu voiau să-l prezinte decât pe omul Iisus şi care credeau că astfel ar mai fi putut rămâne în cadrul creştinismului. O epocă intelectualist-dialectică putea exista în cadrul creştinismului numai în condiţiile interdicţiei privind lectura Bibliei. O epocă dialectic-juridică nu putea avea alt efect decât eliminarea definitivă a lui Hristos.

Sub imperiul acestui neadevăr s-a dezvoltat omenirea modernă. Această omenire nici nu bănuieşte că, de fapt, trăieşte întru totul sub principiul autorităţii, dar că tăgăduieşte,acest lucru. Greu s-ar putea găsi o amprentă mai evidentă a credinţei în autoritate decât la cei care consideră că ştiinţa oficială contemporană este determinantă pentru lume. Vedem cât de satisfăcuţi se declară oamenii când li se spune că ceva a fost stabilit în mod ştiinţific. Ei ştiu aceasta deoarece aşa le-a spus cineva care a trecut prin gimnaziu, are studii universitare, a devenit docent, profesor universitar, care, aşadar, a fost transmis de către o autoritate; aşa se difuzează noutatea. Ceea ce se difuzează în modul acesta printre oameni este considerat ştiinţă certă. Încercaţi să adunaţi toate cele acceptate de oameni ca fiind ştiinţă certă, constatată. Veti vedea că aceasta nu se bazează - doar ne amăgim în această privinţă, ne lăsăm pradă iluziilor - pe nimic altceva decât pe principiul autorităţii, pe cea mai pură credinţă în autoritate. Aceasta este credinţa care îşi face apariţia, înlocuind celălalt mod de a acţiona asupra structurii sociale care provenea din Orient.

Ne putem explica ura apărută în cadrul acelor cercuri care nu mai aveau nici o înţelegere pentru Misteriul de pe Golgota, care mai păstrau doar o tradiţie perpetuată prin autoritate, care se temeau ca nu cumva Evanghelia să fie cunoscută de masele largi, ură care s-a transformat într-un sistem absolut în special în cadrul iezuitismului: era ura faţă de ce era gnosa. Mai vedem şi astăzi cum, atunci când vine vorba de gnosă, teologii se înroşesc de furie. Trebuie să înţelegem acest lucru, ţinând seama de dezvoltarea istorică a europenilor. Cum au apărut universităţile? Dacă studiem istoria din secolul al XI-lea până în secolele

XIII-XIV vedem că ele s-au dezvoltat din Biserică. Şcolile din mănăstiri au devenit universităţi. Tot ce se preda acolo trebuia să poarte sigiliul Romei, nu putea fi crezut cu adevărat decât ce era pecetluit de Roma. Astfel, principiul autorităţii s-a menţinut şi la cei care nu mai credeau în autoritatea romană. Şi fără a crede în Roma, în autoritatea romană, principiul roman al autorităţii reprezintă structura sufletească a vieţii universitare de astăzi, chiar şi în ţările protestante. Biserica catolică luptă în continuare pentru autoritatea ei, excluzând tot ce este spiritual, denigrează tot ce se ridică deasupra modului ei de gândire dialectic-juridic, tot ce nu vrea să se lase încorporat în principiul social de autoritate. Trebuie să întelegem cât de adânc a pătruns aceasta în structura sufletească a acelor oameni care au trăit în zorii civilizaţiei moderne. Cei mai mulţi nu au mai putut, prin aceasta, lua o atitudine faţă de conţinutul adevărului, ceea ce, în cele din urmă, a dus la marea derută, la teribilul haos în care trăim acum.

Dar noi trăim şi într-o perioadă în care din nou se pregăteşte o clarvedere. Ştiinţa spiritului pregăteşte această clarvedere care trebuie să cuprindă omenirea. Nu este vorba de vechea vedere instinctivă, ci de o clarvedere construită pe conştienţa deplină. Profesorii de teologie, ca şi alţii, luptă împotriva acestei vederi. Ei o confundă cu vechea vedere gnostică; spun tot felul de lucruri, pe care nici ei înşişi nu le înţeleg, împotriva acestei clarvederi moderne. O asemenea clarvedere modernă a apărut ca o necesitate de care omenirea trebuie să fie cuprinsă. În această clarvedere se poate aprinde acum lumina unei înţelegeri reale a Misteriului de pe Golgota.

Aşadar, evoluţia reprezentării despre Hristos este, de fapt, următoarea: Misteriul de pe Golgota se petrece într-o epocă în care mai existau resturi ale vechii clarvederi. Oamenii încă o mai pot înţelege. Ei pun această înţelegere în evanghelii. Creştinismul migrează spre vest, este preluat de lumea romană în spirit dialectic. Este înţeles din ce în ce mai puţin. Despre Misteriul de pe Golgota se spun lucruri care rămân vorbe goale, aşa încât credincioşii sunt mulţumiţi când sunt în Biserică şi preotul le vorbeşte într-o limbă pe care nu o înţeleg. Căci pe ei nu-i interesează să înţeleagă lucrurile, ci, cel mult, să trăiască în atmosfera care sugerează Misteriul de pe Golgota. Iar legătura reală a oamenilor cu Misteriul de pe Golgota se pierde. Se pierde din ce în ce mai mult. Într-o anumită epocă a evului mediu se discută despre semnificaţia unui simbol în care este îmbrăcată cunoaşterea Misteriului de pe Golgota. Începe să se vorbească, de pildă, despre semnificaţia Cinei cea de taină. Dar în acel moment evenimentul deja nu mai este înţeles. Atâta timp cât există ca trăire, nici un fapt nu este disputat. Când, în evul mediu, s-a declanşat cearta în legătură cu Cina cea de taină, ultimul rest de înţelegere pentru eveniment pierise deja, iar jocul dialectic s-a intensificat. În felul acesta s-a dezvoltat viaţa modernă a omenirii, până când interdicţia de a cunoaşte Biblia nu a mai putut rezista. Teoretic, astăzi le este interzis tuturor catolicilor să citească Biblia. Li se permite să citească doar acel extras biblic pregătit special pentru ei, ca şi când evangheliile ar fi o unitate. Catolicilor le este şi astăzi interzis să se preocupe de cele patru evanghelii; este de la sine înţeles că, în clipa în care spiritul modern absoarbe cele patru evanghelii şi ele sunt citite aşa

cum se face o prezentare a unui plan fizic exterior, în clipa aceea evangheliile se volatilizează. Este iresponsabil ca oameni care cunosc bine, care au trăit ei înşişi de-a lungul secolului al XIX-lea fenomenul de volatilizare a evangheliilor prin filologizarea teologiei, să aibă impertinenţa - nu se poate califica altfel - de a spune despre antroposofie că interpretează evangheliile într-un mod arbitrar, că strecoară tot felul de lucruri în evanghelii. Ei ştiu că legătura cu Misteriul de pe Golgota se pierde, dacă evangheliile nu sunt înţelese în sens spiritual. Vedem cu toţii cum pe podium urcă oameni care, de pe poziţiile teologiei catolice sau protestante, flecăresc întruna despre antroposofia care a strecurat ceva în evanghelii, în timp ce ştiu prea bine că, dacă în evanghelii nu pătrunde nimic din concepţia spirituală, ele vor distruge din temelii structura sufletească creştină. Dacă oamenii ar înţelege că pe majoritatea celor care flecărese despre antroposofie nu-i interesează, de fapt, decât cum să-şi administreze cât mai comod funcţiile, ei ar şti că în aceşti teologi nu există nici un sentiment real al adevărului, ci numai teama că modul lor comod de a concepe lucrurile s-ar putea pierde, *întrecând pe Fronmeyer şi pe alţii ca el* (Nota 52), pe care nu-i atinge nici cea mai mică scânteiere a simţului adevărului.

Ceea ce trebuie salvat astăzi este Misteriul de pe Golgota. Şi trebuie făcută pregătirea pentru ca acest Misteriu să se arate din nou Imaginaţiunii oamenilor. Căci intelectului nu-i poate apărea. Intelectul nu poate decât să-l elimine, să-l distrugă, prin arta sa filologică, sau poate să-l păstreze printr-o autoritate tiranică în sens iezuit, pentru cei care nu aspiră la adevăr, ci numai la o viaţă comodă. Pentru cei care aspiră la adevăr există azi calea imaginaţiunii, adică ieşirea în întâmpinarea clarvederii conştiente a lumii spirituale. Se pune problema de a fi în stare să înţelegi întreaga esenţă umană din punctul de vedere al acestei vederi conştiente a lumilor spirituale. Se pune, mai ales, problema ca întreaga educaţie şi întreaga instruire a omenirii să se realizeze din acest punct de vedere.

Ştim că, până la şapte ani, când se schimbă dinţii, copilul trăieşte imitând. Imitaţia nu este, de fapt, altceva decât o retrăire a ceea ce a fost, în cu totul altă formă, înainte de naştere sau de concepţie în lumea spirituală; aceasta se exprimă în imitarea de către copil a mediului uman înconjurător ca un ecou al trăirii spirituale. Apoi, din cel de-al şaptelea an, de la schimbarea dinţilor până la maturizarea sexuală, apare nevoia copilului de autoritate. Ceea ce se mai manifestă astăzi în actul de imitare de către copil trăia într-un anumit mod omul în cadrul vechii structuri orientale. Cei care veneau dinspre Misterii acţionau cu o asemenea forţă, încât oamenii îi urmau aşa cum copilul îi urmează pe adulţii din preajma sa. Apoi apare principiul autorităţii. Iar acum omul se dezvoltă, ieşind din principiul autorităţii şi intrând în principiul care apare în el după maturizarea sexuală, în orice caz, într-un mod personal-individual, altfel decât în raport cu întreaga dezvoltare a omenirii. Astăzi omul se îndreaptă spre o perioadă în care este necesar să dezvolte în sine ceea ce nu poate fi împlinit de la sine. Copilul vine pe lume ca imitator; şi în vechea viaţă socială orientală venea deja pe lume ca imitator. Dar ceea ce era la el principiul imitării a rămas activ în epoca autorităţii, în epoca judecării, în domeniul problemelor sociale, ba chiar şi în cel

al vieţii religioase. Principiul autorităţii s-a impus în vechiul Orient numai raportat la ceea ce era lumea imediat înconjurătoare. Marile probleme ale vieţii au rămas în forma trăirii copilăreşti.

Aceste mari probleme ale vieţii au intrat apoi în epoca evului mediu. Domnea principiul autorităţii. Acum se impune, mai întâi, ieşirea din principiul autorităţii, se impune principiul propriei judecăti. Ceea ce se petrecea în vechiul Orient legat de problemele vieţii religioase, artistice, în general ale vieţii umane, trecând de elementar-naturalul nemijlocit, putea fi căutat în copilul care aducea toate acestea, prin legăturile de sânge, din lumile spirituale în lumea fizică. Când guverna principiul autorităţii, nu trebuia decât să construieşti pe ceva care se dezvolta cu o anumită necesitate din corpul eteric încă inconştient. Când apare principiul judecătii libere, în faţa pedagogiei şi didacticii se ridică o nouă mare răspundere. Acum trebuie privit la copilul în devenire, pentru a înţelege ce se va înălţa de aici. Când copilul împlineşte cincisprezece ani, în el se naşte corpul astral, ceea ce poartă trăirile lumii spirituale în lume, de data aceasta nu inconştient, ci într-un mod din ce în ce mai conştient.

Se apropie momentul în care, pentru orice sistem de educaţie şi de instrucţie, va trebui să se urmărească ce răsare din copil atunci când se află în cel de-al paisprezecelea, al cincisprezecelea an de viaţă. Acest lucru n-a avut mare importanţă în timpurile vechi, pentru că el se leagă de ceea ce trăieşte liber în om, nu de ceea ce aduce omul cu sine prin naştere, de ceea ce nu poate primi prin autoritate, de ceea ce trebuie într-adevăr să scoată din sine însusi. Pentru ca el să poată face acest lucru într-un mod corect trebuie să existe grija de a educa şi instrui corect copilul până în cel de-al paisprezecelea, al cincisprezecelea an de viaţă, pentru ca el să poată dezvolta atunci, în mod corect, corpul astral. În această perioadă mai nouă, educaţia şi instrucţia capătă o semnificaţie cu totul nouă, iar instrucţia n-ar mai trebui făcută fără a înţelege legăturile omului cu lumea spirituală. Aceasta este lupta care înalţă.

Motive instinctive subterane au determinat întrucâtva impunerea a ceea ce, mai târziu, în filosofia idealistă din Europa Centrală şi-a făcut loc spre suprafaţa conştienţei umane, sentimentul Eului, care, de fapt, la Fichte, Schelling şi Hegel avea de-a face numai cu cele trăite de om între naştere şi moarte şi nu cu ceea ce este suprafizic-uman. Spuneam ieri că omul din centrul Europei era izolat prin lumea turcească, prin fenomenul Petru cel Mare, de ce era oriental, dar continua să trăiască, sub formă de moştenire, ceea ce mai apărea în faţa sa ca o revelaţie, care nu fusese înţeleasă, de fapt, decât în vechiul Orient cu ajutorul vechii clarviziuni, ale cărei ecouri se mai aud astăzi în lumea rusă cu sensibilitate asiatică, în lumea rusă încă neeuropenizată. Revelaţia mai trăieşte, în prezent, chiar dacă în decadenţă accentuată, tot în Asia. Aici încă mai supravieţuieşte simţul pentru revelaţie. Elementul intelectualist, elementul pur dialectic este de provenienţă vestică, dezvoltat astăzi doar pentru viaţa economică. Între aceste două elemente, intelectualismul vestic limitat încă în întregime la economic-pământesc, raţionalitatea umană dispusă să se ocupe numai de experienţa

exterioară, şi revelaţia orientală, s-a aflat întotdeauna strangulat elementul central-european. Norii se adunau din ce în ce mai ameninţători, în timp ce, de fapt, exista doar un fel de echilibrare ritmică între revelaţie şi raţionalitate. Înţelegerea raţională a lumii senzoriale exterioare şi revelaţia suprasenzorială, pe care marii scolastici ai evului mediu au încercat să le separe, s-au împletit tot mai mult când au apărut vremurile noi. Aceasta se întâmplă în special în prima jumătate a secolului al XIX-lea, când apare filosofia idealistă din centrul Europei; vedem apoi cum spiritul vestic se răspândeşte în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cum, într-o oarecare măsură, toată Europa, până şi Rusia, se anglicizează, şi cum apare semnul exterior al unui profund proces intern de schimbare pe care, în prezent, omenirea încă nu vrea să-l înţeleagă şi al cărui semn exterior îl constituie starea de fărâmiţare, de prăbuşire a ceea ce este central-european. Tot ce este încleştat între vest şi est zace la pământ, este sfărâmat, nimeni nu ştie de ce să se apuce, se trăieşte în convulsii, se vorbeşte despre tot felul de lucruri cu care se vrea să se meargă mai departe, dar, de fapt, se spun doar banalităţi. Se manifestă o uriaşă neputinţă de a administra cu vechile relaţii. Ce se întâmplă, de fapt? Fie că, prin creşterea înspăimântătoare a impozitelor, se stoarce ce se mai poate din structurile vechi, fie că se completează ceea ce lipseşte prin imprimarea de bancnote fără valoare, scoţându-se pe piaţă într-o săptămână miliarde de bancnote. Şi chiar dacă este vorba doar de un simbol, unora dintre oameni le stă pe suflet această cramponare decadentă de revelaţie în est, nulitatea centrului şi starea de raţionalitate care mai rezidă doar în economic. Despre marea luptă dintre Japonia şi America ei vorbesc ca de o perspectivă - ca şi când la mijloc n-ar fi nimic. Fireşte, oamenii îşi imaginează aceasta doar în mod fizic. Dar este vorba de ceva mult mai profund. Şi dacă ceea ce este real ca element decadent în est, care încă nu a apărut în vest, se întâlneşte cu ignorarea centrului, atunci sentimentul Eului, care şi-a găsit expresia tocmai în centru, în acel haos apărut prin strivirea între est şi vest, se prăbuşeşte. Gândirea legată de Eu a dispărut o dată cu filosofia idealistă din centrul Europei. Nu mai există de la mijlocul secolului al XIX-lea. Chiar şi ceea ce s-a vrut să fie creat din convulsii ca formaţiune statală este astăzi la pământ. Se ridică formaţiuni statale cum este Cehoslovacia, care, cu siguranţă, în timp, nu poate nici trăi şi nici muri. Aceste formaţiuni imposibile se pot ridica datorită faptului că pacea este încheiată de oamenii vestului, care n-au nici o idee despre condiţiile de viaţă din centru. Auzi la Zürich pe câte unul care vine de la Paris şi care le vorbeşte oamenilor, într-o formă foarte spirituală, despre unitatea elementului slovac cu cel ceh. Rămâi uluit aflând ce spune un asemenea profesor despre viitorul Cehoslovaciei, deşi el nu ştie care sunt condiţiile de viaţă din est, nu ştie că acolo estul şi vestul se ciocnesc. Oamenii încă îşi mai acoperă ochii ca să nu vadă cum se anunţă semnele viitorului. Ei nu vor să creadă că în Europa Centrală - ce-i drept, împinsă în momentul de faţă mult spre est - apar situaţii în care restul de oameni care erau purtătorii războiului, astăzi ofiţeri, care nu mai au o justificare în actualele condiţii, pun femei nevinovate să danseze goale în faţa lor şi apoi le înfig baioneta în burtă, răsucind-o. Sunt scene comandate de oameni care, printre altele, au luptat vitejeste în război.

În faţa acestor lucruri omenirea orbită din vest, care încheie pace în împrejurări pe care nu le înţelege, îşi acoperă ochii. Ea nu vede că, de fapt, toate acestea anunţă schimbări importante. Iar oamenii, în mare parte, continuă să trăiască de parcă în lume nu s-ar întâmpla nimic. În felul acesta, ceva este împins, s-ar putea spune, în cea mai desăvîrşită strâmtoare a conştienţei. Ceea ce a provocat odinioară asemenea înălţimi idealiste, asemenea idei care se găsesc la Goethe, Fichte, la Schelling, la Hegel nu se mai întâlnesc în realitate în viaţa oficială. Şi dacă se încearcă ca toate acestea să fie puse în valoare, ca aici la Goetheanum, atunci ele sunt denigrate, apar mizerabili calomniatori care pretind că le înţeleg şi că trebuie să le condamne. Ceea ce acum un secol mai era viaţă spirituală luminoasă este considerat fără nici o valoare. Iar deasupra se îngrămădesc norii din est şi din vest.

Ne întrebăm ce reprezintă tot ce trebuie să-şi găsească expresia în deceniile următoare în modul cel mai îngrozitor? Pe de o parte este chemarea de a fi bine fixat pe solul care va da naştere noii vieţi spirituale, iar pe de altă parte este tresărirea emoţională provocată de ceea ce discutăm noi de mai multă vreme, apropierea lui Hristos în forma în care va trebui el văzut începând din secolul al XX-lea. Căci înainte de a se fi ajuns la acest mijloc de secol Hristos va trebui să fie văzut. Mai întâi însă tot ce este rămăşiţă a vechiului va fi împins în nulitate, norii trebuie să se adune. Omul trebuie să-şi descopere deplina sa libertate. Noua contemplare trebuie să se nască din nimic; omul îşi va extrage din nimic întreaga sa forţă. Ştiinţa spiritului nu vrea decât să-l pregătească pentru aceasta. Iată ceva despre care nu se poate spune că ar vrea acest lucru, ci că *trebuie* să vrea acest lucru.

Rudolf Steiner

NOUA SPIRITUALITATE ŞI TRĂIREA LUI HRISTOS

GA 200

CONFERINŢA a VII-a

Dornach, 31 octombrie 1920

Ieri am încercat să vă spun câte ceva despre relaţiile europene, cum ar trebui ele să se formeze în perioada următoare, şi aţi văzut cum dezvoltarea europeană, în general dezvoltarea civilizaţiei moderne, trebuie să fie legată de dispariţia a ceea ce, în prezent, în anumite domenii, oamenii consideră a fi ceva comod, preţios pentru ei. Aţi înţeles că, pentru cei care ar prefera să trăiască dezvoltarea din

perioada următoare într-un somn comod, în somnul sufletului, nu va exista deloc o trezire confortabilă. Eu nu vreau să spun - şi am sugerat-o şi ieri - că trebuie să se îndeplinească până în ultimul amănunt profeţiile celor care văd esenţa dezvoltării viitoare numai în lucruri exterioare, cum ar fi discrepanţa dintre Japonia şi America. Dar trebuie să considerăm ca fiind iminentă marea luptă spirituală dintre est şi vest, în care va fi înghesuit ceea ce am cunoscut drept cultura propriu-zisă a centrului european. Tocmai din ce s-a manifestat în ultima vreme ca o concepţie modernă despre lume, bazată pe ştiinţele naturii - trebuie s-o spunem, oricât de ciudat sună -, va trebui să apară cea mai intensă aspiraţie spre ceea ce am numit trăirea lui Hristos, care este aproape. Din dezbaterile de ieri am putut afla cât de puţin din această trăire a lui Hristos mai există, de fapt, în prezent. De la Misteriul de pe Golgota, ceea ce se poate numi trăirea lui Hristos a decăzut complet prin dezvoltarea omenirii, şi aceasta în special în ultimele secole. Am văzut, de asemenea, cum, din cauza cramponării de vechea interdicţie privind citirea evangheliilor, care, teoretic, mai este menţinută de Biserica catolică, în ciuda cererii oamenilor de a putea avea acces la ele, de a putea citi Evanghelia, nu se poate dezvolta o trăire a lui Hristos. Am arătat, de asemenea, cum structura sufletească deosebită care se instalează în civilizaţia modernă va duce, la rândul ei, la trăirea lui Hristos, tot aşa cum a condus la o asemenea trăire ceea ce mai rămăsese din resturile vechii clarviziuni instinctive a omenirii din timpul Misteriului de pe Golgota. Dar trebuie să ne fie clar că, dacă evenimente esenţiale, decisive din dezvoltarea omenirii apar într-un alt mod decât se aşteaptă în cercurile filistinilor şi pedanţilor, ceea ce trebuie numit trăirea lui Hristos în prima jumătate a secolului al XX-lea va veni într-un alt mod. Iar acest eveniment va avea în raport cu concepţia despre lume construită pe ştiinţele moderne ale naturii o relaţie ce poate fi schiţată absolut clar.

Gândiţi-vă că de la mijlocul secolului al XV-lea structura sufletească a omului - aşa cum am descris-o deseori, chiar şi zilele acestea - este cu totul alta decât înainte. Istoria exterioară nu ia aceasta în considerare, pentru că ea se menţine mereu 1a suprafaţă. Dar în special în perioada cuprinsă între mijlocul secolului al XIX-lea şi până în zilele noastre structura sufletească a întregii omeniri a fost supusă unei modificări esenţiale. Şi acest lucru este mult prea puţin avut în vedere, pentru că, aşa cum s-au obişnuit, oamenii se cramponează de acele luciuri care le-au fost inoculate odată. O breşă în această rutinară cramponare de ceea ce a fost inoculat se poate observa dacă urmărim astăzi cu sufletul treaz concepţia ce se naşte la generaţia mai tânără şi dacă o comparăm cu concepţia din tinereţe a oamenilor mai în vârstă. Discrepanţa dintre vârstnici şi tinerii de astăzi a fost zugrăvită în special de poeţi şi, dacă oamenii nu s-ar închista prea mult în reprezentările lor obişnuite, aşa încât să nu accepte nimic ce contravine obişnuinţelor lor de gândire, am putea observa ce abis uriaş există, de fapt, între vârstnicii de astăzi şi tinerii de astăzi.

Pe de altă parte, în dezvoltarea omenirii există un uriaş element reacţionar-conservator, şi asupra lui am atras chiar ieri atenţia. Este credinţa în autoritatea ştiinţei curente. Acest lucru este legat de faptul că ştiinţa a cucerit cu paşi uriaşi

conştienţa generală. Tocmai acest lucru este subestimat astăzi. Ar fi de ajuns să urmărim cu ce rapiditate au cuprins reprezentările ştiinţei care s-a format în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea toate sufletele, ajungând până la cele mai neinstruite clase de oameni. Este devărat, unii oameni se mai află într-o stare de pioşenie şi nu vor să ştie nimic despre ce pătrunde în omenire cu ajutorul reprezentării moderne din ştiinţele naturii. În această atitudine este înrădăcinat un uriaş neadevăr, un a-nu-vrea-să-vezi ceea ce se răspândeşte, şi care nu poate fi definit altfel decât ca fiind materialismul omenirii moderne provocat de ştiinţele naturii. Răspândirea acestui materialism popular-ştiinţific nu va cunoaşte în perioada următoare nici o oprelişte, aşa cum cred unii iluzionişti ştiinţifici, ci, dimpotrivă, se va amplifica cu o viteză nebună. Starea de spirit materialistă se va intensifica tot mai mult din cauza haosului civilizaţiei moderne. Din această stare de spirit materialistă, dacă lucrurile sunt suficient pregătite, dacă ştiinţa spiritului îşi face loc, dacă, aşadar, poate exista impulsul unei dezvoltări corespunzătoare chiar şi a copiilor din şcoli, atunci din acest haos pot apărea unele suflete care vor percepe deosebit de intens ceea ce eu aş vrea să caracterizez acum, deşi am făcut accst lucru în cele mai diferite moduri cu alte prilejuri.

Dacă cineva care cunoaşte cât de cât concepţia naturalist-ştiintifică modernă despre lume o urmăreşte cu ochii sufletului, i se va părea deosebit de caracteristic faptul că ea nu este în stare să înţeleagă omul. De fapt, din această concepţie naturalist-ştiinţifică modernă despre lume omul ca atare este exclus. Am avut ocazia, ţinând cursul nostru de nivel superior, să vedem, în cele mai diverse domenii ale diferitelor discipline ştiinţifice, cum acestea nu au nimic de spus despre esenţa propriu-zisă a omului. Nu e nevoie să extragem decât câteva caracteristici din aceste ştiinte. De pildă, doctrina evoluţionistă uzuală a lui Darwin sau Weismann sau oricare alta, indiferent de culoarea ei, prezintă evoluţia fiinţelor de la cea mai puţin evoluată la cea mai desăvârşită şi fundamentează părerea că şi omul a apărut din acest curent de dezvoltare. De fapt, ea nu contemplă în om decât ce este animalic în el şi atât cât să poată spune: Un mădular oarecare, o anume formaţiune a omului apare din cutare mădular, din cutare formaţiune a animalicului. În ce măsură animalicul se prezintă modificat la om, în ce măsură este ei diferit la om faţă de animal, toate acestea nu sunt luate în considerare. Într-o oarecare măsură, omul este eliminat din această ştiinţă. Ea a dezvoltat metode scrupuloase, a întemeiat o disciplină care este necesară dacă vrei să vorbeşti în prezent despre problemele concepţiei despre lume. Dar nu a fost în stare să ridice înţelegerea la ceea ce l-ar putea face inteligibil pe om. Omul este eliminat din ceea ce este astăzi înţelegere stiinţifică, aşa încât îşi apare lui însuşi tot mai mult ca o enigmă. Este un lucru pe care astăzi puţini îl percep; iar cei care îl percep pot să se clarifice teoretic în această privinţă, dar încă nu există un sentiment unitar corespunzător. Din şcolile primare conduse corect vor apărea copii care vor avea sentimentul: Da, avem o ştiinţă care s-a născut din intelectualitatea modernă; dar cu cât mergem mai departe cu această ştiinţă, cu cât învăţăm mai mult de la natură, cu atât mai puţin înţelegem ceva despre noi înşine, despre om.

Intelectul, care a fost şi mai este şi astăzi cea mai importantă forţă sufletească în dezvoltare în ultimele secole, goleşle cu totul omul în privinţa sentimentului de sine, a conştienţei de sine. În acelaşi timp, se manifestă cerinţa ca omul să se aşeze complet pe terenul propriei sale naturi. Aceasta se manifestă, aş putea spune, ca o cerinţă socială esenţială. Pe lângă faptul că ştiinţa din epoca modernă nu poate spune nimic despre om, vedem pretutindeni cerinţe care nu vin prin ştiinţă, ci răsar din profunzimea instinctelor umane, întâlnim, deci, cerinţa: Omul ar trebui să se poată ridica la o existenţă demnă de calitatea de om, omul ar trebui să simtă ce este fiinţa sa. Vedem apărând tot mai multe cerinţe practice şi, pe de altă parte, vedem din ce în ce mai mult neputinţa ştiinţei de a spune omului ceva despre propria sa fiinţă. O asemenea discrepanţă în trăirea umană ar fi fost absolut imposibilă în timpurile mai vechi ale dezvoltării concepţiei despre lume.

Dacă ne reprezentăm încă o dată vechea concepţie orientală despre lume, putem spune: Pe atunci omul ştia că vine din înălţimi spirituale; înainte de a intra în existenţa fizică prin concepţie, respectiv naştere, el trăieşte într-o lume spirituală. El aduce cu sine dintr-o lume spirituală ceea ce mai există în el, ceea ce se manifestă în copilărie ca înclinaţie, ca aspiraţie, ceea ce-i rămâne apoi de-a lungul întregii vieţi pe Pământ. Fiecare oriental din vremurile mai vechi ştia că ce se elaborează din sufletul său în copilărie, în tinereţe, este o zestre din lumile spirituale în care a trăit înainte de a intra în existenţa fizică. Înţelegerea teoretică a faptului că înainte de viaţa pământeană a fost trăită o asemenea viaţă spirituală nu are mare valoare. Valoare are sentimentul viu al acestei trăiri, sentimentul că ceea ce se petrece din copilărie în dezvoltarea sufletească vine din lumea spirituală. Astăzi însă un asemenea sentiment a cedat, în cazul individului, în viaţa socială, în faţa altui sentiment. Aici apare ceva important, pe care trebuie să-l observăm. Asupra omului, pe jumătate inconştient, apasă din ce în ce mai mult povara sentimentului că însuşirile sale sunt moştenite. Cel care urmăreşte astăzi imparţial simţămintele oamenilor vede că omul simte că ceea ce este el este prin părinţi, prin străbunii săi şi aşa mai departe. El nu simte, ca omul din vechime, că ceea ce se manifestă în el vine din copilărie, din acele profunzimi în care s-a înrădăcinat ce a primit din trăirile sale spirituale dinainte de viaţa pământeană, ci simte în sine însuşirile moştenite de la părinţi, bunici şi aşa mai departe. Şi astăzi încă ne mai întrebăm de unde are copilul anumite însuşiri? Şi puţini sunt cei care îşi dau seama că ele îşi au originea într-o trăire sau alta din lumea spirituală; se cercetează dacă vin de la bunica, de la bunicul etc. Cu cât nu se manifestă în individ ca o părere teoretică, ci ca un simţământ de dependenţă faţă de însuşirile moştenite prin viaţa pământeană, cu atât mai apăsător devine cu timpul acest sentiment; el se intensifică cu o viteză nebună. În deceniul următor el va creşte până la insuportabil, căci acest sentiment este legat de un altul, de sentimentul lipsei de valoare a existentei umane. Din ce în ce mai mult omul va simţi lipsa de valoare a existenţei sale, dacă nu va înţelege această fiinţare altfel decât ca o comprimare a însuşirilor moştenite, fizic implantate în sângele său, în organele sale. Astăzi, ceea ce se întâmplă aici nu este, ce-i drept, până la un anumit punct, decât pură teorie. Poeţii au prezentat-o şi ca trăire. Dar se va manifesta ca sentiment, se va manifesta ca percepţie, şi apoi va fi o particularitate stânjenitoare

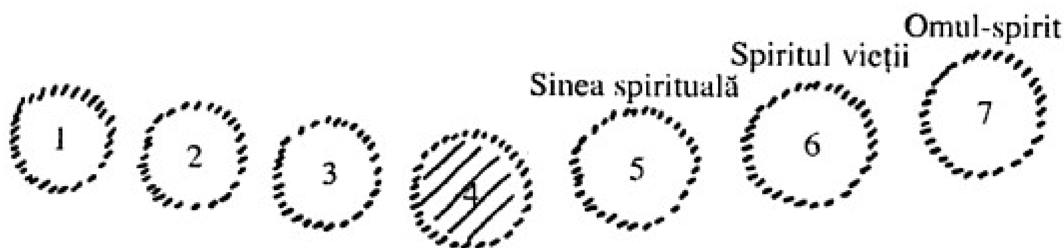
a simţirii omenirii civilizate. Această trăire de sine în însuşirile moştenite se va aşeza pe suflet ca o povară. Astfel, ceea ce ştiinţele naturii nu pot da omului, înţelegerea umană, se va manifesta în lipsa sa, omul nemaisimţindu-se copil al lumii spirituale, ci doar copil al însuşirilor moştenite în existenţa pământeană, fizică.

Aceasta se manifestă însă, în modul cel mai vehement, în viaţa socială. Gândiţi-vă la uriaşul torent de stupizenie apărut în politica mondială din ultimii ani! El s-a dezvoltat în ultimele secole şi a ajuns în punctul culminant în zilele noastre. Marea criză din cel de-al doilea deceniu al secolului al XX-lea s-a instalat atunci când indivizi care nu ştiau nimic despre situaţia omenirii, care aveau în mână conducerea diferitelor naţiuni sau, cel puţin, se aflau în locuri de unde păreau să conducă omenirea, când toţi aceştia vorbeau, de fapt, de o divizare a omenirii în funcţie de voinţa diferitelor naţiuni. În aceste vremuri noi s-a trezit în cel mai rău sens al cuvântului şovinismul naţional. Iar şovinismul naţional răzbate azi în toată lumea civilizată. Aceasta este replica socială a acelei concepţii ultrareacţionare despre lume care vrea să reducă totul la însuşirile moştenite. Atunci când nu mai aspiri să cercetezi fiinţa ca om şi să modelezi structura socială în vederea dezvoltării ei ca om, ci doar să realizezi structura socială care să corespundă celui care este ceh, slovac, maghiar, francez, englez, polonez şi aşa mai departe, uiţi ce este spiritualitatea. În acest caz, orice spiritualitate este exclusă, se doreşte doar ca lumea să fie orânduită în funcţie de însuşirile moştenite; se ajunge din ce în ce mai mult în situaţia de a nu avea în concepţiile proprii nici cel mai mic conţinut, pentru că acest secol al XX-lea trebuia să facă proba că se poate ca un om să fie privit de o mare mulţime drept conducător al lumii, dar, în cuvântările sale, să nu exprime nici un concept, ca *Woodrow Wilson* (Nota 53), care spunea doar cuvinte goale de conţinut. Din această cauză, omenirea a simţit nevoia să se sprijine pe ceva complet lipsit de spirit, pe rudenia de sânge, pe însuşirile naţiunilor înrudite prin sânge, din care n-a apărut nimic altceva în afară de încheierea unor păci în urma căreia oamenii au trasat hărţi privind structurarea lumii civilizate moderne fără a avea habar de condiţiile de viaţă ale acestei lumi. Nimic nu denotă mai evident materialismul noii epoci, această negare a tot ce e spiritual, decât apariţia principiului naţional.

Acesta este, se întelege, un adevăr, care, în prezent, le este dezagreabil multor oameni. Şi aceasta face, la rândul său, ca în suflete să se depună multă minciună. Căci minţim dacă nu recunoaştem cinstit că, atunci când se doreşte fondarea unei ordini mondiale numai pe baza rudeniei de sânge, se neagă spiritul; minţim când spunem că aspirăm spre o concepţie spirituală asupra lumii.

Să analizăm acum mersul evoluţiei actuale a omenirii. Ceea ce izvorăşte din instinctele haotice ale omenirii neagă spiritul. V-am oferit ieri o probă. Pentru a vă proteja nervii delicaţi, nu vreau să amplific lucrurile, deşi aş putea face acest lucru. Vedem cum omul şi-a pierdut înţelegerea pentru fiinţa umană. Să analizăm din punctul de vedere al ştiinţei spiritului imaginea opusă a ceea ce a trebuit să descriu aici ca un sentiment care înalţă.

Ştiţi că ştiinţa spiritului ne spune că planeta noastră, Pământul, pe care omul trebuie să trăiască, este reîncarnarea a trei încorporări anterioare de lumi şi că trebuie să studiem trei corpuri cereşti viitoare ca să înţelegem că Pământul este starea intermediară.



Din cele prezentate de mine în ***Ştiinţa ocutlă în linii mari*** ştim că, în esenţă, ceea ce omul poartă astăzi cu sine ca trup fizic este o moştenire a primei, a celei de a doua, a celei de a treia şi a celei de a patra stări, că ceea ce poartă omul cu sine drept corp etcric este un rezultat al celei de-a doua, celei de-a treia şi celei de-a patra stări; ceea ce noi denumim corpul său astral este rezultatul celei de a treia şi a patra stări, iar Eul său apare în dezvoltarea noastră pămâteană. Când Pământul va intra în stările sale următoare vor mai apărea ceea ce astăzi este doar sugerat ca germene în om, sinea spirituală, spiritul vieţii şi omul-spirit propriu-zis. Acest lucru trebuie desăvârşit în om tot aşa cum în el s-a desăvârşit corpul fizic, corpul eteric, corpul astral şi cum este în prezent, în curs de elaborare, Eul. Dacă vă gândiţi, ştiţi ce poate să vă aducă această evoluţie cosmic-pământeană: pe parcursul evoluţiei Pământului pot fi dezvoltaţi doar germenii sinei spirituale, ai spiritului vieţii şi ai omului-spirit, căci se impune aşteptată transformarea Pământului în cele trei stări ulterioare ale sale, dacă trebuie să se întâmple aceste lucruri. Din descrierea pe care am făcut-o în lucrarea mea ***Ştiinţa ocultă*** veţi înţelege că, în esenţă, sinea spirituală înseamnă trecerea corpului astral într-un stadiu superior, că spiritul vieţii înseamnă trecerea corpului eteric într-un stadiu superior şi omul-spirit înseamnă trecerea corpului fizic într-un stadiu superior. Dar această trecere a corpului fizic într-un stadiu superior va avea loc abia în cea de-a şaptea stare - ceea ce este valabil şi pentru atingerea celorlalte corpuri transformate, evident, în etapele anterioare corespunzătoare. Dar astăzi omul poate recunoaşte că acest lucru trebuie să se petreacă. Da, omul poate astăzi să înţeleagă mai multe, atunci când, depăşind imparţial limitarea din ştiinţele naturii, îşi îndreaptă privirea sufletească asupra propriei sale fiinţe. El trebuie să-şi spună: Desigur, nu pot dobândi sinea spirituală în corpul meu astral în timpul existenţei pământene, nu pot dobândi spiritul vieţii în timpul existenţei pământene în corpul meu eteric, nu pot dobândi omul-spirit în corpul meu fizic, dar sufleteşte trebuie să le prefigurez. Dezvoltându-mi acum sufletul conştienţei, mă pregătesc să primesc în acest suflet sinea mea spirituală în următoarea stare, cea de-a şasea. E drept că nu pot să introduc în întreg corpul meu astral sinea spirituală, dar trebuie să-l aduc în sufletul conştienţei mele. Trebuie să învăţ să trăiesc ca om în

interiorul meu, aşa cum voi trăi cândva, când Pământul va trece printr-o anume evoluţie cosmică în următoarea sa stare de dezvoltare. Eu trebuie să preiau în mine, cel puţin în interiorul meu, în timpul existenţei pământene aceste stări viitoare. Trebuie să-mi pregătesc interiorul în germene, aşa încât şi exteriorul meu să se poată modela în viitor în maniera în care trebuie să-l înţeleg astăzi.

Clarificaţi-vă la nivel de simţire cum stau, propriu-zis, lucrurile. Încă de pe acum omul evoluează, integrându-se în sinea spirituală, aşa cum am mai arătat, integrându-se în stările conştienţei, care sunt de aşa natură încât nu se pot dezvolta complet în timpul vieţii pământene. Aceste stări ale constienţei vor, de fapt, să-l transforme şi în ceea ce priveşte învelişurile sale exterioare, în ceea ce priveşte corpul astral, corpul eteric şi corpul fizic; dar el, ca pământean, nu poate realiza acest lucru. Omul trebuie să treacă prin aceasta în aşa fel, încât să simtă, prin lumea sa lăuntrică, cum se pregăteşte pentru acele stări pe care încă nu le poate dezvolta acum. Aceasta trebuie să fie dezvoltarea normală a viitorului şi omul trebuie să-şi spună: Eu văd fiinţa umană ca pe ceva care, prin esenţa sa interioară, se ridică peste ceea ce pot deveni eu ca fiinţă umană. Ca pământean, trebuie să mă simt ca un pitic faţă de ceea ce este omul propriu-zis. Iar din nemulţumitul care în cel mai apropiat timp va avea copii educaţi corect se va dezvolta tocmai acest sentiment. Copiii vor percepe că nici o instruire intelectualistă nu-i poate conduce la dezlegarea enigmei omului. Omul rămâne în afara a ceea ce se poate şti în mod intelectualist din modelarea socială. Tot ce se poate dezvolta prin formulele stupide ale lui Wilson şi ce trece prin lume ca şovinism va deveni o sumă de pure imposibilităţi. Prin toate acestea civilizaţia modernă se îndreaptă doar spre pure imposibilităţi. Dacă, în cadrul civilizaţiei moderne, veţi întemeia mai multe imperii naţionale, veţi furniza şi mai mulţi germeni ai distrugerii. Omul va spune: Da, dar esenţa omului, care se aprinde înlăuntrul meu, este superioară faţă de ce pot eu realiza exterior. Trebuie să aduc cu totul altceva în lume. Eu trebuie să introduc în structura socială ceva ce este recunoscut din înălţimi spirituale. Nu mă pot lăsa în seama a ceea ce pot învăţa din ştiinţele naturii pentru ştiinţa socială şi altele de acest fel. Dar omul trebuie să simtă sciziunea internă dintre această existenţă pitică de pe Pământ şi ceea ce se aprinde în el ca fiinţă cosmică, aşa cum se va percepe el. Din tot ce poate da omului instrucţia modernă, atât de proslăvită şi de venerată astăzi, va reieşi că, pe de o parte, el se simte pământean şi, pe de altă parte, că omul este mai mult decât o fiinţă pământeană. În realitate, el nu este o fiinţă pământeană, ci este o fiinţă cosmică, o fiinţă care aparţine întregului Univers. Pe de o parte, este legat de Pământ, pe de altă parte, se simte o fiinţă cosmică. Iar acest sentiment se va sedimenta în el. De îndată ce acest lucru nu mai este teorie, ci este simţit de către unii oameni care, datorită karmei lor, se desprind de ceea ce este astăzi un sentiment comun, de îndată ce omenirea se va simţi scârbită şi va ajunge la o răsturnare a sentimentului calităţilor moştenite, a sentimentului şovinismului, se va instala un fel de reverie. Omul se va simţi fiinţă cosmică. Va cere, să spunem aşa cu braţele întinse - desigur, înţeleg acest lucru în mod simbolic - dezlegarea enigmei fiinţei sale cosmice. El se va întreba: Cine îmi dezleagă enigma fiinţei mele ca fiinţă cosmică? Tot ce pot eu să cercetez pe Pământ, ce poate să-mi dea

mie Pământul, tot ce pot lua din ştiinţa modernă, care este atât de preţuită astăzi, mă dezvăluie doar ca fiinţă pământeană, face ca tocmai fiinţa propriu-zisă a omului să apară ca o enigmă nedezlegată. Ştiu că eu sunt o fiinţă cosmică, o fiinţă suprapământeană; cine îmi dezleagă enigma fiinţei mele suprapământene?

Aceasta va fi ca o întrebare fundamentală care se va ridica din suflete. Acest sentiment va fi mai important decât toate celelalte lucruri care pot apărea în următoarele decenii, încă înainte ca secolul să se apropie de mijlocul său. Iar din această aşteptare, din cerinţa ca cineva să dezlege această enigmă a omului care este totuşi o fiinţă cosmică, din această acordare cu Cosmosul va apărea certitudinea: din Cosmos trebuie să se dezvăluie ceea ce nu poate veni de pe Pământ. De aici va apărea această stare de spirit căreia îi vine în întâmpinare Cosmosul. Aşa cum în timpul Misteriului de pe Golgota a apărut Hristosul fizic, aşa va apărea omenirii Hristosul spiritual, singurul care poate da un răspuns, pentru că nu este undeva anume, pentru că trebuie caracterizat ca o fiinţă care s-a legat din extra-pământesc cu omenirea pământeană. Va trebui să se înţeleagă faptul că la întrebarea legată de omul cosmic se poate da un răspuns numai atunci când omului îi vine în ajutor ceea ce, ieşind din Cosmos, se leagă de existenţa pământeană. Aceasta va fi soluţia pentru cea mai importantă disonanţă care a apărut vreodată în existenţa pământeană: disonanţa dintre simţirea umană ca simţire a unei fiinţe pământene şi cunoaşterea sa ca fiinţă suprapământeană, cosmică. Împlinirea acestui imbold îl va pregăti pe om pentru a înţelege cum, din cele mai cenuşii profunzimi spirituale, i se va revela această esenţă, Hristos, care îi va vorbi acum în plan spiritual, aşa cum, în timpul Misteriului de pe Golgota, i-a vorbit în plan fizic. Hristos nu va veni în sens spiritual, dacă oamenii nu sunt pregătiţi pentru aceasta. Ei se pot pregăti numai în felul pe care l-am expus, adică percepând discrepanţa descrisă, apăsaţi teribil de dilema: În primul rând eu sunt o fiinţă pământeană. Dezvoltarea intelectuală din ultimele secole a adus cu sine tot ce mă face să apar ca un pământean. Dar eu nu sunt o fiinţă pământeană. Mă simt legat de o fiinţă care nu este de pe acest Pământ, care poate spune întru adevăr: *Împărăţia mea nu este din lumea aceasta* (Nota 54). Căci omul va trebui să-şi spună: Împărăţia mea nu este de pe lumea aceasta. Din această cauză, el va trebui să fie legat de o fiinţă a cărei împărăţie nu este din lumea aceasta.

Tocmai din ştiinţele care se vor răspândi cu o grabă nebună spre conştienţa populară, trebuie să se dezvolte ceea ce duce omenirea spre noua apariţie a lui Hristos din prima jumătate a secolului al XX-lea. Aceasta nu se putea petrece, desigur, în structura sufletească în care se afla lumea civilizată înainte de anul 1914, când, de fapt, toate cele spuse despre idealuri, despre spiritualitate erau doar minciuni. Nevoia trebuie să-i releve omului aspiraţia spre spiritualitate. Iar Hristos nu va apărea decât celor care se depărtează de tot ce împroaşcă minciuna asupra vieţii pământene. Nu va fi rezolvată nici o problemă socială care nu este legată de această aspiraţie din sfera ştiinţei spiritului, datorită căreia omul poate apărea din nou în lumina adevărului ca o fiinţă suprapământeană. Soluţiile noastre sociale vor rezulta în măsura în care oamenii vor putea percepe în sufletul lor impulsul lui Hristos. Toate celelalte soluţii sociale nu vor duce decât la

distrugere, la haos, căci ele urmăresc să descrie omul ca fiinţă pământeană. Dar omul se ridică, tocmai în epoca noastră, din acea structură sufletească datorită căreia el este în conştienţa sa o simplă fiinţă pământeană fizică. Din starea de armonie a sufletului omenesc şi din nevoie va lua naştere noua trăire a lui Hristos.

Cu atât mai mai mult va trebui acordată atenţie la tot ce împiedică apropierea acestei noi trăiri întru Hristos.

Am văzut şi aici, când a trebuit să dezvăluim concret unele atacuri asupra propriei noastre cauze, cum oamenii se raportează, de fapt, în aşa fel la ştiinţa spiritului care se ridică, încât o combat dintr-un neadevăr lăuntric.

În acest domeniu astăzi se trăieşte cu adevărat ceva ce trebuie avut în vedere în mod absolut nepărtinitor. S-ar putea spune că ştiinţa spiritului primeşte aproape în fiecare zi o lovitură de moarte. Ultima dintre aceste lovituri este cea pe care i-a dat-o un profesor de teologie, *Karl Goetz*, de comun acord cu un alt doctor în teologie, un oarecare *Heinzelmann* (Nota 55). Vreau să fac cu totul abstracţie de faptul că profesorul în teologie Karl Goetz a săvârşit o agresiune, după cum spune el, sau după cum reiese dintr-un articol de ziar, asupra aşa-numitei ştiinţe a spiritului; cu lucruri de felul acesta te obişnuieşti azi din ce în ce mai mult aici la Dornach. Dar tot ce a făcut Goetz poate fi privit şi dintr-un cu totul alt punct de vedere. Putem vedea cât de ignorantă este această erudiţie oficială care ţine în mâna sa formarea tineretului de astăzi. Se poate face abstracţie de faptul că există o agresiune împotriva ştiinţei spiritului, dar se pot avea în vedere şi alte aspecte, şi voi releva unele dintre ele - în orice caz numai potrivit raportului din ziar - care urmează să se manifeste tocmai în această agresiune. Aşadar, se face trimitere la metoda cunoaşterii a ştiinţei spiritului de către un bărbat a cărui profesiune este aceea de a vorbi despre hristologie şi care mănâncă o pâine de pe urma educării tineretului în spiritul hristologiei. Acest om, vorbind despre metoda cunoaşterii a ştiinţei antroposofice, spune că obţinerea imaginaţiunii, a intuiţiei se bazează pe faptul că prin exerciţii are loc în mod artificial o frânare şi o înlăturare a activităţii de reprezentare şi că energia nervoasă economisită astfel produce apoi acele imagini de reprezentare pe care antroposoful le numeşte imaginaţiune şi intuiţie.

Aşadar: activitate de reprezentare frânată şi înlăturată în mod artificial, şi energie nervoasă economisită astfel! Lăsând la o parte faptul că acest domn poate vorbi, desigur, despre energie nervoasă economisită numai ca o ipoteză absolut vagă, căci nici un om nu-şi poate imagina astăzi ceva obţinut pornind de la ştiinţă, prin energie nervoasă economisită, el vorbeşte de activitate de reprezentare frânată şi înlăturată în mod artificial. Oare bărbatul acesta s-a ocupat vreodată cu adevărat, în scrupulozitatea sa ştiinţifică - în acest caz trebuie să aleg corect cuvântul: „scrupulozitate ştiinţifică", pe care îl pun între ghilimele -, de ceea ce este folosit, de pildă, aici ca metodă de cunoaştere pentru a ajunge la imaginaţiuni? Se poate vorbi aici de activitate de reprezentare frînată sau înlăturată artificial? Ei bine, bărbatul acesta şi-ar putea răspunde dacă s-ar ocupa de literatura antroposofică. Reprezentările pe care le consideră ca fiind reprezentările sale normale nu vor fi

respinse. Dacă omul acesta s-ar fi interesat în ce măsură, atunci când a fost ţinut cursul nostru de învăţământ superior, au domnit reprezentări alambicate, n-ar mai fi putut vorbi de faptul că aici este reprimată activitatea de reprezentare. Mai reiese cu prisosinţă acea parte din viaţa de reprezentare nereprimată care, cel puţin în ceea ce priveşte unele ştiinţe de specialitate, poate să şi intuiască ce poate înţelege omul. Aşadar, nu se poate vorbi de o activitate de reprezentare reprimată. Şi dacă s-ar fi familiarizat în aşa-numita sa „scrupulozitate ştiintifică" cu ceea ce a fost descris drept cale spre lumile spirituale, ar fi văzut că aici nu se frânează nimic în mod artificial, aici se eliberează. Este clar că omul nu a înţeles nici un cuvânt din cartea mea ***Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?*** Nu ştie nimic despre metodele cunoaşterii aparţinând ştiinţei spiritului în afară de ceea ce poate culege, potrivit structurii sale sufleteşti, din succesele meditaţiilor unor mătuşi bătrâne. În rest nu înţelege nimic. Şi aşa ceva trece astăzi drept „scrupulozitate ştiinţifică" în ceea ce este ştiinţa oficială.

În legătură cu ce spune el în continuare, că prin zăgăzuirea acestor reprezentări frânate - se poate închipui ceva numai dacă reprezentările sunt zăgăzuite precum apa - doar imaginaţiunile se înviorează, aşa încât arată ca percepţiile senzoriale, aş vrea să adun la un loc paginile în care am tot revenit în cărtile mele la afinnaţia că imaginaţiunile nu au nimic asemănător cu reprezentările senzoriale, cu percepţiile senzoriale. Acest lucru este dezbătut pe larg în cărţile mele. Ce domneşte, prin urmare, în această „scrupulozitate ştiinţifică?" Minciuna, care poate să rezulte din neputinţă, din incapacitate. Dar această minciună se extinde cu o viteză nebună în special în teologic, în filosofic, în ştiinţa istoriei, în domeniul juridic şi în alte ramuri de învăţământ asemănătoare. Asupra acestui fapt ar trebui să-şi îndrepte privirea umanitatea modernă. Căci în aceste fapte rezidă cauzele îndreptării spre haos şi nu în acele pălăvrăgeli ale lui Woodrow Wilson, în cuvinte goale de conţinut şi altele de felul acesta.

Urmează apoi un pasaj frumos; după cum am spus nu pot să discut totul decât pornind de la raportul din ziar, în care ni se spune că, deoarece se ridică involuntar, aceste imaginaţiuni înviorate prin elementul de reprezentare zăgăzuit sunt trăiri necorporale. Nici în acest caz, în „scrupulozitatea sa ştiinţifică" el nu s-a concentrat asupra faptului că nimic nu se înalţă involuntar, că reprezentarea voluntară cunoaşte o intensificare tocmai în cunoaşterea prin ştiinţa spiritului. Poate că omul acesta şi-a adunat cunoştintele din locuri în care trăiesc oameni infantili, unde se desfăşoară şedinţe spiritiste sau mediumnice. Atunci să se adreseze spiritismului infantil, activităţii mediumnice puerile, dar să-şi ia mâna de pe ceea ce nu înţelege nicicum şi nici nu vrea să înţeleagă.

Mai departe el spune: Prin sciziunea conştienţei se scoate la iveală ceea ce personifică apoi imaginaţiunea. Aceasta este o denaturare lipsită de scrupule, mincinoasă, a tot ce este prezentat în cărţile mele ca metodă de cunoaştere a ştiinţei spiritului! Omul îşi pregăteşte astfel terenul pentru ca, în cele din urmă, să poată spune că această ştiinţă a spiritului nu combate creştinismul, dar că, din punct de vedere cultural, nu are nici o valoare. Şi acum urmează ceva deosebit de

„frumos": Această ştiinţă a spiritului este lipsită de valoare din punct de vedere cultural, căci telepatia nu va înlocui niciodată telegraful, citirea gândurilor nu va înlocui telefonul şi vindecarea magnetică nu va înlocui niciodată medicina!

Aşadar, în timp ce aici, în Goetheanum, s-a vorbit pe parcursul acestui curs de învăţământ superior despre medicină, excluzând într-adevăr orice diletantism, orice credinţă în puterile tămăduitoare magnetice, şi în timp ce s-a făcut trimitere la medicina absolut serioasă, un doctor teolog vorbeşte în imediata vecinătate, după terminarea cursului, despre faptul că toate strădaniile ştiinţei spiritului ar consta în dorinţa de a înlocui medicina cu puterile tămăduitoare magnetice. Cu asemenea palavre cucereşte astăzi un doctor în teologie publicul actual! Şi obţine succese atunci când îi vine în ajutor un spiriduş, un spiriduş modern, şi în final adaugă că Hristos nu poate fi descoperit prin ştiinţa spiritului, ci numai prin evanghelii. Ar trebui însă să-l întrebăm pe acest spiriduş: Prin care dintre evanghelii? Ar trebui întrebat, de asemenea: Ce aţi făcut din evanghelii cu teologia voastră? Rezultatul este că, în cele din urmă, întreaga hristologie a dispărut din evoluţia modernă. Şi acum, când terciul e gata, auzim: Ceea ce vine de la ştiinţa spiritului nu este necesar pentru elementul creştin, pentru că aici trebuie să acţioneze simplitatea evangheliilor. Nu este, oare, aceasta cea mai autentică ipocrizie? Este o ipocrizie să cunoşti ce a furnizat critica modernă a evangheliilor şi apoi să spui: Salvarea pentru epocă şi eternitate trebuie să vină din evanghelii, fără contribuţia ştiinţei spiritului.

Dar ce rezultă de aici? Tăgăduirea lui Hristos. Iar cei mai îndârjiţi tăgăduitori ai lui Hristos sunt astăzi teologii. Cei care nu vor să se propage nici o idee despre Hristos sunt astăzi teologii. Şi înainte de a se înţelege că această nouă trăire a lui Hristos în secolul al XX-lea trebuie să se petreacă în aşa fel, încât teologii de toate confesiunile să-l respingă pe Hristos, el nu va veni. El li se va arăta din nou oamenilor atunci cînd cei care se numără „printre ai săi", învăţaţii şi fariseii moderni, îl vor fi tăgăduit.

Nu este uşor să pătrunzi în adâncul acestor lucruri, căci oamenii prezentului nu sunt înclinaţi să conteze pe o asemenea atitudine. Adversarii se află la posturile lor. Ei sporesc la maximum intensitatea luptei. Lupta noastră, ceea ce stă în putinţa noastră să facem, este slabă, slabă de-a binelea, iar concepţia noastră antroposofică este în multe privinţe somnolentă, somnolentă de-a binelea. Aceasta este marea durere care-l cuprinde pe cel ce pătrunde pe deplin lucrurile. Se simte din ce în ce mai intens cum ceea ce se crede că este spus în concordanţă cu cerinţele timpului, în scopul vindecării sociale a epocii, nu reprezintă, de fapt, nimic altceva decât un foileton vorbit. S-ar dori ca oamenii să-şi însuşească ceea ce rezultă din ştiinţa spiritului, dar ei lasă să treacă viaţa, privesc la cei care, prin minciună, dirijează totul şi, cu o anumită voluptate interioară, preiau adevărurile ştiiniei spiritului ca un foileton vorbit. De aceea trebuie să-şi facă apariţia seriozitatea profundă, sacră în preluarea esenţei ştiinţei spiritului, abandonarea practicii de a prelua ştiinta spiritului ca pe orice alt produs literar, ca pe ceva de care te amuzi, pentru că aduce cu sine dorul după o viaţă viitoare care urmează

morţii. Astăzi există încă o uriaşă prăpastie între ceea ce este necesar pentru viziunea asupra ştiinţei spiritului şi ce este în realitate. Vedeţi, se poate face complet abstracţie de ceea ce reprezintă un asemenea atac asupra antroposofiei din partea lui Goetz sau a lui Heinzelmann, e suficient să-ţi dai seama de capacităţile lor, pentru a spune: Cum s-a făcut selecţia valorilor de s-a ajuns ca aceşti oameni să ocupe posturi de conducere? Însă înainte de a ne pune această întrebare în modul cel mai serios, înainte de a vedea unde este greşeala nu vom putea merge mai departe. Nici o declamaţie despre idealuri sociale sau de alt fel nu va folosi la nimic, dacă nu se va cunoaşte ceea ce se manifestă în mod absolut principial în prezentul nostru. Căci nenorocirea epocii actuale porneşte de la viaţa noastră spirituală denaturată, care a pătruns adânc în neadevăr şi care nici măcar nu conştientizează aceasta. Cât de flagrant contrastează cu adevărul modul în care sunt preluate cele spuse aici! Nu am intenţionat să realizăm un foileton vorbit, ci să punem la dispoziţia tuturor o forţă vitală şi treptat va trebui să înţelegem această forţă.

Aceasta este ceea ce voiam să vă spun azi, în sens pozitiv şi negativ, despre spiritul epocii noastre. Spiritul epocii noastre trebuie să fie spiritul aşteptării, trebuie să fie spiritul care-şi dezvoltă din aşteptare înţelegerea marii trăiri născute din nevoie în prima jumătate a secolului al XX-lea. Dar, dacă nu vom înţelege, în adevăr, tot ce ne stă în cale ca o piedică, nu vom putea întâmpina această trăire. Dacă îngenunchem, aşa cum o facem atât de des din comoditate, din voluptate interioară, în faţa traditionalului şi dacă nu vrem să conştientizăm că prin aceasta ne depărtăm de adevăr, nu ne putem pregăti pentru trăirea lui Hristos din secolul al XX-lea. De această maturizare depinde totul; de faptul dacă depăşim vorbăria teologică despre Hristos, pentru a înainta cu adevărat spre înţelegerea lui.

Rudolf Steiner

CE FACE ÎNGERUL ÎN CORPUL NOSTRU ASTRAL?

GA 182

Zürich, 9 octombrie 1918

Înţelegerea antroposofică a spiritului nu trebuie să fie numai o părere teoretică despre lume, ci trebuie să fie un conţinut de viaţă şi o forţă de viaţă. Ea îşi împlineşte sarcina numai când ne transpunem în situaţia care ne permite să consolidăm atât de mult concepţia antroposofică despre lume, încât ea devine cu adevărat deplin vie în noi. Căci prin faptul că ne unim sufletele cu înţelegerea antroposofică a spiritului am devenit, într-un anumit sens, paznicii unor fenomene foarte exacte şi importante ale evoluţiei omenirii.

Oameni care altminteri năzuiesc spre o concepţie sau alta despre lume sunt convinşi, în general, că gândurile, reprezentările, în afară de ceea ce sunt ele în sufletele lor, nu mai sunt şi altceva în contextul universal; oameni care au astfel de concepţii cred că gândurile şi reprezentările se vor integra în mod viu în lume, aşa cum reuşeşte omul să le impună lumii, în măsura în care el săvârşeşte fapte evidente. Modul de a gândi antroposofic presupune de la început că ne este limpede faptul că gândurile şi reprezentările noastre, pentru a se realiza, trebuie să mai găsească şi alte căi decât ceea ce se întâmplă în lumea sensibilă prin faptele noastre evidente din lumea simţurilor. În recunoaşterea acestei necesităţi a vieţii se găseşte deja ideea că antroposoful ar trebui să se implice într-un mod oarecare la veghea asupra semnelor timpului. În evoluţia lumii se întâmplă unele lucruri; omul, mai ales omul epocii noastre, trebuie să ajungă la o înţelegere adevărată cu privire la ce se întâmplă în evoluţia lumii în care trăieşte.

Cu privire la omul luat izolat, oricine ştie că trebuie să ia în considerare dezvoltarea sa proprie, nu numai faptele exterioare din ambianţa sa. Exprimat foarte grosolan, faptele exterioare sensibile, care se petrec acum, sunt trăite de oameni care au vârsta de cinci, zece, douăzeci, treizeci, cincizeci, şaptezeci de ani. Cu toate acestea, nici un om raţional nu va cere să se instituie aceeaşi relaţie cu faptele pentru toţi aceştia, indiferent de vârstă. Modul cum trebuie să se comporte oamenii faţă de ambianţă poate fi determinat numai dacă se ţine seama de dezvoltarea fiecăruia. Aşa cum orice om este supus unei anumite dezvoltări, aşa cum are forţe diferite ca copil, ca adult, la mijlocul vieţii, şi ca bătrân, tot aşa omenirea, în cursul evoluţiei ei, este în esenţa sa altceva în secolul al XX-lea decât era în secolul al XV-lea sau chiar în timpul Misteriului de pe Golgota. Este o foarte mare lipsă a timpurilor noastre că nu se cunoaşte faptul că există concepţia potrivit căreia se poate vorbi cu totul abstract despre om sau despre omenire, în general, şi că această omenire este supusă unei evoluţii.

Acum se pune întrebarea: Cum se ajunge la o înţelegere mai exactă a acestor probleme? Vă amintiţi că am discutat adeseori despre un aspect important care priveşte această evoluţie.

Perioada greco-romană, care se întinde din secolul al VIII-lea î.Hr. până în secolul al XV-lea d.Hr., aproximativ, o considerăm perioada culturală a sufletului raţiunii, iar perioada care a început în secolul al XV-lea aparţine perioadei culturale a sufletului conştienţei. Prin aceasta am stabilit un lucru esenţial pentru evoluţia umanităţii, în ceea ce priveşte timpul nostru. Noi ştim, prin aceasta, că forţa cea mai importantă pe care putem conta în evoluţia umanităţii între secolul al XV-lea şi până la începutul mileniului al patrulea este sufletul conştienţei. Dar în adevărata ştiinţă a spiritului nu este îngăduit să ne menţinem la generalităţi şi abstracţiuni; trebuie văzute, sesizate pretutindeni faptele concrete. Abstracţiunile servesc numai când cineva este curios într-un sens foarte obişnuit. Dacă vrem să facem din ştiinţa spiritului o forţă de viaţă trebuie să fim mai mult serioşi decât curioşi, nu trebuie să ne oprim la asemenea abstracţiuni ca cele despre care tocmai am vorbit. Este foarte corect, chiar deosebit de important, faptul că trăim

în epoca sufletului conştienţei, că trebuie avută în vedere în mod preferenţial dezvoltarea sufletului conştienţei, dar nu trebuie să ne oprim aici.

Dacă vrem să ajungem la o anumită concepţie despre lucruri, trebuie să privim, înainte de orice, cu mai mare atenţie spre fiinţa omului însusi. Noi oamenii suntem alcătuiţi, în sens antroposofic, când coborâm de sus în jos, din Eu, din corp astral, corp eteric, pe care l-am numit în ultimul timp şi corp al forţelor formatoare, şi din corp fizic. Dintre aceste mădulare ale naturii umane, de fapt, numai Eul este cel în care trăim şi acţionăm spiritual-sufleteşte mai întâi. Doar Eul ne-a fost dăruit prin evoluţia noastră terestră şi de către Spiritele formei care o dirijează. Tot ceea ce pătrunde în conştienţa noastră pătrunde prin Eul nostru. Iar când Eul nu se manifestă în aşa fel încât să poată fi în legătură cu lumea exterioară - chiar dacă prin intermediul celorlalte corpuri -, atunci avem tot atât de puţină conştienţă ca în perioada cuprinsă între adormire şi trezire. Eul este ceea ce ne leagă de lumea înconjurătoare. Corpul astral ne-a fost dat în cursul dezvoltării lunare care a premers dezvoltării pământeşti, corpul eteric în cursul dezvoltării solare anterioare celei lunare, corpul fizic l-am primit ca primă structură în cursul evoluţiei saturniene.

Dar, dacă veţi urmări descrierea acestor corpuri în ***Ştiinţa ocultă în linii mari***, veţi vedea cât de complicat a fost procesul naşterii a ceea ce este omul constituit din patru mădulare. Din datele furnizate de Ştiinţa ocultă nu se vede că la structurarea fiinţei umane în trei învelişuri au coacţionat spirite aparţinând tuturor ierarhiilor? Nu vedem oare că ceea ce ne învăluie sub formă de corp fizic, corp eteric, corp astral este de natură foarte, foarte complicată? Nu numai că ierarhiile au colaborat la formarea acestor învelişuri, dar ele mai lucrează încă în interiorul lor. Cei care cred că omul este doar o asamblare de oase, sânge, carne etc., despre care ne povesteşte ştiinţa naturii curentă, fiziologia, biologia sau anatomia, nu-l înţeleg.

Dacă ne apropiem de realitatea acestei fiinţe, vedem cum în tot ceea ce se petrece în învelişurile umane, fără conştienţa noastră, interacţionează cu înţelepciune entităţi spirituale ale ierarhiilor superioare. Din schiţa pe care am făcut-o în Ştiinţu ocultă cu privire la coacţionarea diferitelor spirite ale ierarhiilor superioare pentru a putea fi realizat omul, puteţi înţelege cât de complicată trebuie să fie această problemă in toate detaliile ei. Şi totuşi, dacă se urmăreşte înţelegerea omului, este indispensabilă apropierea tot mai mare de detalii, de concret.

Bineînţeles, este deosebit de greu să cuprinzi, în acest domeniu, chiar şi numai în gând, o problemă concretă. Aceste probleme concrete sunt foarte complexe. Gândiţi-vă că cineva ar vrea să întrebe: Ce face, în ciclul evolutiv actual al omenirii, în anul 1918, în corpul eteric al omului, să spunem, ierarhia serafimilor sau aceea a Tăriilor? Această problemă se poate pune aşa cum am pune, de exemplu, întrebarea: Plouă acum la Lugano sau nu? Nu vom putea găsi răspunsul nici într-un caz nici în celălalt prin reflectare sau numai printr-o teorie, ci prin apropierea de fapte. Cum ne putem informa? Aşa cum, printr-o telegramă sau o

scrisoare sau pe altă cale asemănătoare, eu pot întreba dacă plouă sau nu la Lugano, tot aşa trebuie să ne informăm, printr-o pătrundere adevărată în fapte, ce sarcină anume au de îndeplinit Sfintele Înţelepciuni sau Sfintele Tronuri în actuala epocă a umanităţii, în corpul eteric al omului. Însă o întrebare ca cea formulată acum este deosebit de complicată şi noi nu putem decât să ne apropiem într-o oarecare măsură de domeniile în care apar astfel de dileme. De fapt, acest domeniu este protejat, pentru ca omului să nu-i crească aripile până la cer, iar el să devină hipercurajos şi mândru, dacă năzuieşte spre cunoaştere adevărată.

Perspectivele cele mai apropiate care ne privesc întrucâtva nemijlocit sunt cele pe care le putem vedea cu claritate. Noi trebuie să vedem clar, în cazul în care nu vrem să dormim şi să privim în mod pasiv evoluţia umană. Aşadar, vreau să vă vorbese despre o problemă care nu este atât de vagă ca întrebarea: Ce fac Tăriile sau Sfintele Tronuri în corpul nostru eteric? Este vorba de o întrebare care trebuie să-l privească pe omul prezentului: Ce fac fiinţele cele mai apropiate omului, îngerii (Angeloi), în epoca actuală a umanităţii în corpul astral?

Corpul astral , dacă privim în fiinţa noastră interioară, este cel mai apropiat de Eul uman. Aşadar, este de sperat că răspunsul dat întrebării puse mai înainte ar putea să ne intereseze în mod deosebit. Îngerii sunt ierarhia imediat următoare ierarhiei umane. Aşadar, punem o întrebare modestă, dar vom vedea că răspunsul este foarte important pentru noi.

Ce putem să spunem oare despre problema ridicată de o astfel de întrebare? Cercetarea spiritului, făcută cu seriozitate, nu este o joacă cu reprezentări sau cu cuvinte, ci acţionează cu adevărat în domeniile în care lumea spirituală devine intuitivă. În felul acesta, ceva apropiat poate chiar să fie privit. Dar la această întrebare se poate răspunde cu exactitate, de fapt, numai în epoca sufletului conştienţei.

Aţi putea gândi: Dacă această întrebare ar fi fost pusă în alte epoci, probabil am fi avut un răspuns. Dar nici în perioada clarviziunii de tip atavic şi nici în perioada culturii greco-latine nu s-ar fi putut răspunde la această întrebare, deoarece imaginile care erau primite în suflet întunecau observaţiile asupra faptelor îngerilor în corpul nostru astral. Nu se putea vedea nimic tocmai datorită faptului că oamenii aveau imaginile pe care le furniza clarvederea atavică. Iar în perioada greco-latină gândirea nu era încă atât de puternică cum este acum. Gândirea a evoluat în perioada naturalist-ştiinţifică, astfel încât perioada sufletului conştienţei este cea în care se poate pătrunde în mod conştient într-o problemă ca cea formulată mai sus. Ea trebuie să exprime fecunditatea ştiinţei spiritului, şi anume faptul că nu închidem gura altora cu teorii, ci ştim să spunem lucruri care au o semnificaţie activă, deosebită pentru viaţă.

Ce fac îngerii în corpul nostru astral? Putem afla numai dacă urcăm până la un anumit grad de conştienţă clarvăzătoare, astfel încât să vedem ce se întâmplă în corpul nostru astral. Aşadar, trebuie urcat cel puţin până la un anumit grad de

cunoaştere imaginativă, ca să putem da un răspuns întrebării de mai sus. Atunci vom afla că aceste entităţi aparţinând ierarhiei îngerilor (Angeloi) - şi într-un anumit mod fiecare înger îşi are sarcina sa pentru fiecare om, dar şi prin coacţionarea lor - formează imagini în corpul astral uman. Ei formează aceste imagini sub îndrumarea Spiritelor formei. Dacă nu urci la cunoaşterea imaginativă nu ştii că în corpul nostru astral se formează în continuu imagini, care iau naştere şi trec. Dacă asemenea imagini nu s-ar forma, nu ar avea loc o evoluţie a umanităţii în viitor, care să corespundă intenţiilor Spiritelor formei. Ceea ce vor Spiritele formei să realizeze cu noi până la sfârşitul evoluţiei pământene, şi mai departe, trebuie să dezvolte mai întâi ca imagini, din care se va naşte mai târziu omenirea transformată, realitatea. Aceste imagini le formează încă de pe acum în corpul nostru astral Spiritele formei, prin intermediul îngerilor. Îngerii formează, în corpul astral uman, imagini care pot fi atinse cu gândirea dezvoltată până la clarviziune, şi pe care noi le putem urmări. Reiese cu claritate că aceste imagini se formează după impulsuri foarte exacte, după principii foarte precise. Ele se formează în aşa fel, încât în aceste imagini se află într-o anumită măsură forţe care vor contribui la evoluţia viitoare a omenirii. Oricât de ciudat ar suna ce voi spune, în această activitate îngerii au o viziune foarte clară privind modelarea socială viitoare a vieţii umane pe Pământ: realizarea, în corpurile astrale umane, a unor imagini care să aducă stări sociale foarte concrete în convietuirea viitoare a oamenilor.

Oamenii se pot împotrivi recunoaşterii faptului că îngerii vor să declanşeze în ei idealuri viitoare, totuşi lucrurile aşa stau. În această acţiune funcţionează un principiu foarte precis, şi anume că în viitor nici un om nu va putea sta liniştit, savurându-şi fericirea, dacă alături de el se vor afla alţii care sunt nefericiţi. În viaţa fizică domneşte un anumit impuls de fraternitate, de comuniune a neamului omenesc, de frăţietate corect înţeleasă, cu privire la stările sociale. Acesta este un punct de vedere potrivit căruia îngerii formează imaginile în corpul astral uman.

Dar mai există şi un al doilea impuls prin care îngerii formează imagini, dintr-un alt punct de vedere; ei nu urmăresc anumite intenţii numai cu privire la viaţa socială exterioară, ci şi cu privire la sufletul uman, la viaţa sufletească a oamenilor. În această privinţă, ei urmăresc, prin imaginile pe care le impregnează corpului astral, ca în viitor fiecare om să vadă în semenul său ceva de natură divină.

Deci, ţineti minte! În funcţie de intenţia care sălăşluieşte în lucrarea îngerilor, se vor obtine rezultate diferite. Va trebui să nu mai contemplăm omul ca pe un animal superior dezvoltat numai prin calităţile sale fizice, atât în teorie cât şi în practică, ci să-l abordăm cu sentimentul că în el apare ceva care se reveleazǎ din fundamentele divine ale Cosmosului, prin carne şi sânge. Ceea ce este spus de îngeri în imagini este înţelegerea omului ca imagăne revelată din lumea spirituală cu maximă seriozitate, cu maximă intensitate posibilă, cu maximă inteligibilitate.

Cândva, când acest lucru va fi realizat, rezultatele vor fi de o mare însemnătate. Orice religiozitate care se va dezvolta în viitor se va baza pe faptul că în fiecare om va fi recunoscut ca adevărat, în practica nemijlocită a vieţii, nu numai teoretic, chipul divinităţii. Atunci nu va putea să existe, nu va fi necesară nici o constrângere religioasă, căci orice întâlnire a unui om cu oricare alt om va fi dinainte o faptă religioasă, o taină, şi nimeni nu va avea nevoie, pentru menţinerea vieţii religioase, de o biserică specială care are aranjamente (dispoziţiuni) exterioare, pe plan fizic. Dacă se înţelege corect pe sine, Biserica nu poate urmări decât să devină inutilă în plan fizic, întrucât întreaga viaţă va deveni expresia suprasensibilului.

La baza lucrării îngerilor stă intenţia de a revărsa libertate deplină în viaţa religioasă a oamenilor. Mai există şi un al treilea element important: să se dea oamenilor posibilitatea de a ajunge, prin gândire, la spirit, de a trece, prin gândire, peste prăpastie, la trăirea în spiritual. Ştiinţa spiritului pentru spirit, libertate religioasă pentru suflet, fraternitate pentru trupuri, toate acestea sună ca o muzică a Universului, prin lucrarea îngerilor în corpurile astrale omeneşti. Nu trebuie decât să-ţi înalţi starea de conştienţă până la un alt nivel, să te simţi transpus în locul de lucru al îngerilor, în corpul astral uman.

Acum ne aflăm în perioada sufletului conştienţei, etapă în care îngerii acţionează în corpul astral uman în modul în care am spus mai înainte. Oamenii trebuie să ajungă treptat, în mod conştient, la înţelegerea acestor lucruri; face parte din evoluţia umană. Cum se ajunge la înţelegerea a ceea ce am spus acum? Unde se realizează această lucrare? În prezent, ea se realizează încă în omul care doarme. Se află în stările de somn ale omului, în intervalul dintre adormire şi trezire. Se găseşte şi în stările de somn în care omul este treaz. Am vorbit adeseori despre faptul că oamenii, în ciuda faptului că sunt treji, realizează dormind cele mai importante treburi, de fapt, îşi petrec viaţa dormind. Şi vă pot da asigurarea, nu foarte îmbucurătoare, că, dacă priveşti viaţa în mod conştient, găseşti foarte, foarte mulţi oameni care dorm. Ei trăiesc fără să fie preocupaţi, fără să-i intereseze cele întâmplate, fără să se lege într-un fel de ce se petrece în jurul lor. Evenimentele mari ale lumii trec adeseori pe lângă ei, aşa cum trec pe lângă un om adormit, deşi oamenii par treji. Însă chiar când oamenii aflaţi în stare de veghe întâmpină dormind un lucru neobişnuit, în corpurile lor astrale se desfăşoară această lucrare importantă a îngerilor despre care v-am vorbit, în mod independent de ceea ce oamenii vor să ştie sau nu.

Astfel de lucruri se petrec adeseori într-un mod care trebuie să pară oarnenilor cu adevărat enigmatic, paradoxal. În acest caz, unii sunt consideraţi nedemni de a intra într-o legătură oarecare cu lumea spirituală. În realitate însă un asemenea om nu este, în încarnarea actuală, decât o bonetă de noapte, care petrece dormind tot ce se întâmplă în jurul său; în corpul său astral însă îngerul lucrează la viitorul omenirii, acţionând din spirit de colectivitate îngerească. Corpul său astral este totuşi folosit, şi acest lucru poate fi observat chiar privind acest corp. Dar trebuie

ca aceasta să se impună în conştienţa umană. Sufletul conştienţei trebuie să fie ridicat până la recunoaşterea a ceea ce nu poate fi aflat decât pe o asemenea cale.

După ce am făcut această introducere, veţi înţelege de ce acum vă atrag atenţia asupra faptului că tocmai perioada sufletului conştienţei împinge spre un eveniment foarte exact şi că, deoarece avem de-a face cu sufletul conştienţei, va depinde de oameni cum se va desfăşura acest eveniment în evoluţia umanităţii. Evenimentul se poate produce cu un secol mai devreme sau mai târziu, dar el trebuie să pătrundă în evoluţia omenirii. El ar putea fi caracterizat, spunând că oamenii trebuie să ajungă, prin sufletul conştienţei,prin gândirea lor conştientă, la a vedea cum pregătesc îngerii viitorul omenirii. Ceea ce ne învaţă ştiinţa spiritului în acest domeniu trebuie să devină înţelepciune de viaţă practică, încât oamenii să poată avea convingerea fermă că este bunul propriei lor raţiuni înţelegerea faptului eă îngerii vor acest lucru, aşa cum am arătat mai sus.

Neamul omenesc a progresat atât de mult cu privire la apropierea de libertatea sa, încât depinde de el dacă vrea să întâmpine dormind evenimentul amintit sau în deplină conştienţă. A-l întâmpina în deplină conştienţă înseamnă: În prezent, poate fi studiată ştiinţa spiritului, ea este la îndemâna tuturor. Dacă pe lângă aceasta se mai fac şi tot felul de meditaţii, dacă se ţine seama de indicatiile practice din lucrarea ***Cum se obţin cunoştinţe despre lumile superioare?***, ideea este şi mai bine susţinută. Dar acest lucru se întâmplă chiar şi dacă se studiază numai ştiinţa spiritului, înţelegând-o conştient, în mod corect. În prezent, ştiinţa spiritului poate fi studiată fără a-ţi însuşi capacităţi clarvăzătoare; fiecare om poate să facă acest lucru, dacă nu-şi pune singur în cale prejudecăţi. Dacă studiază ştiinţa spiritului, oamenii se trezesc în conştienţa lor în aşa măsură, încât anumite evenimente nu sunt petrecute în stare de adormire; ele trec în stare conştientă.

Iar aceste evenimente le putem caracteriza foarte exact. În fond, faptul de a şti cum acţionează îngerul este numai faza pregătitoare. Aspectul principal este că într-un anumit moment va interveni un lucru cu o triplă semnificaţie. După cum am spus, în funcţie de comportarea oamenilor, evenimentul respectiv se va produce mai devreme sau mai târziu sau, în cazul cel mai rău, nu se va produce deloc. Ceea ce i se va arăta omenirii prin lucrarea îngerilor va avea o triplă semnificaţie. În primul rând se va vedea cum poate fi înţeleasă cu adevărat partea mai profundă a naturii umane, ca cel mai direct interes uman propriu. Da, va veni un moment pe care oamenii nu trebuie să-l petreacă dormind, când ei vor primi, prin îngerii lor, un impuls stimulator din lumea spirituală, care va acţiona în sensul creşterii interesului pe care-l vom avea pentru ceilalţi oameni. Această creştere a interesului pentru semenul nostru nu trebuie să se realizeze doar subiectiv, aşa cum îl dezvoltă oamenii în sine cu atâta comoditate, ci ca o zguduire, în timp ce omului îi va fi infuzat, în fapt, din lumea spirituală o anumită taină despre ce este celălalt om. Prin aceasta înţeleg ceva foarte concret, nu o evaluare teoretică oarecare, ci faptul că oamenii află în semenii lor ceva care îi poate interesa.

Acesta este un aspect care va cuceri viaţa socială în întregime. În al doilea rând, dinspre lumea spirituală îngerul va revela omului în mod incontestabil că impulsul lui Hristos condiţionează, pe lângă toate celelalte, şi libertatea religioasă deplină pentru oameni, că numai creştinismul adevărat face posibilă libertatea religioasă absolută. Iar în al treilea rând, este vorba de înţelegerea incontestabilă a naturii spirituale a lumii.

După cum am spus, acest eveniment trebuie să se producă în aşa fel, încât sufletul conştienţei să aibă o anumită relaţie cu el. Un asemenea fapt stă la baza evoluţiei omenirii, căci la aceasta lucrează îngerul, prin imaginile sale, în corpul astral uman. Vă atrag însă atenţia că acest eveniment este deja introdus în voinţa umană. Oamenii pot, desigur, să mai neglijeze câte ceva şi mulţi omit încă multe lucruri care trebuie să conducă la trăirea în stare de veghe a momentului la care ne-am referit.

Există însă, după cum ştiţi, şi alte fiinţe în evoluţia cosmică care au interes să abată omul din drumul său: sunt entităţile ahrimanice şi cele luciferice. Ceea ce am spus mai înainte se află în evoluţia divină a omului. Omul ar trebui, de fapt, dacă s-ar lăsa în voia propriei sale naturi, să ajungă la perceperea a ceea ce lucrează îngerul în corpul său astral. Dar evoluţia luciferică tinde să abată omul de la înţelegerea lucrării ierarhiei îngerilor. Pentru a realiza aceasta, ierarhiile luciferice îngrădesc voinţa liberă a omului. Ele îl împiedică să-şi excercite voinţa sa liberă prin aceea că-l face să fie o fiinţă bună - din acest punct de vedere, Lucifer vrea, de fapt, binele, spiritualul pentru om, dar el vrea să-l facă automat, fără ajutorul voinţei libere; omul trebuie să fie transpus, într-un anumit sens, în mod automat în clarviziune, după principii pozitive, dar entităţile luciferice vor să-i ia omului voinţa liberă, posibilitatea de a face răul. Ele vor ca el să acţioneze, prin spirit, cu o imagine spirituală, şi anume fără voinţă liberă. Fiinţele luciferice vor să-l transfonne într-un automat.

Acest lucru se leagă de anumite taine precise ale evoluţiei. Entităţile luciferice sunt entităţi rămase pe alte trepte de evoluţie, care aduc în evoluţia normală lucruri străine. Aceste fiinţe luciferice au interesul ca omul să nu ajungă la voinţa liberă, pentru că ele însele nu au cucerit această voinţă liberă. Voinia liberă nu poate fi cucerită decât pe Pământ. Dar ele nu vor să aibă nimic de-a face cu Pământul, ele vor doar evoluţie saturniană, solară şi lunară şi să se oprească aici, nu vor să aibă nimic de-a face cu evoluţia pământeană. Ele urăsc într-un anumit sens voinţa liberă a omului, acţionează cu spiritualitate înaltă, dar automat - acest fapt este deosebit de important - şi vor să ridice astfel omul la înălţimea lor spirituală. Vor să-l facă spiritual, dar automat. Prin aceasta s-ar crea pericolul ca omul, dacă devine prea devreme o fiinţă care acţionează automat, înainte ca sufletul conştienţei să funcţioneze pe deplin, să petreacă dormind acea revelaţie care trebuie să apară şi de care am vorbit.

Dar şi fiinţele ahrimanice lucrează împotriva acestei revelaţii. Ele se străduiesc ca omul să nu devină deosebit de spiritual, să omoare în om conştienta spiritualităţii

sale. Ele vor să-i inducă omului ideea că, de fapt, el este doar un animal cu dezvoltare completă. În realitate, Ahriman este marele învăţător al darwinismului materialist, dar şi al preocupărilor tehnice şi practice în cadrul evoluţiei pământene, care nu vrea să fie valorizată decât viaţa umană care cade sub simţuri, care nu doreşte decât o tehnică înaintată, pentru ca omul să-şi satisfacă într-un mod mai rafinat aceleaşi necesităţi pe care şi le satisface şi animalul: de a mânca, de a bea şi altele. În vremurile noastre, spiritele ahrimanice se străduiesc să omoare în om, să-i întunece, prin tot felul de mijloace ştiinţifice rafinate, conştienţa faptului că este o imagine a lui Dumnezeu.

În vremurile mai vechi, spiritelor ahrimanice nu le-ar fi folosit la nimic să-i ascundă omului adevărul în acest mod. De ce? Încă din perioada greco-latină, dar şi mai mult în perioade mai vechi, în care omul mai dispunea de clarvederea atavică, de imagini, era indiferent cum gândea el. Omul privea în lumea spirituală cu ajutorul imaginilor. Ceea ce i-ar fi spus Ahriman cu privire la relaţiile sale cu animalele nu ar fi avut nici o relevanţă pentru nivelul său de trai. Gândirea a devenit puternică - am putea spune puternică în neputinţa sa - abia în a cincea perioadă postatlanteană, începând din secolul al XV-lea. Abia din această perioadă gândirea a devenit aptă să aducă sufletul conştienţei în domeniul spiritual, dar şi de a-l împiedica să pătrundă în lumea spirituală. Abia acum trăim timpul în care o teorie îi răpeşte omului pe cale conştientă, prin ştiinţă, natura sa divină şi experienţa dumnezeiescului. Acest lucru nu este posibil decât în epoca sufletului conştienţei. Din această cauză, spiritele ahrimanice se străduiesc să răspândească învăţături care ascund originea dumnezeiască a omului.

Din prezentarea acestor curente care se opun evoluţiei normal-divine a omului se poate înţelege cum trebuie să-ţi organizezi viaţa pentru ca ceea ce trebuie să vină ca o revelaţie în evoluţia umană să nu o petreci dormind. Altminteri va rezulta o mare primejdie. Iar omul trebuie să fie atent la această primejdie; altfel în locul evenimentului extrem de important care trebuie să intervină în modelarea viitoare a evoluţiei pământene va apărea ceva care poate fi extrem de periculos pentru această evoluţie.

Anumite entităţi spirituale îşi dobândesc evoluţia prin om, în timp ce omul evoluează împreună cu ele. Îngerii care-şi dezvoltă imaginile în corpul astral uman nu fac aceasta în joacă, ci urmăresc un anumit rezultat. Însă deoarece acest lucru trebuie obţinut în viaţa pământeană, toată istoria ar deveni o joacă, dacă, după ce ar obţine sufletul conştienţei, oamenii nu ar mai da nici o atenţie acestei probleme. Dezvoltarea corpului astral al omului ar deveni o joacă. Dar prin faptul că acest lucru se realizează în omenire, el nu este o joacă, ci ceva foarte serios. De aici puteţi trage concluzia că lucrarea îngerilor trebuie să rămână ceva foarte serios în orice împrejurare. Închipuiţi-vă ce ar fi dincolo de culisele existenţei, dacă oamenii ar putea determina prin somnolenta lor ca lucrarea îngerilor să fie o joacă!

Şi dacă totuşi s-ar întâmpla aceasta, dacă totuşi omenirea pământeană ar persevera să petreacă dormind evenimentul revelaţiei spirituale a viitorului? Dacă, de exemplu, oamenii ar petrece dormind partea mediană - aspectul care se referă la libertatea religioasă -, repetarea Misteriului de pe Golgota în plan eteric, despre care v-am vorbit adeseori, sau dacă ar petrece dormind celelalte evenimente, atunci ar fi necesar ca îngerii să se străduiască să obţină pe altă cale ce trebuie atins în corpul astral al oamenilor cu ajutorul imaginilor. Iar ceea ce oamenii nu lasă să fie atins în corpul lor astral prin starea de veghe, îngerii s-ar strădui să realizeze, în acest caz, prin intermediul corpurilor umane adormite. Aşadar, ceea ce oamenii ar petrece dormind în stare de veghe şi îngerii nu ar putea atinge din această cauză s-ar realiza cu ajutorul corpurilor fizice şi eterice culcate în pat. Acolo ar fi căutate forţele necesare atingerii scopului urmărit. Ceea ce nu poate fi obţinut cu ajutorul omului treaz, când sufletele treze se află în corpul eteric şi în cel fizic, poate fi obţinut cu ajutorul corpurilor eteric şi fizic, atunci când oamenii care ar trebui să vegheze sunt în afară cu Eul şi cu corpul lor astral.

Aceasfa este marea primejdie pentru perioada conştienţei. Este evenimentul care s-ar mai putea petrece, dacă oamenii n-ar vrea să se întoarcă spre viaţa spirituală înaintea începutului mileniului al treilea. Puţin ne mai desparte de începutul mileniului al treilea. După cum se ştie, el începe cu anul 2000. S-ar mai putea încă întâmpla ca ceea ce ar trebui să se realizeze cu oameni în stare de veghe, ceea ce trebuie atins de îngeri cu lucrarea lor să se obţină cu corpurile adormite ale acestora; îngerii ar trebui să-şi retragă întreaga lucrare din corpul astral al omului, pentru a o cufunda în corpul eteric, în vederea realizării ei. Dar omul nu s-ar regăsi în această lucrare! Aşa că ea ar trebui să se realizeze în corpul eteric, când omul nu este prezent, căci dacă ar fi prezent în stare de veghe el ar împiedica-o.

V-am dezvoltat ideea de bază a problemei. Dar ce s-ar întâmpla dacă îngerii ar trebui să săvârşească o astfel de lucrare, în corpurile eteric şi fizic, fără participarea omului, în timpul somnului acestuia? Prin aceasta, în evoluţia omului ar pătrunde în mod necondiţionat un lucru cu o triplă semnificatie. În primul rând, în corpurile oamenilor adormiţi, fără ca aceştia să participe cu corpul lor astral şi cu Eul lor, s-ar produce ceva pe care el l-ar afla apoi nu datorită libertăţii, ci, preformat, când se trezeşte dimineaţa. L-ar găsi preexistent. Astfel, el devine instinct în loc de conştienţă a libertăţii, şi din această cauză este nociv. Şi anume, în cazul când ar apărea primejdia despre care am vorbit, prin intermediul unor îngeri, anumite cunoştinţe instinctive ameninţă să devină pernicioase, cunoştinţe care trebuie să intervină în natura umană şi care sunt legate de Misteriul naşterii şi al concepţiei, cu întreaga viaţă sexuală. Chiar şi îngerii ar suferi atunci o anumită transformare despre care nu pot vorbi, pentru că aparţine acelor taine superioare ale ştiinţei iniţierii despre care, în prezent, nu este îngăduit să se pomenească nici un cuvânt. Se poate însă spune: Ceea ce se petrece în cadrul evoluţiei umanităţii ar consta în faptul că în locul conştienţei luminoase, treze, în mod util, şi-ar face apariţia, în mod dăunător, anumite instincte aparţinând vieţii şi

esenţei sexuale, instincte care nu ar însemna pur şi simplu rătăciri, ci ar trece în viaţa socială, ar aduce modelări în viaţa socială; înainte de orice ele ar face ca prin ceea ce ar pătrunde în sângele lor, ca urmare a vieţii sexuale, să nu se dezvolte vreun fel de fraternitate pe Pământ, ci o continuă opoziţie faţă de fraternitate. Aceasta ar fi însă, atunci, instinct.

Aşadar, vine momentul hotărâtor când se va putea merge, întrucâtva, spre dreapta, şi atunci se impune o stare de veghe; sau se merge spre stânga, şi atunci se poate dormi, dar, în acest caz, apar instincte care vor fi înspăimântătoare. Ce vor spune savanţii naturalişti când vor apărea asemenea instincte? Vor spune că este o necesitate naturală: Trebuia să se întâmple astfel, face parte din evoluţia umanităţii.

Prin ştiinţa naturii nu se poate atrage atenţia asupra acestor lucruri, căci din punct de vedere naturalist-ştiinţific ar fi explicabil şi faptul că oamenii devin îngeri şi faptul că ei devin diavoli. Despre ambele situaţii ştiinţa naturii ar spune acelaşi lucru: ce a rezultat provine din ceea ce a precedat - marea înţelepciune a explicaţiilor cauzale ale naturii! Ştiintele naturii nu vor observa nimic referitor la evenimentul despre care am vorbit, căci este de la sine înţeles că, atunci când oamenii vor deveni pe jumătate diavoli prin instinctele lor sexuale, ele vor privi acest lucru ca pe o necesitate naturală. Aşadar, problema nu poate fi explicată de ştiinţele naturii: totul este explicabil ştiinţific. Asemenea lucruri nu sunt inteligibile decât prin cunoaşterea spirituală, prin cunoaşterea suprasensibilă.

Acesta este un aspect. În al doilea rând, din lucrarea producătoare de transformări a îngerilor va mai rezulta ceva pentru omenire: cunoaşterea instinctivă a anumitor remedii, dar o cunoaştere nocivă. Tot ceea ce tine de medicină va cunoaste o stimulare uriasă în sens materialist. Se va obţine în mod instinctiv cunoaşterea forţei vindecătoare a anumitor substanţe şi a anumitor procedee şi se vor produce prin aceasta imense pagube, dar ele vor fi numite utile. Ceea ce este bolnav va fi considerat sănătos, căci se va ajunge la un anumit procedeu care va plăcea omului bolnav. Pur şi simplu va plăcea, ceea ce îi conduce pe oameni, pe o anumită cale sau direcţie, spre nesănătate. Aşadar, va fi amplificată tocmai cunoaşterea forţei de vindecare a anumitor procese, a anumitor procedee, dar aceasta va conduce la situaţii deosebit de dăunătoare. Căci se va afla, prin anumite instincte, ce fel de boli pot fi provocate cu ajutorul anumitor substanţe şi procedee şi se va putea controla după criterii cu totul egoiste dacă să fie provocată sau nu o îmbolnăvire.

Al treilea lucru care va rezulta din lucrarea îngerilor va fi cunoaşterea anumitor forţe cu ajutorul cărora se va putea determina uşor armonizarea anumitor vibraţii, având ca urmare eliberarea în lume a unor mari forţe maşinale. Tocmai pe această cale se va cunoaşte în mod instinctiv o anumită conducere spirituală a esenţei maşinale mecanice şi întreaga tehnică va ajunge la procedee haotice. Dar aceste căi haotice vor plăcea şi vor servi deosebit de bine egoismului oamenilor.

Cele spuse până acum constituie o înţelegere concretă a evoluţiei existenţei, o concepţie despre viaţă pe care n-o va putea evalua decât cel care va înţelege că o concepţie nespirituală despre viaţă nu poate ajunge la claritate în această problemă. Dacă s-ar instaura o medicinâ dăunătoare omului, dacă s-ar produce o rătăcire a instinctelor sexuale, o agitaţie înspăimântătoare în ceea ce este mecanism al Cosmosului în valorificarea forţelor naturale prin forţe spirituale, o concepţie nespirituală despre lume nu ar putea pătrunde toate aceste lucruri, nu ar vedea cum se rătăceşte de la calea adevărată. Acelaşi lucru se întâmplă cu omul, care, atât timp cât doarme, nu poate vedea hoţul care se apropie de el; el constată mai târziu ceea ce s-a întâmplat, când se trezeşte, dar acea trezire nu va fi plăcută pentru el! Omul va fi încântat de lărgirea instinctivă a cunoaşterii sale, a forţelor vindecătoare, ar resimţi un anumit moment în urmărirea unor rătăciri ale instinctelor sexuale, şi ar considera această rătăcire ca pe o modelare a supraumanului, a lipsei de prejudecăţi, a nepărtinirii. Într-un anumit sens, urâtul ar deveni frumos, iar frumosul urât, şi nu s-ar observa nimic din toate acestea, pentru că totul ar fi privit ca o necesitate naturală. Dar ar fi o rătăcire de la calea care este prescrisă esenţei omului.

Cred că dacă se realizează o înţelegere pentru modul cum ştiinţa spiritului pătrunde în felul de a gândi se poate ajunge şi la adevăruri ca cele prezentate azi şi se poate extrage ce este necesar din tot ce ţine de ştiinţa spiritului: aceasta este o îndatorire faţă de viaţă. Oriunde ne-am afla, orice am avea de realizat în lume, vom putea gândi că acţiunea noastră trebuie să fie saturată şi străluminată de conştienţa antroposofică. Atunci vom contribui cu adevărat la înaintarea umanităţii în sensul corect al evoluţiei ei.

Omul se înşeală amarnic dacă crede că ştiinţă spiritului, înţeleasă cu seriozitate şi cu demnitate, îl abate de la lucrul practic, în viaţa sa. Adevărata ştiinţă a spiritului trezeşte interesul pentru lncruri ca cele pe carc le-am discutat azi. Se poate,pune întrebarea: Viaţa trează este dăunătoare somnului? Dacă vom considera că privirea în lumea spirituală este, faţă de starea de veghe obişnuită, o trezire mai avansată, aşa cum trezirea obişnuită este o trezire din somn, atunci, pentru a înţelege comparaţia, putem pune întrebarea: Poate oare viaţa în starea de veghe să dăuneze vreodată somnului? Da, dacă nu este ordonată! Dacă cineva îşi petrece viaţa de veghe în mod ordonat, el va avea şi un somn sănătos, şi dacă îşi petrece viaţa trează moţăind, leneş, comod, nu va munci, atunci şi somnul său va fi nesănătos. La fel stau lucrurile şi cu privire la viaţa pe care ne-o însuşim prin ştiinţa spiritului ca viaţă trează. Dacă realizăm în noi o relaţie ordonată cu lumea spirituală, cu ajutorul ştiinţei spiritului, atunci, aşa cum sonmul este reglat de o viaţă trează sănătoasă, prin relaţia corectă cu lumea spirituală, şi interesele noastre legate de viaţa obişnuită care cade sub influenţa simţurilor vor fi dirijate pe căi corecte.

Cel care observă viaţa în vremurile noastre trebuie să doarmă, dacă nu devine atent la diferite lucruri din jur. Cât s-au fălit oamenii, mai ales în ultimele decenii, cu practica lor de viaţă! S-a ajuns până acolo, încât, în ultimele decenii, cei care

dispreţuiesc mai mult idealul, spiritualul se află în posturi de conducere. Şi s-a putut vorbi elogios pe tema practicii vieţii atâta timp cât omenirea nu a fost târâtă în ea. Abia acum încep unii să se vaite, dar cei mai mulţi o fac cu totul instinctiv, spunând: Trebuie să vină un alt timp, trebuie să apară idealuri noi! Dar este doar o văicăreală. Dacă lucrurile s-ar produce în mod instinctiv, fără o trăire conştientă a Sinelui în ştiinţa spiritului, atunci se ajunge mai degrabă la degradarea a ceea ce trebuie trăit în viaţa trează decât la o tranziţie favorabilă evoluţiei. Cine mai ţine azi discursuri cu aceleaşi cuvinte cu care oamenii sunt învăţaţi de mult timp ar mai putea primi unele aplauze. Dar oamenii vor trebui să se obişnuiască să audă şi alte cuvinte, alte exprimări, pentru ca din haos să se nască din nou un cosmos social.

Dacă, într-o epocă oarecare, cei care ar trebui să vegheze neglijează acest lucru şi nu intuiesc ce urmează să se întâmple cu adevărat, atunci nu se va împlini nimic, ci fantoma epocii anterioare va circula, aşa cum în multe comunităţi religioase circulă azi fantomele trecutului şi cum, de exemplu, în viaţa noastră juridică bântuie în multe situaţii fantoma vechii Rome. Ştiinţa spiritului trebuie să facă în aşa fel, încât omul să devină liber tocmai în această privinţă în perioada sufletului conştienţei, să-l conducă la observarea unui fapt spiritual, să vadă ce face îngerul în corpul nostru astral. A vorbi în mod abstract despre îngeri etc. reprezintă doar un început; progresul trebuie obţinut vorbind concret, răspunzând, referitor la epoca noastră, la întrebări care ne privese. Deoarece îngerul ţese imagini în corpul nostru astral, aceste imagini trebuie să conducă la modelarea noastră în viitor, şi această modelare trebuie să fie realizată prin sufletul conştienţei. Dacă nu am avea sufletul conştienţei, ar interveni alte spirite, alte ierarhii, pentru a realiza ceea ce concep îngerii. Dar deoarece trebuie să dezvoltăm sufletul conştienţei, nu intervin alte spirite în această lucrare.

Desigur, în epoca egipteană au acţionat alţi îngeri. Curând după aceea au intervenit alte spirite, şi tocmai prin aceasta omului i s-a întunecat conştienţa sa atavic clarvăzătoare. Aşadar, oamenii au ţesut un văl, pentru că au văzut acest lucru în clarviziunea lor atavică, un văl întunecat, care a acoperit faptele îngerilor: Dar acum omul trebuie să dea la o parte acest văl. Din această cauză el nu trebuie să întâmpine dormind ceea ce este introdus în viaţa sa conştientă în epoca care se va încheia înainte de al treilea mileniu. Să nu preluăm din stiinţa spiritului de orientare antroposofică numai învăţături, să preluăm şi proiecte! Acestea ne vor da forţă pentru a fi treji.*

* Paragraful este, în mod evident, incomplet; probabil au fost omise fraze sau cuvinte importante. Sensul acestui pasaj devine clar dacă avem în vedere şi expunerea din Conducerea spirituală a oamenilor şi a omenirii, cap. 2. (nota red.)

Putem învăţa să ne menţinem treji, ţinând seama de unele lucruri. Să începem cu starea de veghe. În fond, nu trece nici o zi în care în viaţa noastră să nu se întâmple o minune. Dacă într-o zi oarecare nu ni se întâmplă nici o minune, nu înseamnă că ea nu a avut loc ci, pur şi simplu, că noi nu am observat-o. Încercaţi să vă treceţi, într-o seară, viaţa în revistă. Veţi descoperi o întâmplare mai mică

sau mai mare despre care veţi spune că s-a produs cu totul uimitor în existenţa dumneavoastră. Puteţi realiza aceasta dacă gândiţi suficient de cuprinzător, dacă veţi acoperi cu ochiul sufletului evenimente ale vieţii într-un mod exhaustiv. Dar un asemenea lucru nu se practică în viaţa obişnuită pentru că omul nu se întreabă ce anume nu s-a produs din cauza unei întâmplări oarecare.

În viaţa obişnuită nu ne sinchisim, în general, de lucruri care, dacă s-ar fi produs, ne-ar fi modificat existenţa în mod fundamental. Dincolo de aceste lucruri care au fost eliminate din viaţa noastră pe o cale oarecare, multe altele ne educă să fim oameni treji. Câte lucruri mi s-ar fi putut întâmpla azi? Dacă îmi pun în fiecare seară această întrebare şi trec în revistă apoi diferite întâmplări care ar fi putut avea cutare sau cutare consecinţă, de aceste întrebări se leagă scrutări ale vieţii care produc starea de trezire. Este un început care ne duce mai departe, şi care în final ne conduce la aceea că nu explorăm numai ce înseamnă în viaţa noastră faptul că, de exemplu, vrem să ieşim la ora zece jumătate şi că în ultima clipă a apărut cineva care ne-a reţinut; suntem iritaţi de aceasta, dar nu ne întrebăm ce s-ar fi putut intâmpla dacă am fi plecat la timpul fixat, aşa cum ne planificasem.

Altădată, am vorbit mai pe larg despre astfel de lucruri. De la observarea a ceea ce este negativ în viaţa noastră, care însă poate constitui o mărturie a conducerii pline de înţelepciune a existenţei noastre, până la observarea îngerului care lucrează în corpul nostru astral este un drum drept şi sigur pe care-l putem urma. Despre acestea vom vorbi peste opt zile, când vom susţine a doua conferinţă.

Rudolf Steiner

CUM ÎL GĂSESC PE HRISTOS?

GA 182

Zürich, 16 octombrie 1918

În legătură cu reflecţiile pe care le-am expus aici săptămâna trecută cu privire la participarea la lumea spirituală la care sufletul omenesc trebuie să năzuiască în viitor, aş dori să aprofundez unele aspecte care sunt legate de acel mod de a trăi Misteriul lui Hristos ce trebuie pregătit prin idealuri spirituale cum sunt cele pe care le-am analizat de curând.

Dacă cercetăm omul de pe poziţii antroposofice, vom aduce în cursul expunerii de azi o oarecare iluminare a acestui enunţ - aşadar, dacă cercetăm omul în viaţa sa sufletească, aşa cum o putem face în prezent cu mijloacele ştiinţei spiritului, putem spune că în măsura în care ea este legată, pe de o parte, de viaţa corporală, iar pe de altă parte, de viaţa spirituală, are loc o înclinaţie triplă pentru lumea

suprasensibilă. Această înclinaţie trebuie să fie contestată atunci când nu vrei să ştii nimic despre lumea suprasensibilă. Omul are o înclinaţie pentru a recunoaşte ceea ce poate fi numit, în general, divinul. O a doua înclinaţie este aceea pentru recunoaşterea lui Hristos; vorbim, desigur, despre omul aflat în ciclul actual de evoluţie. O a treia înclinaţie este aceea pentru recunoaşterea a ceea ce se numeşte în mod curent Duhul sau Sfântul Duh. Ştiţi, desigur, că există oameni care contestă aceste trei înclinaţii. Am trăit suficient contestarea divinităţii în lume, în cursul secolului al XIX-lea, când cel puţin în cadrul culturii europene lucrurile au atins o culme.

Întrucât în cadrul ştiinţei spiritului nu există îndoială cu privire la dumnezeiescul care se află în suprasensibil, dacă ne este îngăduit să ne exprimăm astfel, ne putem întreba acum din punctul de vedere al ştiinţei spiritului: Ce-i detertnină pe oameni să conteste dumnezeiescul în general, ceea ce în Sfânta Treime este numit Dumnereu-Tată1? Ştiinţa spiritului ne arată că în fiecare caz în care omul neagă pe Dumnezeu-Tatăl, aşadar existenţa unui dumnezeiesc în lume, acel dumnezeiese care este recunoscut, de exemplu, şi în religia israelită, există o îmbolnăvire, o deficienţă fizică în corpul uman. Pentru antroposof, a fi ateu înseamnă a fi bolnav. Bineînţeles, este o boală pe care medicii nu o tratează; ei înşişi suferă adeseori de această boală, care nu este cunoscută de medicina actuală. Dar este o boală pe care ştiinţa spiritului o descoperă în om când acesta contestă ceea ce trebuie să simtă în prezent, nu prin constituţia sa sufletească, ci prin cea corporală. Dacă neagă ceea ce-i dă un sentiment sănătos despre trupul său, că lumea este străbătută de ceva dumnezeiesc, atunci, conform conceptelor ştiinţei spiritului, el este bolnav, trupeşte bolnav.

Există foarte mulii oameni care îl neagă pe Hristos. Negarea lui Hristos trebuie să fie considerată de ştiinţa spiritului o problemă de destin, care priveşte viaţa sufletească umană. Contestarea lui Hristos, ştiinţa spiritului trebuie s-o considere o nenorocire. Aşadar, negarea lui Dumnezeu este o boală, negarea lui Hristos o nenorocire. A-l putea găsi pe Hristos este o problemă de destin, este, într-un anumit sens, ceva care trebuie să intervină în karma omului. Este o nenorocire să nu ai nici o relaţie cu Hristos. A nega Duhul Sfânt constituie o lipsă de sensibilitate a propriului spirit. Omul este alcătuit din trup, suflet şi spirit sau Duh. El poate manifesta o anumită neînţelegere faţă de toate trei. O boală fizică adevărată prezintă ateismul faţă de divinitate. A nu găsi în viaţă acea legătură cu lumea care să permită recunoaşterea lui Hristos reprezintă o nenorocire. A nu găsi Duhul în interioritatea ta este o slăbiciune, într-un anume sens o idioţie, chiar dacă o idiotie mai rafinată şi nerecunoscută.

Acum se pune problema: Cum îl găseşte omul pe Hristos? Şi toctnai despre găsirea lui Hristos vrem să vorbim azi, acea găsire a lui Hristos care poate avea loc în cursul vieţii cu ajutorul sufletului - propriu. Se aude adeseori din partea unor suflete care sunt cu adevărat căutătoare punându-se întrebarea: Cum îl găsesc pe Hristos? Dacă doreşti un răspuns cât mai corect la această întrebare cercetarea trebuie realizată într-un anumit context istoric. Să punem în faţa

sufletului un anumit context istoric, care ne va conduce apoi, în final, în consideraţiile noastre de azi, la răspunsul căutat pentru întrebarea: Cum îl găsesc pe Hristos?

Ştim că perioada istorică actuală a început, aşa cum consideră antroposofia, în secolul al XV-lea. Dacă vrem să ne referim la un an mediu, se poate lua 1413. Dar dacă nu se caută neapărat un an anume, putem spune: În secolul al XV-lea viaţa sufletească a omenirii a devenit aşa cum este în prezent. Dacă acest lucru nu este acceptat de istoria mai nouă, motivul se află în faptul că se iau în conisiderare numai evenimentele exterioare şi nu se are în vedere că, de îndată ce ne întoarcem înapoi, dincolo de secolul al XV-lea, vedem că oamenii gândeau altfel, simţeau altfel, acţionau, prin impulsurile lor, într-un mod diferit, erau radical diferiţi în viaţa lor sufletească faţă de oamenii actuali. Perioada care se încheia atunci, în 1413, începuse în 747 î.Hr., deci în secolul al VIII-lea precreştin, astfel încât ceea ce numim în sens antroposofic perioada culturală greco-latină o cuprindem între anii 747 î.Hr. şi 1413 d.Hr. În acest interval de timp a avut loc după cum ştim, şi anume, în prima treime a acestei perioade, Misteriul de pe Golgota.

Misteriul de pe Golgota a fost, timp de secole, pentru mulţi oameni punctul de ancorare a întregii lor simţiri, a întregii lor gândiri. Acest Misteriu este cuprins, mai ales prin sentiment, în acele timpuri care au premers secolelor XV-XVI etc. Atunci a început citirea evangheliilor în cercuri largi ale populaţiei. Dar tot atunci a început şi disputa în jurul chestiunii dacă evangheliile sunt cu adevărat documente istorice. Iar această dispută a crescut, până la atingerea unei culmi în zilele noastre. Nu vrem să ne ocupăm azi de diferitele etape ale acestei dispute, care joacă un rol atât de mare mai cu seamă în cercurile teologiei protestante, vrem doar să aducem în fata sufletelor noastre ceea ce se poate spune azi referitor la ce se urmăreşte, de fapt, prin această dispută asupra Misteriului de pe Golgota.

În perioada materialistă s-a încetăţenit obiceiul de a dovedi orice lucru pe cale materialistă. În istorie, „dovedit" înseamnă că ceva este atestat documentar. Dacă se găsesc acte, se admite că un eveniment istoric despre care vorbesc acele acte s-a întâmplat cu adevărat. O asemenea forţă doveditoare nu ar putea fi probabil atribuită evangheliilor. Din cartea mea ***Creştinismul ca fapt mistic*** ştiţi ce sunt evangheliile. Ele sunt orice altceva în afară de documente istorice, ele sunt cării inspirate, cărţi iniţiatice. Mai de mult ele erau socotite documente istorice; apoi, prin cercetare adevărată, s-a dovedit că nu sunt documente istorice. S-a ajuns chiar la concluzia că toate documentele aflate în Biblie nu sunt documente istorice. Iar un cercetător american, pe nedrept considerat a fi teolog, *Adolf Harnack**, a stabilit, ca rezultat al cercetării mai noi a Bibliei, că ceea ce s-ar putea afla în mod istoric despre personalitatea lui Iisus Hristos se poate scrie pe o pagină *in-quarto*. Numai că nici ceea ce s-ar scrie pe acea pagină *in-quarto* nu poate fi susţinut din punct de vedere istoric! Real este numai faptul că nu există documente cu adevărat valabile cu privire la Misteriul de pe Golgota. Dacă, ca cercetător, îţi pui întrebarea dacă poate fi dovedit azi din punct de vedere istoric

Misteriul de pe Golgota, trebuie spus că acest lucru nu poate fi realizat cu mijloace exterioare.

* Adolf von Harnack, 1851-1930, spune textual: "Sursele noastre despre prezenţa lui Iisus sunt - făcând abstracţie de unele informaţii importante venite de la apostolul Pavel - primele trei evanghelii. Tot ce mai ştim independent de aceste evanghelii despre viaţa şi propovăduirile lui Iisus se poate scrie comod pe o pagină in-quarto, atât sunt de puţine". *Esenţa creştinismului*, Leipzig, 1901, p.13.

Este un lucru bine motivat. Misteriul de pe Golgota nu poate, potrivit înţelepciunii dumnezeieşti, să fie dovedit în mod exterior, materialist, din simplul motiv că, fiind cel mai important fapt petrecut în succesiunea evenimentelor Pământului, nu poate să fie intuit decât pe cale suprasensibilă. Cel care vrea să găsească aici o dovadă materialistă, prin critica pe care o face, ajunge la concluzia că nu există o astfel de dovadă. Omenirea trebuie să fie pusă în faţa deciziei de a recunoaşte că pentru a putea înţelege un eveniment ca Misteriul de pe Golgota este necesar să urmeze calea care duce la suprasensibil. Sufletul uman trebuie cumva forţat să găsească drumul spre suprasensibil, plecând de la toate dovezile sensibile. Există, aşadar, un bun motiv pentru ca Misteriul de pe Golgota să nu poată fi dovedit nici prin metodele ştiinţelor naturale şi nici ale istoriei. Tocmai acest lucru va fi partea importantă a ştiintei mai noi a spiritului; în timp ce orice ştiinţă exterioară bazată pe ceea ce cade sub simţuri va trebui să admită că nu mai are acces la Misteriul de pe Golgota, când însăşi teologia, în măsura în care este critică, se va manifesta în mod necreştin, ştiinţa spiritului va fi cea care va conduce omul spre Misteriul de pe Golgota, dar pe calea suprasensibilă pe care am descris-o în mai multe rânduri.

Acum ne putem întreba: Care este situaţia omenirii în cea de a patra epocă culturală postatlanteană, cea greco-romană, când a survenit Misteriul de pe Golgota? Ştiţi ce a înseamnat acea epocă. Omenirea se dezvoltă în timp, în aşa fel încât ea parcurge în acelaşi timp diferitele etape ale evoluţiei naturii umane. În epoca egipteano-caldeană care a premers anului 747 î.Hr;, omul a fost introdus, prin evoluţia sa, în ceea ce se numeşte sufletul senzaţiei; în epoca greco-romană în sufletul raţiunii, iar în anul 1413, în epoca a cincea postatlanteană, care este epoca noastră, în aşa-numitul suflet al conştienţei. Astfel încât putem spune: Esenţa culturii greco-latine între anii 747 î.Hr. şi 1413 d.Hr. constă în aceea că omenirea a fost educată - *dacă ne este îngăduită această expresie a lui Lessing** - să-şi folosească în mod liber sufletul raţiunii.

* *Educarea neamului omenesc*, 1780

Să ne punem acum întrebarea: Care a fost mijlocul acestei epoci? Putem admite că o epocă a cărei durată s-a întins de la 747, înainte de Misteriul de pe Golgota, până la 1413 a avut o perioadă de mijloc, până la care s-a dezvoltat în mod crescător sufletul raţiunii, iar după aceea a regresat sau a evoluat în mod descendent. Acest moment, uşor de calculat, este anul 333 după naşterea lui Hristos. 333 este, aşadar, un moment foarte important în evoluţia umanităţii,

mijlocul epocii culturale greco-romane. Cu 333 de ani mai devreme se situează naşterea lui Hristos, aşadar ceea ce a condus la Misteriul de pe Golgota.

Putem evalua în mod corect întreaga situaţie a omenirii numai dacă ne întrebăm: Ce s-ar fi întâmplat, dacă nu ar fi survenit Misteriul de pe Golgota? Desigur, omenirea ar fi ajuns la mijlocul epocii a patra postatlanteene, în anul 333, numai prin forţele elementare proprii. Ea ar fi dezvoltat din sine însăşi toate facultăţile care aparţin sufletului raţiunii. În consecinţă, acestea sunt forţele pe care le-ar fi avut în secolele următoare.

Acest adevăr a fost modificat în mod esenţial prin faptul că a avut loc Misteriul de pe Golgota. S-a întâmplat ceva de o deosebită măreţie. Pcntru a caracteriza acest eveniment special, care dă un sens întregului Pământ, trebuie să considerăm ca fiind cel mai important punct de vedere faptul că nu există decât un acces suprasensibil la Misteriul de pe Golgota, că nu se poate ajunge la el decât pe cale suprasensibilă.

De ce ţine, de fapt, acest lucru? El este legat de faptul că omul, deşi s-a apropiat în a patra perioadă postatlanteană, către anul 333 d.Hr., de înflorirea maximă a sufletului raţiunii, între naştere şi moarte în corpul său fizic el era departe de a putea înţelege natura Misteriului de pe Golgota cu forţe umane obişnuite. Este vorba de faptul că ne putem dezvolta şi putem deveni foarte bătrâni, dar cu forţele pe care le desfăşurăm în noi, ca urmare a dezvoltării noastre corporale între naştere şi moarte, nu putem înţelege Misteriul de pe Golgota.

Din această cauză şi contemporanii lui Hristos, cei care-l iubeau, apostolii, puteau înţelege, atât cât trebuiau să înţeleagă, cum stau lucrurile cu Iisus Hristos numai datorită faptului că erau înzestraţi, într-un anumit sens, cu clarviziune atavică şi prin aceasta aveau o idee vagă despre cel care era printre ei. Dar acest lucru nu-l puteau realiza prin forţele umane proprii. Şi apoi, evangheliştii care s-au folosit şi de cărţi iniţiatice vechi au scris acele evanghelii grandioase cu ajutorul clarviziunii atavice vechi şi nu al forţelor care se dezvoltaseră în mod natural, din forţe umane corespunzătoare naturii. Dar sufletul uman se dezvoltă şi după ce a trecut de poarta morţii. Forţele sale raţionale continuă să crească şi după moarte. El învaţă să înţeleagă din ce în ce mai mult.

Acum survine ceva deosebit, şi anume contemporanii lui Hristos care se pregătiseră prin iubirea lor faţă de Hristos pentru o viaţă *in Christo* după moarte au înţeles pe deplin Misteriul de pe Golgota prin forţe umane proprii abia în secolul al III-lea după consumarea evenimentului. Aşadar, cei care trăiseră în acelaşi timp cu Hristos în calitate de apostoli şi învăţăcei au murit, şi în timp ce trăiau în lumea spirituală forţele lor au crescut exact cum cresc aici, pe Pămant. În momentul în care murim, noi nu deţinem aceeaşi înţelegere pe care o avem două sute de ani după moarte. Abia în secolul al II-lea, către al III-lea, oamenii au ajuns să înţeleagă, în împărăţia spirituală, ceea ce trăiseră cu două-trei secole mai

înainte pe Pământ. Şi atunci ei au inspirat, cu experienţa lor din lumea spirituală, pe cei care se aflau pe Pământ.

Citiţi, din acest punct de vedere, ce au scris aşa-numiţii părinţi ai Bisericii în secolele al II-lea şi al III-lea, atunci când a început inspiraţia în sens corect, şi vă veţi da seama cum se poate înţelege ce au spus ei despre Iisus Hristos. Ceea ce a fost inspirat de contemporanii morţi ai lui Iisus Hrtistos a început să fie scris în secolul al III-lea. Acesti oameni ai secolului al III-lea, referindu-se la Iisus Hristos, au folosit un limbaj care, în parte, este de neînţeles pentru omul actual. Vom vorbi îndată despre acest om actual.

Vreau să citez pe cineva, aş putea cita şi alt nume, care vorbeşte dispreţuitor despre cultura materialistă actuală şi despre care cultura materialistă spune că ar fi exprimat o sintagmă înfiorătoare: *Credo quia absurdum est* - cred ceea ce este nebunesc, absurd, şi nu ceea ce este raţional. Vreau să mă refer la *Tertulian**.

*Tertulian, aprox. 160-aprox. 220, scriitor bisericesc cartaginez. Opera sa privind apărarea creştinilor: *Apologeticum*

Când îl citezi pe Tertulian, care a trăit aproximativ în timpul în care a început să se manifeste inspiraţia venită de la contemporanii morţi ai lui Iisus Hristos şi care se afla sub această inspiraţie, atât cât putea să se afle ca om, ai o impresie specială. Desigur, el scria aşa potrivit constituţiei sale umane. Poţi, desigur, să ai inspiraţii, dar ele sunt în funcţie de felul în care le poţi primi. Astfel, nici Tertulian nu a redat inspiraţiile într-un mod foarte exact, ci aşa cum le putea da expresie în creierul său uman: mai întâi, pentru că trăia într-un trup uman, muritor, iar în al doilea rând, pentru că într-o anumită privinţă era pătimaş şi fanatizat. El scria aşa cum îi venea inspiraţia, dar rezultatul era uimitor, dacă îl examinezi corect.

Din acest punct de vedere, Tertulian ne apare ca un roman fără o formaţie literară deosebit de înaltă, dar ca un autor cu o forţă de exprimare extraordinară. Se poate chiar spune: Tertulian este cel care a dat primul limbii latine posibilitatea de a exprima creştinismul. El este primul care a găsit posibilitatea de a pătrunde cu atâta căldură această limbă, cea mai prozaică şi lipsită de poezie, această limbă retorică, limba latină, datorită unui temperament aprins şi unei asemenea sfinte patimi, încât în opera sa trăieşte cu adevărat viaţa sufletească nemijlocită, mai cu seamă în *De carne Christi* sau şi în acea lucrare în care încearcă să respingă toate acuzaţiile aduse creştinilor. Ele sunt scrise cu o patimă sfântă şi cu o forţă de exprimare extraordinară. Tertulian, deşi roman, era lipsit de prejudecăţi faţă de propria sa romanitate - aceasta se poate vedea în lucrarea *De carne Christi*. El a găsit cuvinte extraordinare pentru a-i apăra pe creştini de persecuţiile romanilor, a condamnat maltratarea creştinilor pentru a-i determina să-şi renege apartenenţa la Iisus Hristos, spunând: Oare comportarea voastră ca judecători faţă de creştini nu dovedeşte suficient că sunteţi nedrepţi? Trebuie să vă schimbaţi total procedeul pe care-l aplicaţi de obicei ca judecători, să nu-l folosiţi împotriva creştinilor. În alte situaţii, voi obligaţi prin maltratare un martor să mărturisească ceea ce este adevărat, ceea ce el crede cu adevărat. Faţă de creştini vă comportaţi exact invers.

În general, vreţi să aflaţi prin tortură adevărul; în cazul creştinilor, vreţi să obţineţi minciuna. În mod asemănător, Tertulian a vorbit despre multe lucruri, în cuvinte care produceau efectul unui cui bătut în ţeastă.

La toate acestea se mai poate adăuga că pe lângă faptul că era un bărbat curajos, puternic, care percepea deşertăciunea slujbei romane făcute în cinstea zeilor, era şi un om care dovedea relaţiile sale cu lumea suprasensibilă. El scria în aşa fel, încât se vedea că omul ştie ce înseamnă să vorbeşti despre lumea suprasensibilă. El vorbea despre demoni aşa cum vorbea despre ceilalţi oameni. Tertulian spune: Întrebaţi-i pe demoni dacă Hristos, cel despre care creştinii afirmă că ar fi un zeu adevărat, este un zeu real! Puneţi faţă în faţă un creştin adevărat şi un posedat din care vorbeşte un demon şi veţi vedea că, dacă îl veţi face cu adevărat să vorbească, vă va mărturisi el însuşi că este un demon, căci el spune adevărul. Tertulian ştie că demonii nu mint, dacă sunt întrebaţi. Dar, tot demonii, atunci când creştinul îi întreabă din propria sa conştienţă, vă spun şi că Hristos este zeul adevărat. Numai că ei îl urăsc, pentru că îl combat. Veţi afla de la demoni că acesta este adevăratul Dumnezeu. Aşadar, Tertulian nu se referă numai la mărturia oamenilor, ci şi la aceea a demonilor. El se referă la demoni ca la martori care nu doar vorbesc, ci care şi mărturisesc că Hristos este Dumnezeu adevărat. Toate acestea Tertulian le spune din propria-i conştienţă.

Dacă îl cunoşti pe Tertulian ca scriitor, ai toate motivele să întrebi: Care era crezul său sufletesc adânc, cuprins de inspiraţia pe care tocmai v-am descris-o? Acest crez este foarte instructiv. Căci Teriulian avea o idee care trebuia să devină manifestă pentru omenire mult după vremea sa. El se mărturisea, în fond, ca aparţinând la trei principii privind natura umană. Mai întâi, natura umană se poate încărca, în prezent - este vorba de vremea lui Tertulian, sfârşitul secolului al II-lea d.Hr. - , cu ruşinea de a contesta cel mai mare eveniment de pe Pământ. Dacă omul se urmează numai pe sine, el nu ajunge la cel mai mare eveniment de pe Pământ. În al doilea rând, sufletul său este prea slab pentru a înţelege acest eveniment. În al treilea rând, dacă urmăreşte numai ceea ce face posibil corpul său muritor, omului îi este absolut imposibil să obţină o relaţie cu Misteriul de pe Golgota. Aceste trei lucruri constituie mărturisirea de credinţă a lui Tertulian. El a rostit cuvintele: „*Crucificat a fost Fiul lui Dumnezeu**; trebuie s-o credem, pentru că este ruşinos. El a şi murit; este credibil tocmai pentru că este o inepţie". „Prorsus credibile est, quia inaptum est". Această frază a fost rostită de Tertulian. Cealaltă frază care îi este atribuită - „Credo quia absurdum est" - nu se găseşte nicăieri, nici la Tertulian, nici la alt părinte al Bisericii. Cei mai mulţi oameni îi atribuie lui Tertulian numai această frază, care nu este adevărată. În al treilea rând, „Iar cel îngropat a înviat"; Tertulian spune: „Trebuie s-o credem, pentru că este imposibil".

* "Crucificat a fost Fiul lui Dumnezeu", Tertulian, în *De carne Christi* (după *Istoria idealismului* de Willmann, vol. 2, p. 133).

Este de la sine înţeles că această exprimare a lui Tertulian apare oamenilor moderni ca ceva de neacceptat. Să ne imaginăm că unul dintre cei pătrunşi în

prezent de gândirea materialistă aude că cineva spune: Hristos a fost răstignit; trebuie s-o credem pentru că este ruşinos. Hristos a murit; trebuie s-o credem pentru că este o inepţie. Hristos a înviat cu adevărat; trebuie s-o credem pentru că este imposibil. Să ne reprezentăm ce relaţie poate dobândi un astfel de scrutător al lumii cu adevărat monist de azi cu astfel de afirmaţii.

Dar ce voia să spună Tertulian? El a devenit, chiar prin inspiraţia sa, un adevărat cunoscător de oameni pentru vremea sa, încât a recunoscut pe ce cale se afla natura umană. Oamenii se îndreptau spre secolele următoare ale celei de a patra perioade postatlanteene, cea greco-romană. Cu acelaşi număr de ani cu care Misteriul de pe Golgota premersese mijlocului acestei epoci (333 de ani), tot cu atâţia ani după această dată anumite forţe spirituale intenţionau să conducă evoluţia pământeană pe cu totul alte căi decât cele deschise de Misteriul de pe Golgota. 333 de ani după anul 333 înseamnă 666; *acesta este numărul despre care vorbeşte autorul Apocalipsei**. Citiţi pasajele în care se referă la 666! Atunci trebuia să se întâmple, potrivit intenţiei anumitor forţe spirituale, ceva cu omenirea, şi s-ar fi întâmplat dacă nu ar fi survenit Misteriul de pe Golgota. Ar fi fost folosită calea descendentă care ar fi fost hotărâtă pentru omenire începând cu anul 333, ca moment de vârf al culturii sufletului raţiunii, în scopul aducerii omenirii în cu totul altă direcţie decât trebuia, potrivit intenţiei acelor entităţi dumnezeieşti de care era legată de la început, din perioada saturniană. Sufletul conştienţei, care trebuia să apară în lume mult mai târziu, ar fi fost dat umanităţii printr-un fel de revelaţie încă din anul 666. Dacă acest lucru ar fi devenit realitate, dacă s-ar fi împlinit intenţiile acelor entităti opuse evoluţiei umane, dar care doreau să acapareze în beneficiul lor această evoluţie, omenirea anului 666 ar fi fost înzestrată cu sufletul conştienţei, aşa cum se va întâmpla mult după timpul nostru.

Entitătile adverse zeilor iubitori de oameni vor să transpună într-un moment incipient, în care omenirea încă nu era matură pentru aşa ceva, ceea ce entităţile spirituale favorabile oamenilor vor realiza mult mai târziu. În felul acesta, ceea ce ar trebui să se întâmple la mijlocul perioadei noastre, deci cu 1080 de ani după anul 1413, adică în anul 2493 - abia atunci omul va fi avansat în ceea ce priveşte cuprinderea conştientă a propriei sale personalităţi -, ar fi fost inoculat omului în anul 666 de către forţe ahrimanic luciferice.

Ce urmăreau aceste fiinţe? Ele voiau să dea omului sufletul conştienţei, dar i-ar fi implantat astfel o natură care i-ar fi făcut imposibilă găsirea căii spre sinea spirituală, spre spiritul vieţii şi spre omul-spirit. Li s-ar fi închis oamenilor calea spre viitor şi ar fi fost îndrumaţi spre cu totul alte căi de evoluţie.

Istoria nu s-a derulat aşa cum s-a intenţionat, în acest mod fenomenal, extraordinar, dar diabolic, însă urmele acestei încercări se regăsesc totuşi în istorie. Ele s-au putut manifesta prin aceea că s-au petrecut lucruri despre care se poate spune că oamenii le fac pe Pământ, pentru că execută ce le indică anumite entităţi spirituale. Şi împăratul *Iustinian** a fost sluga anumitor entităţi atunci

când el, care era un duşman al tuturor lucrurilor transmise din înalta înţelepciune a culturii greceşti, a închis în anul 529 şcoala filosofilor de la Atena, astfel încât tot ce mai rămăsese din erudiţia greacă a fost expulzat împreună cu înalta ştiinţă platonician-aristotelică şi a emigrat în Persia. Mai înainte, când *Zeno Isauricus***, în secolul al V-lea, gonise, de asemenea, pe înţelepţii greci din Edessa, învăţaţii sirieni au fugit la Nisibis. În felul acesta, la apropierea anului 666 se adunase la academia persană de la Gondishapur cea mai aleasă clasă de erudiţi proveniţi din vechea cultură greacă şi care nu dăduse nici o atenţie Misteriului de pe Golgota. În cadrul academiei din Gondishapur propovăduiau învăţături cei ce erau inspiraţi de forţele luciferic-ahrimanice.

* Justinian, 527-565, împărat al Imperiului roman de răsărit.
** Zeno Isauricus, împărat 474-491. A închis şcoala de la Edessa prin edictul din 489.

Dacă în anul 666 s-ar fi întâmplat cele preconizate, dacă ar fi avut succes deplin ceea ce se intenţiona de către academia din Gondishapur, ar fi apărut încă din sccolul al VII-lea oameni foarte învăţaţi, geniali, care ar fi călătorit prin vestul Asiei, prin nordul Africii, prin sudul Europei şi care ar fi răspândit acea cultură izvorâtă din învăţăturile academiei. Acea cultură trebuia să desăvârşească personalitatea omului, să instaureze sufletul conştienţei.

Dar acest lucru nu s-a întâmplat. Lumea luase deja o altă cale decât aceea care ar fi făcut posibil să se petreacă asemenea lucruri. Din această cauză, întregul şoc care urma să fie transmis culturii occidentale de către academia din Gondishapur a fost amortizat. Şi în loc să rezulte o înţelepciune faţă de care tot ce ştim azi despre lumea exterioară ar fi fost o bagatelă, în locul unei înţelepciuni obţinute prin inspiraţie, pe cale spirituală, care urma să ne spună tot ceea ce va fi cucerit prin experimentare treptată şi prin ştiinţa naturii până în anul 2493 şi care ar fi rezultat atunci printr-o erudiţie strălucitoare, extraordinară, au rămas numai resturile acesteia, ceea ce învăţaţii arabi au adus în Spania. Dar şi ele erau deja perimate. În locul acestei acţiuni eşuate a rămas mohamedanismul, a rămas *Mahomed** cu învăţătura sa şi a rezultat Islamul în locul a ceea ce ar fi trebuit să pornească din academia de la Gondishrapur. Lumea a fost abătută, prin Misteriul de pe Golgota, de la această direcţie dăunătoare.

* Mahomed, aprox. 570-632.

Şi ea a fost abătută nu numai prin aceea că mai devreme avusese loc Misteriul de pe Golgota, ci şi de faptul că acest eveniment nu poate fi înţeles de forţele omeneşti obişnuite care acţionează până la moarte; în cadrul omenirii occidentale a avut loc ceea ce am de-scris mai devreme: inspiraţia venită din partea morţilor, aşa cum am observat în cazul lui Tertulian şi al altora. Astfel, mintea oamenilor a fost orientată spre Misteriul de pe Golgota şi prin aceasta spre cu totul altceva decât ceea ce ar fi trebuit să emane din academia de la Gondishapur. Astfel, s-a împiedicat răspândirea acelei înţelepciuni, înalte dar drăceşti, pe care o pregătea academia de la Gondishapur, şi aceasta s-a făcut pentru salvarea omenirii. Multe

dintre cele inspirate de morţi au ieşit la iveală doar fragmentar, totuşi omenirea a fost ferită de a prelua în snfletul ei ceea ce academia de la Gondishapur ar fi dorit.

Evenimente ca cele avute în vedere de academia de la Gondishapur, se întâmplă, desigur, dincolo de culisele exterioare ale evoluţiei lumii. Oamenii sunt în relaţie cu acestea, dar ele se desfăşoarâ în întregime în suprasensibil. Iar noi nu putem judeca evenimentele, nici pe cele urmărite de academia de la Gondishapur, nici Evenimentul de pe Golgota, numai pe baza a ceea ce se întâmplă în plan fizic. Dacă vrem să descriem astfel de evenimente, trebuie să le căutăm în profunzimi mult mai semnificative.

Omenirii i-a rămas totuşi ceva din ceea ce ar fi trebuit să se întâmple atunci şi a fost amortizat, tocit prin aceea că în locul unui lucru grandios a rezultat fantasticul, lamentabilul Islam. Ceva se întâmplase totuşi. Atunci omenirea, asupra căreia a acţionat impulsul de la Gondishapur, acest impuls neopersan care a adus la timp nepotrivit impulsul ltu Zarathustra, a primit, exprimat mai trivial, o lovitură până în corporalitatea ei; a primit un impuls până în corporalitatea ei fizică, cu care ne naştem în continuare, care este identic cu cel caracterizat mai sus. A fost inoculată omenirii acea boală care, dacă se manifestă, conduce la negarea lui Dumnezeu-Tatăl.

Aşadar, înţelegeţi că omenirea, în măsura în care este civilizată, are azi în corp un spin. *Sfântul Pavel vorbeşte foarte mult despre acest spin**, în mod profetic. El îl avea deja la vremea sa; ceilalţi l-au primit abia în secolul al VII-lea. Dar acest spin se va răspândi tot mai mult, va deveni din ce în ce mai important. Dacă faceţi, în prezent, cunoştinţă cu un om care se dăruieşte cu totul acestui ghimpe, acestei boli - căci este vorba de un ghimpe în corpul fizic, ceea ce înseamnă o adevărată boală -, veţi vedea că el va deveni ateu, un om care neagă pe Dumnezeu, divinitatea. De fapt, o predispoziţie pentru acest ateism există în orice om care aparţine civilizaţiei moderne; problema este numai dacă el se dăruieşte acestei predispoziţii. Omul poartă în sine acea boală care-l îndeamnă să conteste divinitatea, când, de fapt, potrivit firii sale ar trebui să realizeze recunoaşterea acesteia. Această fire a fost întrucâtva minerealizată, contorsionată în evoluţia ei, astfel încât purtăm cu toţii în noi boala celui ce neagă pe Dumnezeu.

* Cor. II, 12,7.

Prin această boală se creează o legătură mult mai strânsă între sufletul şi trupul omului, decât fusese cazul mai devreme şi decât există chiar în natura umană. Sufletul se uneşte parcă mai strâns cu trupul. Sufletul nu este predispus, prin natura sa, să participe la destinul trupului, dar el ajunge să se implice tot mai mult în evoluţia trupului, chiar şi în destinele naşterii, eredităţii şi ale morţii.

Înţelepţii de la Gondishapur au vrut, încă de atunci, să-l facă pe om foarte înţelept, pe acest Pământ, dar prin aceasta să determine sufletul să participe la moarte, astfel încât o dată trecut prin poarta morţii , el nu ar mai avea posibilitatea să participe la viaţa spirituală şi la încarnările ulterioare. Într-o formă mai mult

diletantă acest lucru îl vor unele societăţi secrete din timpul nostru. Cei din Gondishapur voiau chiar să-i împiedice evoluţia ulterioară. Ei doreau să-l câştige pentru sine, pentru o cu totul altă lume, să-l priveze de viaţa pământească, pentru a-l devia de la scopul pentru care omul se află pe Pământ, de la ceea ce el trebuie să înveţe printr-o evoluţie lentă, treptată, prin care va ajunge la sinea spirituală, la spiritul vieţii şi la omul-spirit.

Sufletul uman ar fi făcut cunoştinţă cu Pământul mai mult decât fusese hotărât. Moartea, care este predeterminată numai pentru trup, ar fi devenit, într-o oarecare măsură, destin al sufletului. Împotriva acestui lucru s-a acţionat prin Misteriul de pe Golgota. În felul acesta omul s-a înrudit cu moartea, dar prin Misteriul de pe Golgota el a fost apărat de această înrudire. Dacă, pe de o parte, un anumit curent din evolutia cosmică a determinat o legătură mai mare a sufletului cu trupul uman decât îi fusese destinat omului, Hristos, pe de altă parte, pentru a menţine echilibrul, a legat sufletul mai mult de Duh decât fusese hotărât iniţial. Astfel, prin Misteriul de pe Golgota sufletul uman a fost adus mai aproape de Duh decât îi fusese predeterminat.

Aceasta ne dă posibilitatea de a percepe corect legătura Misteriului de pe Golgota cu forţele cele mai interioare ale naturii umane în decursul mileniilor. Dacă vrem să ne apropiem în mod istoric corect de Misteriul de pe Golgota, trebuie să comparăm interacţiunea dintre trup şi suflet, determinată de Ahriman şi Lucifer, cu interacţiunea dintre suflet şi spirit.

Biserica catolică, care a fost puternic influenţată de resturile impulsului academiei de la Gondishapur, a hotărât în mod dogmatic în 869, la Conciliul ecumenic general de la Constantinopol, că nu trebuie să credem în Duh, pentru că nu dorea să aducă lumină în ceea ce priveşte Misteriul de pe Golgota, ci voia să răspândească întunericul asupra lui. Biserica catolică a eliminat Duhul în 869. Dogma adoptată atunci spune că nu trebuie să credem în Duh, ci numai în trup şi suflet, şi că sufletul ar avea în el ceva asemănător spiritului. Dar faptul că omul ar fi alcătuit din trup, suflet şi spirit a fost negat de către Biserica catolică, aflată direct sub influenţa impulsului de la Gondishapur. Istoria oferită pentru uzul oamenilor pe care vrea să-i conducă într-o anumită direcţie este alta decât cea reală.

Aşadar, prin Misteriul de pe Golgota, omul a devenit mai înrudit cu spiritul. Prin aceasta, în om există două forţe: forţa care sufleteşte îl face asemănător morţii şi acea forţă care-l eliberează din nou de moarte, care-l conduce spre spirit.

Ce fel de forţă este aceasta? V-am spus: Predispoziţia de a-l contesta pe Dumnezcu este un fel de boală pe care, în cadrul omenirii civilizate, o purtăm cu toţii în noi datorită corpului nostru. Când ne înţelegem pe noi în mod corect, cu atât mai mult nu-l negăm pe Dumnezeu - când îl regăsim prin Hristos. Aşa cum corpul nostru are în sine o forţă de îmbolnăvire care tinde spre negarea lui Dumnezeu, prin faptul că avem în noi forţa lui Hristos, ca urmare a Misteriului de

pe Golgota, deţinem şi o forţă vindecătoare, o forţă mântuitoare. Pentru noi toţi, Hristos este, în sensul cel mai adevărat al cuvântului, Mântuitorul, vindecătorul acelei boli ascunse care îl poate face pe om să fie tăgăduitorul lui Dumnezeu.

Timpurile noastre sunt în multe privinţe o reînnoire a acelor timpuri care au existat în parte prin Misteriul de pe Golgota, în parte prin ceea ce s-a întâmplat în 333, şi în parte prin ceea ce s-a întâmplat în 666. Aceste lucruri au produs efecte foarte exacte. Înţelegeţi corect Misteriul de pe Golgota, dacă cunoaşteţi că el nu poate fi perceput prin forţele care-i sunt date omului de trăirea, în plan fizic, până la moarte într-un corp fizic. Chiar şi contemporanii care i-au fost apostoli lui Hristos au înţeles din propriile lor forţe Misteriul de pe Golgota abia în secolul al III-lea, aşadar mult timp după moartea lor. Dar toate aceste lucruri fac parte din evoluţie, toate aceste lucruri au anumite urmări.

Ne aflăm azi într-o situaţie cu totul diferită de cea în care au fost contemporanii lui Hristos sau cei care au trăit în secolele următoare, până în secolul al VII-lea. Noi ne apropiem deja în cea de a cincea epocă postatlanteană şi suntem foarte avansaţi în aceasta; trăim în secolul al XX-lea. În timp ce ne naştem ca suflete care au coborât din lumea suprasensibilă în cea sensibilă, cu sute de ani înainte noi am avut anumite trăiri în lumea spirituală. Aşa cum contemporanii Misteriului de pe Golgota au ajuns la înţelegerea deplină a evenimentului câteva secole mai târziu, tot aşa şi noi trăim ca un fel de oglindire înainte de naştere, şi anume timp de secole înainte de a ne naşte. Acest lucru este însă valabil numai pentru oamenii actuali. Prin faptul că se nasc în lumea fizică, aceştia deţin ceva care este ca o reflectare a Misteriului de pe Golgota, ca o imagine în oglindă a ceea ce era trăit în lumea spirituală timp de secole după Misteriu.

Acest impuls nu-l poate vedea nemijlocit cel ce nu are vedere în suprasensibil, dar toţi pot trăi efectul acestui impuls în sine. Şi atunci află răspunsul la întrebarea: Cum îl găsesc pe Hristos?

Pentru a-l găsi pe Hristos este necesară următoarea trăire: mai întâi îţi spui: Vreau să mă lupt pentru autocunoaştere atât cât îmi este posibil, potrivit cu personalitatea mea umană individuală. Nici unul dintre cei care năzuiesc în mod cinstit să obţină cunoasterea de sine nu va putea spune că nu poate concepe ceea ce de fapt năzuieşte. Eu rămân, cu puterea mea de cuprindere, în urma a ceea ce năzuiesc; îmi resimt neputinţa faţă de strădania mea. Această trăire este foarte importantă; ar trebui s-o aibă oricine recunoaşte în mod cinstit, în cunoaşterea de sine, un anumit sentiment al neputinţei. Acest sentiment este sănătos, nefiind nimic altceva decât perceperea bolii, şi eşti cu adevărat bolnav atunci când ai o boală şi nu o simţi. Prin faptul că resimţi neputinţa de a te ridica la dumnezeiesc într-un anumit moment din viaţă, simţi în tine acea boală care ţi-a fost inoculată. Şi prin aceasta simţi că sufletul este condamnat să moară prin trupul nostru, aşa cum este el în prezent, împreună cu acesta. Când o asemenea neputinţă este resimţită suficient de intens, apare cealaltă trăire, care ne spune: Dar noi putem, dacă nu ne dăruim lucrului ce-l obţinem prin forţele corporale proprii, putem,

dacă ne dăruim lucrului ce ni-l dă spiritul, să depăşim această moarte sufletească interioară. Avem posibilitatea să regăsim sufletul nostru şi să-l legăm de spirit. Putem trăi nimicnicia existenţei, pe de o parte, şi glorificarea existenţei din noi înşine, pe de altă parte, când trecem dincolo de simţirea neputinţei. Putem simţi boala în neputinţa noastră şi putem simţi pe vindecător, forţa vindecătoare, când resimţim neputinţa, când am devenit înrudiţi cu moartea în sufletul nostru. În timp ce simţim vindecătorul, simţim şi că purtăm în sufletul nostru ceva care poate învia oricând din moarte în propria noastră trăire interioară. Când căutăm aceste două trăiri, găsim în propriul nostru suflet pe Hristos.

Este trăirea în întâmpinarea căreia merge omenirea. *Angelus Silesiu** a spus-o atunci când a rostit cuvintele pline de semnificaţie:

> Hristos nu te poate -
> Crucea de pe Golgota nu te poate mântui de cel rău,
> Când nu este înălţată şi în tine.

* Angelus Silesius (Johann Scheffler), 1624-1677. Din *Cherubinischen Wandermann*, I, aforismul 62.

Ea poate fi înălţată în om, în timp ce acesta simte cei doi poli: neputinţa, prin ce este trupesc, învierea, prin spiritualitatea proprie. Evenimentul interior alcătuit din aceste două părţi este ceea ce tinde cu adevărat spre Misteriul de pe Golgota. Acesta este un eveniment faţă de care nu te poţi scuza spunând că nu ai dezvoltate facultăţi suprasensibile, deoarece nu ai nevoie de acestea. Nu ai nevoie decât să exersezi introspecţia şi să ai voinţa pentru această introspeciie, şi pentru combaterea acelui orgoliu, atât de curent în ziua de azi, care nu permite omului să observe că, atunci când se bizuie pe forţele sale proprii, el devine orgolios faţă de aceste forţe. Când nu simţi că devii neputincios prin propriile tale forţe, atunci nu simţi nici moartea, nici învierea, nu ajungi niciodată să înţelegi gândul lui Angelus Silesius:

> Crucea de pe Golgota nu te poate mântui de cel rău,
> Când nu este înălţată şi în tine.

Când resimţim neputinta şi revenirea din neputinţă, survine întâmplarea fericită că avem cu adevărat o relaţie reală cu Iisus Hristos. Căci accastă trăire este repetarea a ceea ce cu sute de ani în urmă am trăit în lumea spirituală. Trebuie s-o căutăm în imaginea reflectată în suflet, pe planul fizic. Căutaţi în dumneavoastră şi veţi găsi neputinţa. Căutaţi şi, după ce o veţi găsi, veţi afla vindecarea de neputinţă, învierea sufletului spre spirit.

Dar nu vă lăsaiţi înşelaţi în această căutare de unele lucruri propovăduite azi ca mistică sau chiar de unele mărturisiri de credinţă pozitive. Când vorbeşte, de exemplu, Harnack, despre Hristos, ceea ce spune el nu este adevărat, pentru simplul motiv că acelaşi lucru - citiţi-i textul - se poate spune despre Dumnezeu în general. Aceleaşi lucruri pot fi spuse tot atât de bine evreilor sau

mahomedanilor despre Dumnezeu. Şi mulţi dintre cei care vor azi să facă parte dintre cei „treziţi", spun: Eu trăiesc pe Dumnezeu în mine - dar ei nu-l trăiesc decât pe Dumnezeu-Tatăl, şi chiar şi pe acesta numai într-o formă atenuată, pentru că nu observă că sunt bolnavi şi repetă doar vorbe tradiţionale. Aşa face, de exemplu, *Johannes Müller**. Dar toti aceştia nu-l au pe Hristos, căci vieţuirea lui Hristos nu constă dintr-o trăire a lui Dumnezeu în sufletul uman, ci din două etape: trăirea morţii în suflet prin trup şi învierea sufletului prin spirit. Iar cel care spune omenirii că nu simte numai pe Dumnezeu în sine - aşa cum afirmă şi teosofii pur retorici -, ci poate vorbi despre cele două evenimente, despre neputinţă şi despre revenirea din neputinţă, acela vorbeşte despre adevărata trăire a lui Hristos. Cel care se află pe o cale suprasensibilă găseşte singur resursele care stimulează anumite forte suprasensibile şi care-l conduc către Misteriul de pe Golgota.

* Johannes Müller, 1864-1949, filosof.

Azi nu trebuie să disperi că nu l-ai putea găsi pe Hristos în trăirea proprie nemijlocită, căci l-ai găsit, dacă te-ai regăsit pe tine, dar ieşind din starea de neputinţă. Întregul sentiment al nimicniciei care ne copleşeşte atunci când gândim fără orgoliu la forţele noastre proprii trebuie să premeargă impulsului lui Hristos. Misticii cred că dacă putem spune: În Eul meu am găsit Eul superior, Eul lui Dumnezeu, aceasta înseamnă creştinism. Dar ei se înşeală. Creştinismul trebuie să se bazeze pe adevărul:

> Crucea de pe Golgota nu te poate mântui de cel rău,
> Când nu este înălţată şi în tine.

Se poate vedea şi din amănuntele vieţii cât de adevărat este ceea ce spun şi se poate apoi urca de la aceste amănunte ale vieţii la marea trăire a neputinţei şi a învierii din neputinţă. Ar fi frumos, mai ales în prezent, dacă oamenii ar gândi: Este absolut sigur că există în adâncurile sufletelor omeneşti o tendinţă spre adevăr şi, ca urmare, de a exprima adevărul. Dar tocmai când avem această intenţie de a grăi adevărul putem face un prim pas pe calea spre resimţirea neputinţei corpului uman faţă de adevărul dumnezeiesc. În clipa când exercitaţi introspecţia cu privire la rostirea adevărului, ajungeţi la ceva uimitor. *Poetul a simţit acest lucru** când a spus: Dacă *vorbeşte* sufletul, atunci *sufletul*, ah! deja nu mai vorbeşte. Pe calea pe care ceea ce trăim cu adevărat ca adevăr interior în suflet devine vorbire el se şi toceşte. Nu moare în întregime în vorbire, dar deja se toceşte. Iar cel ce cunoaşte limba ştie că numai atunci când numele propriu indică un singur obiect sunt desemnări corecte pentru acest obiect. De îndată ce avem nume generalizate, fie că sunt părţi de cuvânt principale, temporale sau adjectivale, noi nu mai rostim adevărul pe deplin. Atunci adevărul constă în aceea că suntem conştienţi că trebuie să ne abatem cu fiecare propoziţie de la adevăr.

* Friedrich Schiller, în *Tabulae voltivae*.

Din punct de vedere al ştiinţei spiritului încercăm să evidenţiem prin această mărturisire faptul că omul cu fiecare afirmaţie spune un neadevăr - în timp ce se procedează în modul pe care vi l-am descris. V-am spus în mod repetat: În ştiinţa spiritului nu are atât de mare importanţă ceea ce se spune - căci şi aceasta ar cădea pradă unei judecăţi a neputinţei -, mai important este *cum* se spune. Încercaţi să urmăriţi - puteţi face acest lucru şi în scrierile mele - cum fiecare lucru este caracterizat din cele mai diferite puncte de vedere. Numai atunci te poţi apropia de lucruri. Cel care crede că vorbele sunt altceva decât o euritmie se înşeală. Cuvintele sunt o euritmie realizată de laringe, şi coacţionată de aer. Ele sunt doar gesturi, numai că acestea nu sunt făcute cu mâinile şi cu picioarele, ci cu laringele. Trebuie să devenim conştienti de faptul că noi nu facem decât să indicăm un anumit lucru şi că obtinem o relaţie corectă cu adevărul numai atunci când în cuvinte aflăm acel lucru pe care vrem să-l exprimăm şi când trăim ca oameni astfel, încât suntem conştienti că în cuvinte trăiesc indicaţii. Aceasta vrea să indice printre altele şi euritmia, care face din întregul om un laringe, adică prin întregul om se exprimă ceea ce altfel se manifestă numai prin laringe, pentru ca oamenii să resimtă încă o dată că atunci când emit sunete nu fac altceva decât să gesticuleze. Eu spun „tată", spun „mamă". Dacă generalizez totul, nu mă pot exprima cu adevărat decât atunci când celălalt a trăit aceste lucruri împreună cu mine în elementul social, când înţelege gesturile. Reînviem din neputinţa pe care o resimţim faţă de limbă, sărbătorim această reînviere când înţelegem că în timp ce deschidem gura trebuie deja să fim creştini. Ceea ce a aparut din Cuvânt, din Logos în cursul evoluţiei nu poate fi înţeles decât atunci când este din nou legat de Hristos, când conştientizăm că prin faptul că trupul nostru devine unealta exprimării el trage adevărul în jos, astfel încât acesta moare parţial pe buzele noastre şi îl reanimăm *in Christo*, când devenim conştienţi că trebuie să-l spiritualizăm, adică să gândim împreună cu spiritul; deci nu să acceptăm limba ca atare, ci să gândim împreună cu spiritul. Dragi prieteni, aceasta trebuie să învăţăm.

Nu ştiu dacă timpul îmi va permite să mă exprim şi mâine în mod oficial asupra unui lucru ca acesta. Aş dori s-o fac, dar vreau s-o spun mai întâi aici. Se poate face o descoperire uimitoare. Vreau s-o ilustrez cu ajutorul unui exemplu. Am analizat *studiile, foarte interesante pe care le-a făcut Woodrow Wilson** privind istoria, literatura, viaţa americană. Se poate spune că Woodrow Wilson a descris cu mare forţă viaţa americană, aşa cum progresează ea de la est spre vest. El scrie într-un stil tipic american şi lucurile sunt reproduse în mod foarte captivant. Prin parcurgerea celor scrise de el poţi cunoaşte esenţa vieţii americane - căci Woodrow Wilson este americanul cel mai tipic. Am comparat unele din expunerile lui Woodrow Wilson cu unele păreri, de exemplu, ale lui *Hermann Grimm*** - această comparaţie se poate face în mod cât se poate de obiectiv -, un personaj tipic german, tipic central-european al secolului al XIX-lea, care prin modul său de a scrie îmi este tot atât de simpatic pe cât de antipatic îmi este Woodrow Wilson. Dar aceasta, în treacăt fie spus, este o problemă personală. Îmi place felul de a scrie al lui Hermann Grimm şi resimt ca pe un lucru potrivnic mie modul lui Woodrow Wilson de a scrie, dar cu toate acestea trebuie să fim

obiectivi: americanul tipic Woodrow Wilson scrie într-un mod pur şi simplu strălucitor, grandios, mai ales despre dezvoltarea poporului american. Dar la Woodrow Wilson putem găsi fraze care corespund aproape *ad litteram* cu cele scrise de Hermann Grimm, şi invers. Orice plagiat este exclus! Nici nu poate fi vorba de un plagiat, aceasta este cu totul imposibil. Am ajuns la un punct unde, fără a deveni burghezi sau filistini, putem spune că atunci când doi oameni spun acelaşi lucru ei nu o fac în acelaşi fel. Aici intervine problema: Ce este uimitor în faptul că Woodrow Wilson îi descrie pe americani mult mai sugestiv decât a făcut-o Hermann Grimm în a sa Metodă a istoriei, deşi el se exprimă aproape cu aceleaşi cuvinte ca Hermann Grimm?

* *Mere literarture and other essays*, traducere autorizată în germană de Hans Willand, München, 1913
** Hermann Grimm, 1838-1901, istoric de artă. Vezi comparaţia între Wilson şi Grimm în conferinţa din 30 martie 1918, Berlin în ***Erdensterben und Weltenleben…***,Nr. bibl. 181, Dornach, 1967

Dacă aprofundăm acest aspect, vom vedea că tot ce a scris Hermann Grimm este rezultatul unei lupte personale, individuale. Totul se petrece în lumina culturii secolului al XIX-lea, dar se exprimă din sufletul cel mai nemijlocit al conştienţei. Woodrow Wilson descrie în mod strălucit, dar stăpânit de ceva aflat în subconştientul său. Este prezentă o posesiune demonică. În subconştientul său se găseşte ceva care îi sugerează ce să aştearnă pe hârtie. Demonul care iese la suprafaţă într-un american al secolului al XX-lea vorbeşte prin sufletul său. De aici, măreţia, forţa.

Azi, când omenirea, care a devenit leneşă, citeşte având în vedere numai conţinutul, a sosit timpul ca omul să înţeleagă că nu mai este atât de important conţinutul, ci este vorba de cine spune un anumit lucru, trebuie să cunoşti omul din ceea ce spune, pentru că vorbele nu sunt decât gesturi şi trebuie să ştii cine face aceste gesturi. Aici, dragi prieteni, se află un Misteriu extrem de mare al vieţii cotidiene. Lucrurile se pun în mod diferit dacă în Eul personal se dă o luptă etapă după etapă sau dacă se primeşte o svgestie (inspiraţie) de undeva într-un mod oarecare. Inspiraţia acţionează chiar mai sugestiv, pentru că ceea ce rezultă dintr-o luptă trebuie să fie din nou cucerit, printr-o luptă, în fiecare etapă. Se apropie timpul în care nu va trebui să se aibă în vedere numai continutul ad litteram a ceea ce ai în faţa sufletului, ci, înainte de toate, cei care spun un lucru oarecare; nu personalitatea fizică exterioară, ci întregul context uman spiritual.

Când oamenii întreabă, în prezent: Cum îl găsesc pe Hristos? trebuie să li se răspundă că la Hristos nu se poate ajunge printr-o scormonire intelectuală oarecare sau printr-o mistică comodă; el poate fi atins numai când ai curajul să pătrunzi direct în viaţă. Şi într-un asemenea caz trebuie să simţi şi neputinţa în faţa limbii, în care trupul te-a transpus prin aceea că el devine purtătorul limbii; apoi trebuie să simţi reînvierea spiritului în Cuvânt. Nu numai „*Litera omoară, spiritul dă viaţă*"*, sintagmă care şi ea este de multe ori neînţeleasă corect, ci chiar sunetul omoară, şi spiritul trebuie să dea din nou viaţă, prin aceea că în

fiecare trăire separată te legi în mod concret de Hristos şi de Misteriul de pe Golgota. În acest prim pas îl găseşti pe Hristos: a căuta şi nu numai a privi la conţinutul cuvintelor frumoase, aşa cum sunt obişnuiţi, în prezent, oamenii, a căuta contextele umane, a descoperi cum apar cuvintele din locul de unde sunt rostite. Acest lucru devine din ce în ce mai important. Dacă măcar unii dintre noi s-ar gândi la acest Îucru, nu s-ar întâmpla atât de des ca oamenii să spună: Cutare a vorbit în mod pur antroposofic sau teosofic; puteţi numai să citiţi despre aceste lucruri! Nu este vorba ce cuvinte se află aici, ci din ce spirit sunt ele rostite. Nu cuvinte vrem să răspândim prin intermediul antroposofiei, ci un nou spirit, în orice caz acel spirit care trebuie să fie, începând din secolul al XX-lea, spiritul creştinismului.

* Cor., II, 3,6.

Aceste lucruri am vrut să le prezint în expunerea de azi şi sunt bucuros că am putut să fac legătura cu cele spuse acum opt zile, că am putut, din nou, să mă refer la aspectele care ne privesc pe toţi. Sper că în cel mai scurt timp să putem continua expunerile, aici la Zürich. Întotdeauna când suntem despărţiţi spaţial gândim: Suntem, ca antroposofi, împreună în sufletele noastre şi în acest sens rămânem mereu credincioşi şi uniţi în spiritul umanităţii, care trebuie să fie activ şi constructiv aici.